

by se léta neviděli, což asi nebude úplně ten případ, poněvadž George se zmiňoval o tom, že má dva nákladáky a jezdí s nimi i po téhle cestě dosti často. Prý je to jeho kamarád z dětství. I s ním potom popojedeme ke druhé gruzínské budce, kde opět nejprve vystoupí George, zaleze s vojáky do budky a o něčem s nimi diskutuje. Potom vylezeme i my a zajdeme do budky, kde dostaneme razítka. Za závěsem mají vojáci palandy, a tak tu nejspíš i přespávají. George se rozloučí a jedeme dál. George říkal už dřív, že gruzínská strana bude bezproblémová, protože zde všechny zná, na arménské straně sice nemá takové známosti, ale snad i tak to bude v pohodě, jen bude třeba zaplatit vízum.

Na téhle hranici žádné ostnaté dráty nejsou, jen pustá horská pláň a budka v jejím středu. Na arménské straně hned za hranicí následuje vesnice. Arménští vojáci mají na rozdíl od gruzínských samopaly. I zde jde nejprve do budky George, který nám pak oznamuje, že je všechno v pohodě. Nás si pak vede do vedlejší budky celník prodávající zde víza. Jde čistě o finanční záležitost, což jsme samozřejmě předpokládali, jenom musíme ještě vyškrábat poslední dolary, protože eura se mu nelíbí. Vyplníme dotazníky, které jsou jen arménsky a anglicky. Všichni jako cíl cesty uvádíme *tourist*, jen Sněhová Lilie píše *leisure*. Dlouho potom čekáme, než to celník přepíše do počítače a nalepí nám víza do pasů. Potom ještě odnese pasy vojákům, kteří do nich dají razítka. Holky jdou zatím prozkoumat záchod, jde o budku v poli opodál, když vylezou, docela se smějou, vojáci, kteří je pozorují jim oplácejí stejnou mincí. Jdu se tam také podívat, jedná se o díru v betonu, je to dost hnusné, ale ke konci přijdou i horší.

Po dlouhé době tedy dostanu účtenku, před odjezdem musí ještě dovnitř i George, ještě se nás u další brány ptají na věci k proclení, ale to už je všechno a hurá do Arménie. Kupodivu tu mají docela dobré silnice i značení, vůbec ta země vypadá podstatně úhledněji, uspořádaněji a čistěji než Gruzie. Po zamračeném dni se udělal hezký večer, okolo jsou hory, jen lesy chybí. Zastavujeme ještě na jednom místě u upraveného pramene. S nabranou vodou nás George veze asi dva až tři kilometry před Gjumri, kde chceme zajít mezi pole postavit si stany. Poté, co požádáme o zastavení, se ještě chvíli dohadujeme, jestli právě toto místo je to správné, po levici je továrna, před námi i za námi vesnice, ale napravo louky a pole. Nakonec tu tedy zůstáváme, George nám ještě nechává telefon (893126499) s tím, že kdybychom potřebovali, ať se ozveme, že jeho tu všichni znají. Popřejeme mu šťastnou cestu, zamáváme a můžeme jít hledat místo na spaní.

Nejdeme moc daleko, než najdeme docela pěknou travnatou plochu, zvedl se silný vítr, ale alespoň není moc mraků a sem tam probleskne i hvězda. Šedý Vlk je nadšený ze svého nového stanu, neméně jsem nadšený já ze svého nového vaříče, který nastartuji, abychom si udělali čaj a polévku. Na to jsem se těšil už z Prahy. Funguje perfektně. I Sněhová Lilie se Planoucí Růží a Veselým Balónkem zkoušejí svůj juvel, ale moc nehoří, asi za to může ten vítr. Nakonec tedy všichni vaří na tom mém. Než doděláme čaj, dává se opět do deště, který sice po pár

Arménie 2006

Místo děje: *Arménie a cestou Turecko a Gruzie*

Časové období:

24. 7. 2006 – 14. 8. 2006

Zapsal: *Stráslivý Uragán*

Osoby a obsazení: *Divoká Orchidej,
Sněhová Lilie, Planoucí Růže, Veselý
Balónek, Šedý Vlk, Tichý Pulměsíc, Petr
Marhoun a autor*

obavy, zda jej teď ti místní mafiáni nezavraždí i s celou jeho rodinou za to, že jim kazí ceny, ale když pak vykládá, jak ho tu všichni znají a spousta místních vysokých policejních činníků že patří k jeho přátelům a bratrům, trochu nás to uklidní. Hned za Achalciche se pak zastavuje pro benzín, na což si hned bere naše peníze. Doufáme tedy, že nás opravdu doveze, kam potřebujeme. Asi tu také sháněl telefonní kredit, ale ten neměli, a tak se ještě stavuje cestou u obchodu. Zde mimo jiné odkládá z auta dlouhý nůž, spíš dýku. Mimoto má vedle sedadla baseballku, něco mi říká, že neslouží jenom k hraní baseballu.

Říká, že je Řek a jeho žena je Arménka, ukazuje mi i fotky jeho dětí. Když se zmiňuje o Baku, což je hlavní město Ázerbajdžánu, tak dodává, že on by tam mohl jet, my bychom tam mohli jet a nic by se nám nestalo, zatímco jeho ženu by tam jako Arménku zastřelili. On prý asi sedm let pracoval v Řecku u gruzínské firmy, potom se přestěhoval sem. Od chvíle, co má kredit, snaží se ho, řídit, dobít do telefonu, ale nějak mu to nejde. Ptá se, jestli u nás taky roste marihuana, chvíli mi trvá, než pochopím, co má na mysli, pak ukazuje z okna, že tady roste běžně, chceme-li, zastaví nám, abychom si mohli natrhat. Časem stejně zastavuje, aby si dobil ten kredit, poté absolvuje několik telefonátů gruzínsky i rusky, ve všech zřejmě oznamuje různým lidem, kam a s kým jede. Divíte-li se, že jde o Řeka, který tu podle všeho žil od mala, až na pracovní epizodu v Řecku, pak si stojí za to připomenout, že přinejmenším v Arménii žije odjakživa řecká menšina, asi tedy i v Gruzii, neptal jsem se ho ale na detaily, čehož nyní mohu pouze litovat, takže toto jsou jen mé dohady.

Silnice je opravdu strašná, a to přesto, že v mapě byla naznačena jako hlavní, jde v podstatě jen o širokou kamenitou cestu, proto jedeme dost pomalu, až do Achalkalaki, odtud sice stále není mnoho asfaltu, ale je to přece jen o trochu lepší. Cestou nás George upozorňuje na kolemjedoucí auta, v jednom jede gubernátor, v jiném milenka jeho bratra, což je zástupce policejního šéfa a podobně. Když jedeme kolem železnice, ptám se na žádost Šedého Vlka, jestli funguje, prý nikoli, od té doby, co tu byla válka po rozpadu Sovětského Svazu. Na jednom místě nad Achalkalaki nás upozorňuje, že tady se snad ještě za Sovětského Svazu bojovalo chemickými zbraněmi, nebo je tady možná jenom zkoušeli. Jinde ukazuje na jistý dům s tím, že v něm je sauna a za tři sta dolarů k vám v ní přiběhne dvacet děvčat, která vás začnou masírovat⁵. Šedý Vlk sedí vedle mne vpředu a prohlašuje, že se bude muset naučit rusky, protože jsem hrozně nekomunikativní a nechci se za něj zeptat, co znamenají nápisy edelvais na některých místních obchodech.

Takto se postupně blížíme k hranici, jež se nachází na náhorní plošině vysoko v horách. Příroda je v Gruzii, alespoň v místech, jimiž jsme projížděli, pěkná, cestou míváme i hrad, kde kdysi žil car, ale jinak vypadá Gruzie dosti zanedbaně a neudržovaně. Na hranicích nejprve přijedeme ke gruzínské budce, u níž George vystoupí, hned se začne zdravít s jedním pohraničnickem a objímat se s ním jako

⁵Osobně mi to představá jako dost děsivá představa ...

paní, která ale neumí moc rusky. Vedle sedí mladý muž, označme jej třeba X, s nímž se dá mluvit. Začínám s tím, že nám taxikáři nabízejí odvoz do Leninkanu za sto padesát dolarů, ale že my nevíme, jaké jsou tu normální ceny. On na to říká, že autobus už dneska žádný nejede, mihli se tu ještě jiní taxikáři a ti nám poradili, ať tu přespíme, že můžeme jet zítra. X poznamenává, že to není špatný nápad a že on také obvyklé ceny nezná, neboť není taxikář. Sto padesát dolarů se mu však přece jen zdá trochu moc.

Usoudíme, že kdyby chtěl, mohl nám jít pomoci vyjednávat, a když to nena-vrhł, asi se mu do ničeho podobného nechce, a nemá tedy cenu dále jej zdržovat. Nicméně když už jsme na odchodu s tím, že holt budeme muset vzít odvoz za těch sto padesát dolarů, přece jen se zeptá, mohl-li by nám nějak pomoci. Na to tedy navrhuji, jestli by s námi nešel ven pomoci nám vyjednávat. Venku si nechá ukázat toho taxikáře, který po nás chce sto padesát dolarů. Ukážeme tedy na M a sledujeme delší gruzínskou konverzaci, při níž se výraz X mění od zachmuřeného do smíchu, který nakonec sdílí i s M. X nám potom říká, že M musí zaplatit za průjezd hranicí, že musí jet tam i zpět a za méně peněz by mu prý nezbylo na benzín. Už jsme z toho opravdu zničení a usoudíme, že bude asi nejlepší jet za těch sto padesát s M, že jsme sice tam, kde jsme začali, ale nyní alespoň můžeme mít čisté svědomí, poněvadž jsme opravdu udělali, co se dalo. M tedy řekneme, že chceme jet s ním a on to náhle přijme, jako by o to už ani nestál.

Ještě jdeme na záchod, než se vrátíme, přidají se k hloučku kolem nás další Gruzínci, jednak nás upozorňují, že musíme mít víza, jednak vychází najevo, že M má batumskou poznávací značku, kvůli čemuž by mohly na hranicích vzniknout problémy provázené mnohahodinovým zdržením. Zase to už tedy začíná vypadat bledě. Svět je naštěstí dobře zařízen a často, když máte pocit, že už všechno spěje ke špatným koncům, přijde záchrana. Za námi přišla v podobě člověka jménem George Onufriadi, který prohlašuje, že je majitelem támhle té modré dodávky a na hranicích by neměl nejmenší problémy. Jde nám, tedy mě a Tichému Půlměsíci, ji ukázat, vešli bychom se do ní celkem v pohodě, i když vzadu nejsou sedačky, a tak by se tam muselo sedět na podlaze a na batozích. Ptám se, za kolik by to bylo, odpovídá, ať si sami navrhneme cenu, on že nezná poměry. Ihned přijme navržených sto dvacet dolarů, přijal by možná i méně, ale nakonec si myslím, že kdybychom zrovna tomuhle člověku zaplatili i těch sto padesát, vyplatilo by se to. Říkám tedy M, že jsme změnili plány, nejprve to zdůvodňuji tím, že jsme se dozvěděli o jeho batumské značce, na což M odpovídá, že problémy by nebyly, zrovna teď volá na hranice. Potom se tedy zmiňuji o rozdílné ceně a že chceme jet s Georgem. M jen pokrčí rameny, jako by mu to nakonec bylo úplně jedno.

Nastupujeme tedy do modré dodávky Geoga, ještě než opustíme město, chce se stavět doma. Jeho domov se ukrývá kdesi v křivolakých uličkách, kde už opět není žádný asfalt, přezouvá se zde z pantoflí do lepších bot. O kus dál jde do domu svého dědečka oznámit asi, kam jede. Během těch zastávek vzájemně vyjadřujeme

Úvod

Během letošního léta jsme vyrazili až do samé kolébky civilizace, letěli jsme do Istanbulu, překonali vlakem celé Turecko, v rychlosti jsme projeli Gruzii, až jsme se dostali k cíli naší cesty, tedy do Arménie.

byla normální, protože jsme neměli příležitost mluvit s nikým jiným.

Žlutý časem usoudí, že souhlasíme, nebo si to možná přeje, nebo to bere jako další formu přesvědčování, ať tak či onak, zavolá nějakého známého s maršrutkou. Mezitím opodál přijede jiná maršrutka, z níž vystoupí skupinka batůžkářů. Šedý Vlk, Tichý Půlměsíc, Veselý Balónek a Planoucí Růže, možná i Sněhová Lilie, jdou od nich zjistit, jaké tu vlastně vládnou poměry. Prý to byli Poláci, kteří jezdili po Gruzii, obvyklé je prý platit dvacet dolarů za hodinu cesty. Mělo by to být asi čtyři až pět hodin, což snad zmiňoval Žlutý. Kromě toho nám poradili odchytit si někoho na ulici a poprosit ho, aby vyjednával za nás. My se tedy nakonec rozhodneme definitivně přerušit styky s Žlutým, který během rozhovoru našich vyslanců s Poláky pozoroval je jako šelma větřící nebezpečí. Nyní jej tedy vyhledáme a snažíme se mu vnutit dohodnutých padesát dolarů. On si však peníze prostě odmítá vzít, kromě toho říká ať jdeme k autům, že za námi přijde. Tu maršrutku už zavolal, a tak nyní nemůžeme prostě říct, že už ji nechceme, co on teď s ní bude dělat? Ten druhý taxikář je zatím docela v klidu a ve vyjednávání se nijak neangažuje. Mimoto jsme pochopitelně byli zjistit, jak je to s těmi autobusy, latinkou je tu psaný jediný papír, který zmiňuje autobus do Gjumri odjíždějící ráno v osm.

Říkáme si tedy, že se na Žlutého prostě vykašleme, když se s ním nedá komunikovat, jenže když už chceme jít s Tichým Půlměsícem obejít okolní maršrutky s tím, že až Žlutý přijde za ostatními, ať mu vnutí peníze, přijíždí auto zavolané Žlutým. Vracíme se tedy zpět k ostatním, kde vysvětluji Žlutému, že sto osmdesát dohromady i s cestou sem, což byla částka, na níž přece jen ustoupil, se nám zdá trochu příliš, že bychom si představovali tak sto třicet celkem i s cestou od hranic sem. On začne opakovat, že to mu nezaplatí ani benzín a podobné řeči. Už ho mám fakt plné zuby. Ten maršrutkář, označme jej třeba M, nabízí odvoz za sto padesát odtud, a tak jsme opět na začátku. Dává se do deště, i když je to jen přeháňka, už se nám podařilo s jistým úsilím vyndat věci z aut, a tak se přesunujeme pod střechu autobusáku. Ani si nestihnu nasadit pláštěnku na batoh, protože do mě pořád Žlutý i M hučí. Žlutý mimo jiné nabízel i to, že bychom mohli jet těmi jejich dvěma osobáky za zmíněných stoosmdesát, ale to by bylo dost nepříjemné ze všech hledisek.

Nakonec se nám přece jen podaří uniknout pod střechu, kde Planoucí Růže navrhuje, že se mnou zajde zkusit chytit nějakého domorodce, ať se nás zastane. Žlutý si konečně vzal peníze a odešel s kyselou poznámkou, že je opravdu zvědav, co seženeme. M se ale hned tak nezbavíme, zkouší do nás pořád hučet. Pod sto padesát dolarů ale nejde, za to říká, že jeho mašina je opravdu komfortní. Celé to prostředí na nás působí dosti mafiánsky a padá na nás skepse, že už je nemůžeme prorazit. Jdeme ještě s Planoucí Růží a Šedým Vlkem do haly najít nějakého důvěryhodného domorodce. I když mě se do toho moc nechce, protože mi to připadá jako žádání o pomoc, a to je přece pod mou klučící důstojnost. Zkusíme nejprve

se a říká, že bychom nejprve měli poznat Gruzii, kde mají krásná místa, z nichž některá i zmiňuje, proč tedy chceme jet do Arménie?

Nakonec se s námi rozloučí a pošlou nás dál. U výstupní budky nás čeká ještě jedna kontrola pasů, projdeme vraty a ocitneme se na hliněné prašné ploše, na níž postávají jen asi dva nebo tři taxíky značky vaz. Nezbyde nám, než s nimi začít vyjednávat, čehož se musím ujmout hlavně já. Všichni mluví rusky, jejich mluvčím je jeden, který nosí žluté tričko a tuším, že měl zlatý zub. Za odvoz by chtěli padesát euro za dvě taxi, což nám přijde jako docela vysoká částka. Zkoušíme samozřejmě smlouvat, ale ten ve žlutém tričku se nedá. Nutno přiznat, že nemáme příliš dobrou vyjednávací pozici, protože odtud není vidět jiného způsobu dopravy. Pořád jsem ale jeho dpyr, doma má dvě děti a za méně peněz by nezaplátili ani benzín. Nakonec nám nic jiného nezbyde, a tak aspoň navrhu místo padesáti eur padesát dolarů, což projde, třebaže předtím se čtyřiceti eury nesouhlasil, asi jim tu ještě úplně nedošlo, jak rozdílný je kurz.

Nakonec se tedy naccpeme do dvou aut, což není se všemi těmi batohy zase až tak jednoduché, jedu v autě toho člověka ve žlutém tričku, pro jednoduchost mu budu přezdívat Žlutý. Se mnou si sem sedají ještě Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem a Petr. Ostatní jedou ve druhém. Cestou do nás Žlutý hučí, že autobus do Gjumri, které však všichni stále nazývají Leninakan, už dnes nejede, až zítra ráno. Navrhuje nám, že on nám sežene maršrutku za sto padesát dolarů z Achalciche do Leninakanu. I tahle částka se nám zdá dost vysoká, a tak se na to nijak souhlasně netváříme. Cestou se pro něco zastavuje u benzínky. Pro nedostatek lepšího slova bychom mohli cestu nazvat silnice, ačkoli my si obvykle pod tímto pojmem představujeme něco trochu jiného. Asfalt zde v podstatě neexistuje, všude jsou divoké výmoly, spousta prachu. Není divu, že cesta trvá tak dlouho.

Ještě před Achalciche na nás počká druhé auto, jeho posádka stojí kolem a když vystoupíme i my, začnou na nás taxikáři vyvíjet nátlak, abychom přijali jejich návrh, podle něžž nám za dalších sto padesát dolarů seženou odvoz z Achalciche. My to však prozatím odmítáme, protože si myslíme, že i jestli opravdu už dnes žádný autobus nejede, budeme snad mít na autobusovém nádraží o něco lepší vyjednávací pozici. Navíc se nám příliš nezamlouvá jejich způsob jednání. Opět tedy nasedáme do aut s tím, že nás dovezou do centra, porozhlédneme se a pak budou pokračovat v nátlaku. Na autobusáku nás však ani nenechají vyndat si věci z aut a Žlutý mne a Tichého Půlměsíce hned provádí kolem autobusů. Nápis jsou jen v gruzínštině, pro nás tedy nečitelné, Žlutý postupně říká, že tenhle jede jinam, tenhle taky a tamten jakbysmet. Po takovémto kolečku, během něžž nemáme šanci promluvit si s nějakou nezávislou osobou, nás vede zpět k ostatním, kde do nás opět začne hučet. Říkám sice do nás, ale nejvíc si to pochopitelně užiji já, je to opravdu nezapomenutelný zážitek, ačkoli bych se bez něj i obešel. My se pořád k ničemu nemáme, nejraději bychom se ho zbavili, ale nějak se nám to nedaří. Postupně sleví na sto třicet, ale pořád je to dost a hlavně nevíme, jaká cena by

Po delších diskuzích a úvahách o dopravních a časových možnostech i nemožnostech, nakonec dnes odlétáme do Istanbulu, odkud budeme pokračovat na východ vlakem. Letenky pořídili Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, pak určili čas srazu na třetí hodinu odpolední. Ještě v pátek rozvířil Veselý Balónek diskuzi na téma plynových bomb, neboť správně usoudil, že se nedají převážet letadlem. Protože jsem tou dobou byl na závodech pod Rychlebskými horami, bavit jsem se o tom s Luckou Vaníčkovou, která mi potvrdila, že nikoli. Navíc v Turecku mají stejně jako v Řecku nekompatibilní systém vařičů, a tak se nám asi ani nepodaří využít naše plynové vařiče. Ty jejich bomby se nedají od vařiče oddělat, aniž by ušel plyn. Její tetička, která si cosi podobného kdysi pořídila v Řecku, chtěla vařič i s bombou nic netušíc vzít do letadla, ale kontrola na letišti na to přišla. Zavolali si ji kvůli tomu a zeptali se, co to je a, požádali ji, aby to rozmontovala, což bezelstně učinila. Přitom samozřejmě začal unikat plyn, což se ochrance příliš nelíbilo. Nakonec prý usoudili, že to přece jen učinila z neznalosti a nikoli ze zlého úmyslu, a tak ji nechali být. Otázkou tedy zůstává, na čem budeme vařit, nabízí se koupit si tam jejich vařiče i s bombami, prý to není drahé, ale zase nejsou úplně všude k dostání. I v Ankaře, kde budeme několik hodin čekat na přestup, by to bylo problematické, protože Ankara, ač hlavní město Turecka, je prý pěkná díra.

Nakonec tedy usoudím, že to možná není poslední podobný případ v mém životě a že se mi stejně nechce kupovat nějaký exotický systém vařiče, a tak jdu ještě dnes koupit benzínový vařič. Abych to stihnul, začal jsem balit už včera a skončil v časných ranních hodinách. Jídlo jsem skoro žádné nekupoval, usoudiv, že všechno půjde koupit i na místě a že bych stejně měl problémy vejít se do dvaceti kil do letadla. Hlavně mě ale přestalo bavit, že vždycky nakoupím hromady jídla, které pak tahám celou dobu na zádech a i po třech týdnech mi ho ještě spousta zbývá. Bomby nakonec nebere nikdo.

Už na Dejvické se potkávám s Šedým Vlkem, na letišti jsme první, asi ve tři čtvrtě na tři. Uvažujeme, kde hledat ostatní, přesunujeme se k hale, ale ačkoli ji projdu i uvnitř, nikoho nenajdu, a tak se usadíme venku a čekáme. Před třetí mi Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem oznámili SMSkou, že přijdou s asi čtvrt-hodinovým zpožděním, ať zatím podržíme místa ve frontě. Fronta u odbavení ale skoro žádná není. Šedý Vlk ty dohadovací mejly asi moc důkladně nesledoval, neboť teprve nyní s překvapením zjišťuje, že nás má být osm, protože se k nám před časem přidal kamarád a bývalý spolužák Divoké Orchideje ze střední školy, Petr. Podle Divoké Orchideje jsme ho kdysi viděli na turistácké Albě. Dlouhou chvíli si při čekání krátíme tím, že ukazují Šedému Vlkovi nový vařič. Po třetí přicházejí Sněhová Lilie, Veselý Balónek a Planoucí Růže. Dovnitř ale vstupují vchodem do haly pro přilet, a tak je musím jít dovnitř odchytit. Postupně se pak přesouváme k check-inu. Ještě chvilku postáváme na půl cesty, ostatní se přebalují, spekulujeme, jestli se vyplatí nechat si batoh zabalit do igelitu, ale snad to ne-

bude zapotřebí. Po chvíli se ptám ostatních, kde si myslí, že bych našel směnárnu, abych si mohl zbylé koruny vyměnit za eura, ukazuje se, že u jedné v podstatě stojíme, a že můj dotaz byl tedy poněkud hloupý.

U check-inu pak čekáme na zbylou trojici, která přichází dvacet minut po třetí s tím, že Petr s námi možná nakonec nepoletí, protože si doma v Táboře zapomněl pas. Na svou chybu sice přišel v autobusu z Tábora do Prahy, mobil však měl v zavazadlovém prostoru. Místo, aby se pokusil zastavit autobus a vyndal si zdola batoh, počkal až do Prahy, odkud teprve zavolal domů, aby mu pas přivezli. I tak by to bývali rodiče mohli snadno stihnout, vyrazili-li by nedlouho po jeho prosbě, vlivem nepředvídatelných okolností se však vydali na cestu až v půl třetí. Vypadá to tedy, že to nestihnou, protože check-in bude uzavřen ve čtyři. Průběžně si s Petrem volají, ale jen průjezd Prahou zabere tolik času, že je to bohužel bez šance.

Petr tedy uvažuje, co s tím. Nejprve se samozřejmě snaží dohodnout, nešlo-li by pro něj check-in tak o dvacet minut posunout, ale nikoli. Leda snad o čtvrt hodiny, ale ani tak to nepomůže. Potom zkouší u stánku tureckých aerolinií zjistit, jak by to bylo, kdyby za námi chtěl přiletět zítra. S dopltkem čtyř a půl tisíce korun by to šlo, protože by si za něj zvýšil úroveň letenky na takovou, která by změnu data umožnila. Musíme však nad mapou uvážit, co by to znamenalo pro nás. Mohl by nás v tom případě stíhat, protože než se dostaneme do Arménie, chvíli to potrvá. Autobusem by nás dohnat mohl, jenže přímý autobus z Istanbulu do Jerevanu nejedí každý den, a i tak není jisté, jestli by v něm bylo ještě volné místo. Petr se tedy zkusí rozmyslet a dá nám vědět SMSkou. I tak mu ale dávám jeden papír s arménskou abecedou a pár slovíčky, ten mám samozřejmě pro všechny.

Sotva jsme se s ním seznámili, musíme se s ním tedy bohužel rozloučit, prodáme pasovou kontrolou i rentgenem. Před tím všichni u check-inu řešili, mají-li si sundat karimatky a stany z batohů a vzít si je jako spoluzavazadla, nebo je mají nechat přidělané k batohům. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí je nejprve chtěli nechat na batohu, ale nakonec si karimatky sundali. Šedý Vlk měl přesně opačné pořadí úmyslů a rozhodnutí, moje karimatka také zůstala na batohu. Nyní si však Tichý Půlměsíc uvědomuje, že ve stanu jsou kolíky, našťěšť to nakonec nevádí. Nechce se mi moc tím rentgenem posílat filmy a foťák, není však vyhnutí a nakonec jim to neuškodí. A Divoká Orchidej si u rentgenu zapomněla karimatky, nevzpomněla si na ně, dokud jí je stráž nepřinesla. To by se Tichému Půlměsíci určitě nezamlouvalo, protože si kvůli téhle akci zvláště koupil karimatku z lepšího materiálu.

V letadle sedím u okénka, vedle mne sedí Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, který by také hrozně rád seděl u okénka, ale tam ho nepustím. Hodně se pak koukám dolů, ale občas mi to kazí mraky. Pohled na rumunské a bulharské hory, či ústí Bosporu je přesto krásný. Hovoříme o Petrovi, a jestli za námi ještě

důvod pro to, že jsme sem měli jít poránu všichni a už v půl osmé, aby nás stihli přesvědčit, abychom nakonec jeli raději taxíkem. Jejich navrhovaná cena je patnáct lir za osobu, což je celkem hodně uvážíme-li, že sem to z Karsu stálo devět lir. Taky pochopitelně tvrdí, že autobus tam žádný nejede. Nakonec nám ale nic jiného nezbyde, a tak souhlasíme.

I tak ale řidič pochopitelně cestou nabírá i jiné pasažéry. Počasí je dnes nevalné, zamračeno a chladno, navíc stoupáme do hor, v jejichž nitru se skrývá Posof. Cestou míváme jakousi divnou továrnu, kolem níž je mlha, tak nás napadlo, že se určitě jedná o supertajnou laboratoř, která vyrábí mlhu. Mimoto jsme zde probírali to, co jsme vlastně četli o nebezpečích v Gruzii, na žádné si nyní nemohu vzpomenout. Posof je zase v údolí, za ním ještě jedeme trochu do kopce a asi po dvanácti dalších kilometrech jsme na hranicích.

První brána je pochopitelně turecká, mnoho aut tu není, třebaže přechod je zřejmě připraven na větší provoz. Zvlášť oranžová konstrukce nahoře je vskutku ďábelská. Nejprve si naše pasy prohlédne Turek u vrat a pošle nás k policejní budce opodál. Za okénkem sedí celník, který si postupně bere naše pasy, podle seznamu nejprve u prvního z nich ověřil, že opravdu nepotřebujeme do Gruzie víza. Už včera v Ardahanu se ten chumel Turků kolem nás divil, že do Gruzie víza nepotřebujeme. Čísla pasů si přepíše do sešitu a dá nám do nich razítka. Holky si mezitím došly na záchod, prý nebyl nic moc, ale horší nás teprve čekají. U výstupní brány je další Turek, který před vypuštěním zkontroluje razítka v našich pasech.

Za vraty následují další, tentokrát už gruzínská. Tato strana hranice je obklopena ostnatým drátem a elektrickým plotem. Velká vrata před námi jsou zavřená. Bezradně přešlapujeme před nimi, až Turek od turecké brány začne řvát na kohosi na druhé straně. Potom nám říká, že za chvíli sem někdo přijde. Opravdu za několik okamžiků se brána s rachotem otevře a za nimi se objeví gruzínský voják v maskáčích s černými brýlemi a svalnatou vypracovanou postavou. „Wellcome to Georgia.” Začne stylově nejspíš jedinou naučenou anglickou větou, poté nám pokyne k blízkému okýnku. K němu pak přijdou ještě další dva vojáci, jednomu z nich podává Petr do okýnka pas, po chvíli se voják na druhé straně ptá, umí-li někdo rusky, a tak se hlásím. Ptá se, kam jedeme, každému dá do pasu razítka a pošle nás směrem celníkům. Nejsme si úplně jisti, kam máme jít, ale když jsme všichni odbaveni, zavolají si nás sami do velké prázdné haly, postavené zřejmě v naději, že zde budou odbavovat vždy několik tirádků naráz. Zde si mě opět vybere jeden z celníků, odvede si mne do kanceláře a nechá mne vybalit si batoh. Pozastavuje se přitom nad léky, dívá se, proč je mám s sebou, když mi zrovna nic není. Pořád se ptá po narkotikách a když si přivoní ke slivovici, divně se otřese. Potom si zase mohu věci zabalit, do haly přichází další dva celníci a i ostatní musí otevřít své batohy. Veselého Balónka se jeden ptá, co má dole v batohu a tak. Ten nejhlavnější celník se mne ptá, kam jedeme a poté, co slyší o Arménii, diví

Máme z toho tedy poněkud rozporuplné pocity. Dovnitř za nás jdou vyjednávat Šedý Vlk, Veselý Balónek a Tichý Půlměsíc⁴, po chvíli se vrátili s tím, že cenu nakonec usmlouvali na sto lir za všechny, pokoje máme dva pro tři a jeden pro dvě osoby. Navrhovali jsme sice, že bychom mohli jít do jednoho pokoje a spát na zemi, ale o tom zase náš průvodce prohlašuje, že je to *dangerous*, je evidentní, že majitel tohoto hotelu je přinejmenším jeho známý, že se tak snaží nechat mu vydělat. Prý je v ceně i sprcha.

V recepci si vyberou naše pasy, chtěli by je vrátit až ráno, čemuž se však ubráníme a dají nám je ještě večer. Sněhová Lilie, Veselý Balónek a Planoucí Růže jsou v jednom třílůžkovém pokoji na patře pod námi, Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí na dvoulůžkovém na stejném patře jako my tři zbylí kluci ve zbylém pokoji. Náš pokoj obsahuje i sprchu, která je v jedné mrňavé místnosti se záchodem, odtokový kanálek je umístěn v podlaze. Evropský záchod na chodbě má odpojenou splachovací hadici a voda tedy teče na podlahu, jak zjistil Tichý Půlměsíc, ale je u něj ještě jeden záchod. Záchod u nás na pokoji je také evropský a také teče, našťástí je však na chodbě i turecký záchod, na němž není mnoho co rozbít. Jinak ty pokoje vypadají celkem obstojně a čistě. Naproti máme výhled na kasárna a mešitu vlevo od nich.

Večer se scházíme u nás na pokoji, už toho nocování po hotelech máme všichni plné zuby a těšíme se zase pod stany. Večeříme z vlastních zásob, potom hrajeme bang! Musím ho znovu vysvětlit, poněvadž Petr ho ještě nehrál. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí hrají spolu, což nám umožní prozatím se vyhnout použití rozšíření, které by bylo pro začátek složité.

Pátek 28. července

Ráno vstáváme asi v sedm, ale už ve čtyři jsme prožili silný kulturní zážitek v podobě zpěvu z blízké mešity, bylo to skutečně strašně hlasité, asi shání ovečky k první ranní modlitbě. Divoká Orchidej přichází během balení s dotazem, máme-li živočišné uhlí, protože je jí špatně, doufejme, že se to spraví. Ani nesnídám, nepočítám-li kousek štoly od Šedého Vlka, má ji ještě od maminky nebo babičky z domova. Říkám si totiž, že na dvorečku přece budeme už v půl osmé a autobus má jet až v devět. Původně jsme si říkali, že by stačilo, kdyby tam jeden obětavý dobrovolník z našeho středu prostě skočil pro lístky, ale na to náš průvodce rezolutně zavrhuje s tím, že musíme jít všichni, asi se nás chtěli co nejdřív zbavit.

Čekáme dole v recepci na ostatní, nakonec však usoudíme, že nejlepší bude, vyrazíme-li s Šedým Vlkem a Petrem napřed a dohodneme zatím ty lístky. U autobusu se na nás hned sesype celý roj taxikářů a vede nás do kanceláře, kde nám vnucují okamžitou maršrutku. Řekl bych, že někde tady bude schovaný další

zkusí přijet, když si prý kvůli tomu koupil mezi jinými i nový spacák.

V půl deváté místního času jsme v Istanbulu. Petr napsal Divoké Orchideji SMSku, že si na Turecko sám netroufá a nepočkali-li bychom na něj v Istanbulu, protože v tom případě by za námi zítra přiletěl. Moc nadšeně se na to myslím nikdo nekouká. Sněhová Lilie a Planoucí Růže jsou navíc dohodnuté s nějakou Serap, že se zítra při přestupu sejdou v Ankaře. Mimoto jsme chtěli tím letem den ušetřit, a o ten bychom takto zase přišli. Pasová kontrola je zdoluhavá, poněvadž si většina z nás stoupla do fronty k celníkovi, kterého zřejmě práce baví. Každý pas si prohlídí půl hodiny a nakonec do něj dá razítko takovým rozmáchlým pohybem. Jen Sněhová Lilie si vybrala lépe a je venku rychleji. Potom jdeme pro batohy, u nichž diskutujeme, co dál. Čekat se nám tu tedy moc nechce, ale nakonec nás napadlo kompromisní řešení, že bychom na Petra počkali v Karsu. Tam by se dostal bez problémů vlakem a my bychom mohli den navíc strávit v Ani, což je starověké arménské hlavní město, které se nachází asi padesát kilometrů od Karsu u hranice s Arménií. To stejně patřilo k cílům, o nichž jsem uvažoval.

Potom tedy můžeme vyměnit peníze, opodál jsou vedle sebe dvě okýnka dvou různých bank s velmi podobnými kurzy. Zatímco ostatní šli k pravému, vybral jsem si levé, protože mi toho člověka za ním bylo líto, že tam byl tak sám. To už je půl desáté, čas se nám krátí, vlak nám jede za dvě hodiny z nádraží Haydarpara, které se nachází na druhé straně Bosporu. Nejprve jdeme směrem k metru, které odtud do centra jezdí. Vstup do něj je ale dost daleko, tak zde začnu mít reálné obavy, abychom to městskou dopravou stihli. Můj plán byl jet do Emünemü vlakem, potom lodí přes Bospor, ale to pro nás asi není dost rychlé. Pochopitelně se snažíme od pána, který tu prodává lístky, anglicky zjistit, jak dlouho to trvá do centra, říká sice cosi jako dvacet dva, ale spíš to vypadá, že nemá ponětí, na co se ho zkouším zeptat. Nakonec usoudíme, že je to nestihnutelné a dohodneme se, že půjdeme zkusit taxíka, když se to rozpočítá, třeba to nevyjde až tak draho. Určitě ne tolik, jako nocleh v Istanbulu, který by nás jinak čekal.

Nahoře u stání taxiků se rozhlížíme, ale nic dost velkého zde zrovna není. Po chvíli sice přijede opodál cosi většího, než normální osobák, ale ani do toho se nevejdeme. Dáme se tedy do řeči s nějakými taxikáři, že bychom třeba využili dvou taxi, první nabídka je na dvakrát padesát lir¹. Tichý Půlměsíc zkouší dvakrát čtyřicet. Nejprve to vypadá, že to neprojde, ale nakonec to jeden z taxikářů vezme. Vede nás pak ještě ke kolegovi, jehož taxík je poněkud větší, tak se tam vejdou čtyři z nás, Divoká Orchidej, Tichý Půlměsíc jdou pak se mnou do druhého.

Taxikář je velice hovorný, pochopitelně však v turečtině, anglicky moc nerozumí. Několikrát se nás vyptává, odkud jsme, ale zřejmě vůbec nechápe odpověď, poněvadž po chvíli to zkouší znovu. Ptá se nás: „How are you?“ A pořád říká: „Good.“ Celkově je velmi vysmátý a občas se práská rukama do kolen, případně tleská pouštěje přitom volant, v čemž mu ani v nejmenším nebrání sto dvacítká

⁴Alespoň, co si pamatuji.

¹Jedna lira je asi čtrnáct korun, viz též cenová tabulka na závěr.

na tachometru. Hned ze začátku zastavuje u benzínky a jde něco řešit do obchodu u ní, aniž by nám cokoli řekl. Druhý taxík zastavil opodál a řidič šel za tím naším do obchodu. Chvilí se nic neděje, až vylezou ven se žlutou plastovou nádobou. Řidič si sedne do auta a rozjede se, nikoli však ven z benzínky, jen na parkoviště v jejím areálu. Zde, stále jako by si nás nevšímá, jdou s tím druhým taxikářem řešit cosi k motoru našeho taxíku. Otevrou jeho kryt, vyndají jakési spálené kryty, poté vytáhnou jakýsi drátek a začnou kamsi lít tekutinu z oné žluté plastové nádoby. A to zvenku vypadaly ty taxíky tak pěkně. Jsme z toho trochu nervózní, za dvě minuty bude deset hodin a řidič zjevně nijak nespěchá. Asi nepochopil, že jedeme na vlak. Nakonec přeče zaklapnou víko motoru, řidič si sedne za volant a vyrazíme.

Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí se snaží naznačit, že spěcháme, dál je to ale už opravdu rychlé. Skoro celou cestu jedeme po dálnici, a to i přes Bospor. Právě na mostě po nás řidič pořád chce, abych po něm něco opakoval, jenom netuším, co to vlastně znamená. Nakonec jsme na nádraží něco po půl jedenácté, což je ideální, vlak nám jede v půl dvanácté, ale ještě si musíme koupit lístky. Při placení chtějí taxikáři ještě pro každého 3 liry navíc, prý za mýto na mostě. Soudě alespoň podle gest. Nakonec jim je dáme, ačkoli si myslíme, že to přeče věděli už při odhadu ceny, že přes ten most pojedou.

Na nádraží chvíli hledáme pokladnu, u níž jsou i lavičky, složíme si zde batohy a jdeme kupovat lístky. Nejprve vyberu špatnou stranu s mezinárodní pokladnou, na druhý pokus nicméně uspěji, v místní pokladně umí pán za okýnkem docela dobře anglicky. V té mezinárodní pokladně seděla slečna či paní, která anglicky asi moc nerozuměla, ačkoli je pravda, že v této mezinárodní pokladně spíš využije perštinu. Lehátka už mají jen čtyři, nakonec tedy kupujeme ta čtyři lehátka a tři místenky na sezení. Zpočátku vedeme s tím pánem diskuzi, jejíž smysl jsem moc nepochopil, Tichý Půlměsíc pak usoudil, že jsem ji vyvolal použitím anglické zdvořilostní fráze. Podle něj by bylo jednodušší se pro příště zdvořilostem vyhnout a jít přímo k věci.

Losujeme potom, kdo bude ležet a kdo půjde sedět. Planoucí Růži se losovat moc nechce, ale nic lepšího nás opravdu nenapadá. Nelíbí se jí ani můj návrh, že holky by měly jít na lehátka a k nim bychom jen dolosovali jednoho kluka. Nakonec to ale stejně tak dopadne, sednout bychom si měli jít já s Tichým Půlměsícem a Veselým Balónkem. Při nastupování pak ale Planoucí Růže usoudí, že chce být s Veselým Balónkem a vymění se s Tichým Půlměsícem. Z našich míst k sezení pak musíme vyhodit nějaké lidi, jinak je však noc celkem klidná, až na horko, a to ještě paní sedící naproti Planoucí Růži a Veselému Balónkovi pořád zavírá dveře. Ještěže je tu klimatizace. Zuby si jdu vyčistit na záchod, který je pochopitelně turecký. Později si ale všimnu, že je to v tureckých vlacích tak půl napůl, podle štítku na dveřích je navíc možné hned poznat, oč jde.

odjíždí bez nás, i tak je dost plná. Dokonce jsem poslal Tichému Půlměsíci i Divoké Orchideji SMSku, kde jsou, ale zřejmě nemají zapnuté telefony, možná si je dokonce nechali u nás v batohu. Asi pět nebo deset minut po páté konečně přijdou, vlak měl větší zpoždění než včera. V budce, kam se hned hrnu, mi prostě přepíšou čas na šestou, je tu i řidič, který si nás vede k mikrobuse, kam si hned dáváme věci a sedáme si. Přesto samozřejmě odjíždíme až v těch šest hodin, tak si ještě stihneme dojít na záchod. Petr se s Turky ve vlaku moc ne bavil, jenom se jej občas zeptali, odkud a kam jede.

V šest se do auta nahrne spousta lidí, kteří dosud posedávali před ním na židličkách a vzbuzovali v nás zájem o to, co tu ti lidé celý den dělají, když my je tu vidíme jenom sedět. Autobus je tedy nakonec celkem plný. Cestou vidíme po pravé straně vesnici, zřejmě cikánskou, jde o skupinu kamenných zemljane, atmosféru dokresluje prádlo sušené na kamení. O kus dál míváme další vesnici, tentokrát z malých kamenných domků s trávou na střeše, z níž nezřídka vykukují talíře satelitů. Hned za odbočkou k Ardahanu stojí vojenská hlídka, jeden člověk si nechává zastavit kus před ní a vystupuje, snad se jí chce vyhnout, podle toho, že mří k blízké vesnici, mu to asi přišlo jako zdržení. Nás pak hlídka zastavuje a prohlíží si občanky Turků a naše pasy. Jen Šedý Vlk ho má uložený vzadu v batohu, což způsobí menší zdržení. Jeden z těch vojáků je hrozně malý a vypadá, jako by mu bylo sotva patnáct.

V Ardahanu jsme již za šera, je to výrazně větší díra než Kars. Autobusák je na omšelém dvorečku, jsou zde jen jedny dveře vedoucí do kanceláře s prodejem lístků, další kancelář s nápísem taxi, záchod je už zavřený. Postává tu pár nákladáků. Usoudíme, že nejlepší bude jít se poptat do kanceláře taxi, protože tam aspoň někdo je, ačkoli ti dva lidé se před námi asi pokoušejí schovat. Na rohu se nás začal kdosi vyptávat, co chceme, ale pochopitelně mluví turecky. Zkoušíme na něj angličtinu, na to se však nikdo ze zvětšujícího se chumlu Turků, nechytí. Když už to vypadá naprosto zoufale, dá se s námi do řeči jeden člověk, který umí snesitelně anglicky, zeptá se nás, co chceme a když slyší o Džurdžestánu čili Gruzii, říká, že zítra tam v devět ráno jede autobus, ať sem přijdeme v půl osmé, protože od toho času se prodávají lístky. Potom se nás ptá, co chceme dělat dnes. Odpovídáme, že bychom třeba šli někam za město, kde bychom si mohli postavit stany. Na to prohlásí, že *musíme* do hotelu, protože venku bude pršet, že venku by bylo *nebezpečno*, je to velice emotivní a sugestivní proslov. Skutečně je zataženo, ale že by to bylo nějak hrozné, to není. Kromě toho nás napadá, že nejspíš úplně nechápe význam slov *have to* a *danger*, protože je používá při každé příležitosti.

Nakonec ale stejně nevíme, kam bychom šli, přeče jen tak malé to tu není a okolí městečka není nijak estetické. Před příjezdem do Ardahanu jsme sice viděli lesy, ale ty byly buď daleko nebo obklopené plotem, případně obsahující vojenskou základnu. Ten pán si nedá říct a nezávisle na naší vůli nás odtáhne k hotelu Sevimli, o kterém ze začátku tvrdil, že bude stát dvacet pět lir, což je docela dost.

ptají se, odkud jsme a kde jsme dneska byli. Ten čaj nám opravdu donesou, potom ještě chvíli posedí a vrátí se k práci. Na velký pokec to stejně nebylo, když neumíme žádný společný jazyk. Když pak malý kluk odnáší skleničky od čaje, odnáší i mou lžičku, protože před tím mi žádnou nedonesli, a tak jsem si musel zamíchat cukr svojí. Jenže mi přijde hloupé se kvůli ní teď angažovat, protože nevím, jak bych to tomu klukovi vysvětlil. Z krámu naproti nám potom ještě přinášejí další čaj. Mezitím před vedlejší obchod předjel nákladák a pánové z obchodu do něj začali nosit velké plechy. Jeden z nich vždy, když jde s nimi proti nám, usilovně nás pozoruje, široce se směje a zdraví nás.

Asi po hodině přijdou další, tahle hospoda prý byla dražší, ačkoli tak na první pohled nevypadala. Jdeme se složit na autobusák, nejprve míříme k budce s nápisem Ardahan, kde se nás ujme jeden taxikář, ptá se, kam jedeme a s odpovědí na myslí nás vede do zmíněné budky. Po chvilce vyjednávání kupuji po devíti lírách lístky do Ardahanu, odjezd v pět hodin, snad Petr přijede jen s malým zpožděním. Potom se usadíme na kraji jakéhosi domu, pod stříšku a hlavně do stínu. Sněhová Lilie, Planoucí Růže a Veselý Balónek ani nikam nechtějí, a tak zůstanou u batohů. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí jdou na nádraží koupit lístky a počkat na Petra. My s Šedým Vlkem jdeme nakupovat a vyměnit si peníze.

Ostatní nám poradili, že v bance byly fronty, kdosi je však poslal do směnárny na hlavní ulici, u jejíhož ústí nedaleko hotelu byly sochy lvů. Kdybychom šli po té ulici směrem sem, našli bychom směnárnu po pravé straně. Projdeme tedy po té ulici sem i tam, teprve při zpáteční cestě opravdu najdeme směnárnu, vypadá totiž celkem nenápadně. Nato jdeme do samoobsluhy naproti, mají tu dokonce i pivo, ale zeleninu a ovoce raději koupíme jinde, tady to není nic moc. To dut-pekmezi je mimochodem morušová šťáva. Cestou zpět na autobusák tedy ještě kupujeme broskve, jsou fakt dobré. Potom už sedíme na autobusáku, kde ochutnáme místní pivo, tentokrát jsem si koupil o něco dražší verzi, je trochu lepší než obyčejný efes, ale pořád nic moc. Naproti k benzínce jdeme nakoupit benzín do vařiče, s bombami a plynovým vařičem jsme tu opět neuspěli. Sněhová Lilie, Veselý Balónek a Planoucí Růže prý zkoušeli během návštěvy Ani ten svůj vařič, prý fungoval, těším se, že ho jednou taky uvidím v akci. Za půl litru benzínu zaplatíme asi dvě líry.

I potom stále sedíme na našem místě, přijde za námi malý kluk, který se věnuje pouličnímu čištění bot. Stále se nás anglicky ptá, jak se jmenujeme a oznamuje nám, jak se jmenuje on, na to dodává, že bylo hezké nás poznat, nic jiného asi neumí. Naprosto unešen je tím, jak píšu deníček, od Planoucí Růže dostane čokoládu, od Sněhové Lilie ale nic nechtěl. Veselý Balónek si potom vytáhne tureckou konverzaci a říká tomu klukovi dost divné věty turecky i anglicky. Mezitím kolem projde nějaký člověk a na to ten kluk začne opakovat *money*, *yes*.

Před pátou už jsme trochu nervózní, protože ti tři pořád nejdu, v pět se s Šedým Vlkem přesouváme k místu odjezdu, ale maršrutka do Ardahanu nakonec

Teprve za světla se uprázdnilo místo vedle mne, a mohl jsem se tedy na chvilku natáhnout, což je o dost lepší. Turecké vlaky jsou celkem pohodlné a čisté, navíc klimatizované, jinak by to v nich v tom jejich podnebí bylo k nevydržení. V Ankaře jsme asi v půl osmé, tedy v podstatě včas. Nejprve si spleteme směr v podchodu a místo v hlavní hale vylezeme na ulici. Ležící část naší skupiny si stěžuje na zimu, prý v jejich kupé hrozně táhlo z klimatizace. Lehátka na další vlak už nejsou, a tak kupujeme jen místenky na cestu do Karsu, jede to až v půl druhé. Nejprve se jdeme porozhlédnout po úschovně, cosi podobného najdeme celkem rychle, nejprve nám sice jediný zrovna přítomný člověk gesty naznačuje, že je zavřeno, ale když už odcházíme, zavolá si nás zpět a spolu s jiným člověkem nám navrhuje, že by nám batohy pohlídali, abychom je odložili do rohu za pult. Je to však dost na ráno a moc se nám to, tedy mě, Divoké Orchideji a Tichému Půlměsíci, nezdá.

Sněhová Lilie s Planoucí Růží čekají na Serap. Veselý Balónek s nimi nepůjde, místo toho si předsevzal koupit benzín a vyzkoušet jejich vařič, *juvel*, je už dosti letitý a vypadá značně zrezle. Kdysi však zřejmě rodičům Sněhové Lilie a Planoucí Růže sloužil dobře. Hlavním cílem Divoké Orchideje a Tichého Půlměsíce je najít obchod s vybavením pro pobyt v přírodě a zkusit sehnat plynové bomby. Veselý Balónek koupil v trafikce mapu a zeptal se na cestu k nějakému obchodu. Bylo mu doporučeno vydat se směrem k *Ulus*, což bude asi nějaká čtvrt' se spoustou obchodů.

V místě zvaném *Ulus* to však nevypadá moc nadějně. Obchodů je tu sice pře- hršel, nicméně většinou jde o optiky. Projdeme k další ulici, kde Veselý Balónek zmizí na chvíli v nedalekém hotelu. Chvilu se poněkud protáhne, nakonec se však Veselý Balónek přece jen opět objeví. V recepci mu prý nerozuměli, zavedli jej proto do velké kanceláře, snad ředitele celého hotelu, což byl asi jediný člověk, který v něm uměl anglicky. Zeptal se Veselého Balónka, bydlí-li v jeho hotelu, i přes zápornou odpověď mu poradil jakýsi *kamspor*, či tak nějak. Vyrazíme tedy naznačeným směrem. Veselý Balónek se potom ptá ještě několikrát, většinou jsme poslání směrem, z něž jsme k dotazované osobě přišli. V jednom obchodě sportovními potřebami, jehož sortiment se skládal většinou z obuvi typu adidas a oblečení podobného druhu, se nás ujal mladý prodavač. Vede nás ulicí, jíž jsme prošli už několikrát oběma směry, do boční ulice k obchodu velkými plynovými bombami, kde však nemají nic, co by se dalo rozumně nosit v batohu, a tak se vracíme zpět. Cestou se za nás ten prodavač ptá ještě v jednom loveckém obchodu, po prvním neúspěchu totiž už snad pochopil, co vlastně chceme. Kolem tohoto obchodu jdeme však už po čtvrté a pochopitelně jsme jej neminuli pokaždé bez dotazu, záporná odpověď nás tedy nemůže překvapit.

To už však mě i Šedému Vlkovi došla trpělivost a usoudili jsme, že nám bude stačit, když se výsledek dozvíme z vyprávění. Dohodneme se tedy, že se potom

sejdeme v parku u nádraží a rozejdeme se. Zatímco ostatní tři jdou ještě zkoušet štěstí, my si jdeme koupit chleba naproti tomu sportu. Zde jsme si mimochodem napoprvé všimli zednické burzy práce. Stála tu řada nádeníků se zednickým náčiním čekající, až si je nějaký zaměstnavatel vyzvedne. Poté zajdeme do čehosi jako čajovny nebo občerstvení, kde si sedneme na dva čaje a já i na snídani, čerstvou bagetu a burek. Šedý Vlk se neúspěšně pokouší zapnout telefon, a tak nakonec posílá domů SMSku z mého. Oznamuje v ní, že toho asi už moc nepošle. Ale nakonec stejně posílá zprávu každé dva dny. Jeho telefon se chová dosti zajímavě, celou dobu stávkuje a přestane s tím myslím až při zpáteční cestě v Karsu nebo až v Istanbulu.

Občerstvení a napojení dobrým tureckým čajem, jdeme k nádraží, cestou se stavíme v supermarketu pro jídlo do vlaku. Mezi jiným si kupuji skleničku se záhadným obsahem, vypadá to jako řídký hodně tmavý med, a nápisem *dut pekmezi*. K tomu si kupuji výborné broskve, rybičky, sýr a jogurt, velký tak, že se o něj podělíme. Ostatní už v parku jsou, ačkoli ze začátku to vypadalo, že jsou tu všude jen odpadky a špína, nakonec je najdeme na celkem uspokojivém trávníku. Vaříč prý nesehnali, už drželi v ruce ten napichovací, ale prý k němu měli jen velmi malé bomby, což se jim nezamlouvalo. Veselý Balónek zkouší ten benzínový, ale neví, co by kde měl zapálit, a tak z toho nakonec nic není. Je opravdu dost zarezlý a skýtá se proto otázka, bude-li vůbec fungovat. Šedý Vlk má speciální malý ručník, který má úžasné savé schopnosti, a dá se s ním proto utírat, i je-li mokrý. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem jdou ještě na čaj a něco. Hledám záchod, ale poněvadž se vydám špatným směrem, dost si zajdu a uspěji až při návratu. Mezitím sedíme na trávě a občas přesouváme batohy i sebe, sledující stín stromů kolem nás. Opodál nás pozorují dva malí kluci, najde si nás i prodavač korálků, jenž posléze odchází, zjevně uražen naším odmítnutím, a konečně v pestré paletě našich návštěvníků nechybí ani malá žebrající holčička.

Po tři čtvrtě na jednu se Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem vrátí a společně vyrazíme na nádraží, kde ještě sháníme vodu. Nedlouho po nás pak přiveze Serap Sněhovou Lilii a Planoucí Růži, a můžeme tedy nastoupit. Divoká Orchidej se vrátila ze záchoda s tím, že tamní voda prý pitná není, a Veselý Balónek s tím, že prý máme využít kohoutek na konci nástupiště, který stihneme v rychlosti navštívit. Vlak se pak rozjíždí, aniž bychom si toho všimli.

Sedadla sice máme v jednom vagónu, ale dosti hloupě za sebou, dvě z nich jsou úplně vepředu, možná už nebylo nic jiného volného. V jedné řadě jsou totiž tři sedačky, dvě napravo vedle sebe, jedna pak nalevo od uličky na druhé straně vagónu, my máme ta samostatná místa vlevo. Tichý Půlměsíc se snaží domluvit s jedním pánem výměnu místa, aby k nám byl blíž. Domluva není jednoduchá, poněvadž pán samozřejmě neumí anglicky. Nakonec, když mu Tichý Půlměsíc ukáže lístek, pochopí a opravdu se jim podaří vyměnit se. Jenže druhé místo, které bylo dosud volné, se zanedlouho zaplnilo, a tak to stejně nesplnilo všechna naše

kdy se zase stala katedrálou. Katedrála má obdélníkový půdorys, ve středu byla kruhová věž, z té už však zbyla jen díra v jinak celkem zachovalé kamenné střeše. Světlo dopadající sem tímto otvorem však spolu s vysokými sloupy vytváří velice fotogenickou atmosféru. Není tedy divu, že zde setrvávám déle, zatímco Šedý Vlk jde dál, ještě kolem dalšího kostela na severovýchodním cípu města. Zvenku je opravdu hodně arménských nápisů, které na tom barevném kamení vypadají dost zajímavě. To barevné kamení mě fakt fascinuje, zajímalo by mne, jestli brali vždycky kámen, který jim zrovna padl do ruky, nebo se snažili, aby nedávali vedle sebe moc stejných kamenů.

Toho, že jsem nestihl navštívit ten severovýchodní kostel nakonec ani nelituji, protože podle Šedého Vlka byl stejně z druhé strany zřícený. Místo toho jdu rovnou k bráně. Zatím je tu jen Šedý Vlk, v dále u paláce vidím postávat Sněhovou Lilii, Veselého Balónka a Planoucí Růži, zanedlouho se k nám připojí. Sněhová Lilie si tu fotí Šedého Vlka, jak sedí ve stínu na římse s igelitkou v ruce a červeným batůžkem, přičemž nevyhlíží zrovna chlapsky. Než přijdou Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, pojíme nějaké sušenky, s nimi se potom vydáme ven před bránu, kde stojíme ve stínu a čekáme, než před nás předjede auto, stálo zřejmě celou dobu ve stínu opodál. Sedáme si dovnitř a hodnou chvíli čekáme, než se sejde zbytek cestujících, mezitím se před našima očima utvoří dva malé vzdušné víry, jeden z nich přejde i přes auto. Z nedalekého křoví na nás vykukuje jakési šedivé zvířátko, Tichý Půlměsíc si ho jde vyfotit, ale zvířátko pro to neprojevílo to správné nadšení. To už jsme konečně všichni a můžeme se vydat na zpáteční cestu. Řidič občas zastavuje místním, kteří na něj mávají, nás pak opět vyhazuje u našeho hotelu.

Zde se chvíli dohadujeme, co dál. Máme hlad a potřebovali bychom si nakoupit, otázkou je, zda obojí potřeby uspokojíme před nebo po vyzvednutí batohů. Nakonec si pro batohy dojdeme hned s tím, že potom přejdeme někam, nejlépe asi na autobusák, kde se složíme a vzájemně si je pohlídáme. Zatímco se přebalujeme, poznamená Tichý Půlměsíc, že by si s Divokou Orchidejí rádi zašli na polévku do restaurace vedle hotelu. Buď prý můžeme jít s nimi, nebo se s nimi potom sejít. Místo srazu dohadujeme u těch fontánek, kde to včera večer vypadalo docela hezky. Do té restaurace jdou nakonec všichni kromě mne a Šedého Vlka, kterému se tam moc nechce. Mě taky ne, ještě tak bych si dal tu polévku, ale jak znám ostatní, tak tam toho budou chtít víc.

Jen my dva tedy nakonec míříme k těm fontánkám. Třebaže jsem měl trochu obavy z jejich hledání, dojdeme k nim bez bloudění. Bohužel však zrovna netrýskají a za denního světla tu vlastně ani není moc pěkně. Všude je spousta prachu, nikde žádný stín, nakonec si zkusíme sednout k těm fontánkám, kde je alespoň trocha trávy, ale vedro je tak děsné, že před ním zbaběle prchneme do stínu nedaleké zavěšené výlohy. Sotva si vyndáme jídlo, vyhrne se z vedlejšího krámu několik lidí, naznačují nám, že zde klidně můžeme sedět, nabízejí nám čaj,

nezbylo. Těmto hradbám se přezdívá Ašotovy, dle krále Ašota III, který je dal vystavět. Mešita je postavená ze stejného kamene, zase tak pěkně barevného, ale přesto byla asi postavena později emírem Minučirem, který tu vládl okolo roku 1072. Ašot III byl příslušníkem arménské dynastie Bagratidů a vládl tu kolem roku 964, kdy sem z Karsu přemístil své hlavní město, tehdy také nechal postavit tuhle zeď. Minaret je v rozpadu, už není tak vysoký jako kdysi a vstup nahoru je zahrazen cedulí upozorňující na to, že se tam nesmí, poněvadž je to nebezpečné. Letný pohled na schodiště v nás ale stejně nevzbuzuje ani nejmenší touhu k výstupu, místo schodiště je tam vlastně jenom hromada kamení. Na řeku Arpaçay je odtud opravdu krásný výhled, i na zbytky mostu, který přes ní kdysi postavili, ještě je vidět cesta, která k němu vedla. Je opravdu na dobrém místě, myslím, že pokud by místní mocipáni nechtěli, aby po něm někdo přešel, tak by se to dotyčnému těžko podařilo. Když už jdeme pryč, potkáváme Veselého Balónka, Sněhovou Lilií a Planoucí Růži, Veselý Balónek poznamenává, že řeka dole vypadá opravdu divoce, ještě divočejší by bylo plout po ní pod palbou ruských vojáků ze strážních budek na druhém břehu. Arménsko-turecké hranice totiž stráží na arménské straně Rusové, je to taková bratrská pomoc, co kdyby se Turci zbláznili a zaútočili na Arménce jako kdysi?

Odtud stoupáme dále k jihu k citadele, stojí na kopci už v podstatě nad soutokem, dál už se krajina snižuje, přece jen je tam však ještě jedna stavba, už celkem nízko, jde o kostel Kizkale, či také hrad panny, zřejmě panny Marie, z dvanáctého století. Tam by se mi nechtělo chodit každý den na mši, je to docela z ruky. Na citadele vlastně nic moc zajímavého není, jen ten rozhled do kraje je opravdu nádherný, na severu pláň posetá arménskými kostelíky, nad námi vlaje turecká vlajka, k východu, západu i jihu hluboká divoká údolí, prostě krása. Pochopitelně je celý den jasno a začíná být vedro. Za chvíli sem přijdou od mešity i Veselý Balónek, Sněhová Lilie a Planoucí Růže, ještě počkáme na Tichého Půlměsíce a Divokou Orchidej, kteří se pohybují pomaleji, a můžeme se hromadně vyfotit, abych sem netáhl ten stativ zbytečně. V záběru nám jenom nějakou chvíli vadil Rus, který s námi přijel, zvlášť Tichý Půlměsíc se poněkud nelichotivě vyjadřoval o jeho zadku, doufejme, že nám nerozuměl. Tichý Půlměsíc si nás potom sice také chce vyfotit, ale už máme jenom tři čtvrtě hodiny do odjezdu, a tak jdeme raději dolů.

U mešity se zase rozcházíme, protože my s Šedým Vlkem teď jdeme k tomu velkému kostelu uprostřed, kde ostatní snídali. Tohle je prostě Aniská katedrála, podle nápisů začaly práce na její stavbě roku 989 za vlády krále Smbata II, dokončena byla katedrála roku 1001 nebo 1010, což záleží na tom, jak zrovna přičtete nápisy na stěnách, na příkaz královny Katranideh, čily Kateřiny, což byla manželka Gagika Bagratuniho, Smbatova následníka. Katedrála pak byla prací Trdata, nejoslavovanějšího architekta středověké Arménie. Už roku 1064 však Ani dobyli Turci, z věže strhli kříž a z katedrály udělali mešitu, kterou byla až do roku 1124,

přání. Ach jo, to z toho mám úplně špatnou náladu, protože jsem se už dlouho těšil, jak budeme ve vlaku hrát bang!, který jsem si kvůli tomu dokonce koupil. Nakonec jdu na to místo vepředu svěřit se s tím svému deníčku. Sedadla jsou mimochodem otáčecí, i dvousedačky. Když se mi místo psaní deníčku začne chtít spát, rozhodnu se s tím bojovat návštěvou jídelního vozu, kde k psaní můžu pít čaj za jeden a půl liry.

Na první velké zastávce vystupuje ten pán, co se s ním předtím Tichý Půlměsíc vyměnil, a tak se na jeho místo za mnou posadila Sněhová Lilie, její původní místo se potom rychle zaplnilo. Potom když jíme, jakási malá slečna v červeném tričku nám nabízí okurky, Sněhové Lilii i sušenky. Turci jsou tak zvyklí, když něco jí, dělit se se spolucestujícími, protože představa, že zatímco oni se cpou, jejich soused třeba hladoví, je jim nepřijemná, připadá jim to prostě neslušné. Sněhová Lilie pak té slečně nabízí čokoládu. Na další velké zastávce se vlak celkem vyprazdňuje, a tak se přece jen můžeme sesednout a zahrát si. Nejprve hraje se Sněhovou Lilii, Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem, potom však místo Divoké Orchideje hrají Šedý Vlk, Veselý Balónek a Planoucí Růže, kteří předtím spali. To mi zase náladu spravilo. Na druhém konci vagónu jsou prý tři vojáci se samopaly. Tichý Půlměsíc se s nim chvíli bavil. Šedý Vlk pro změnu dostal čaj od tří chlapů, kteří seděli na dvousedačce vedle, prý si ho tam před tím hodnou chvíli vařili na vařiči neznámé konstrukce.

Když rozdáme na třetí hru, vyruší nás mladý Turek Emre. Hodnou chvíli se s námi potom baví. Mimo jiné se jej ptáme i na vařič, pochybuje, že v Karsu něco seženeme. Protože on nejede až tam, píše nám turecký dopis, v němž popisuje, co vlastně potřebujeme, abychom měli případné doptávání snazší. Bavíme se o tom co děláme a kam jedeme. On jede s kamarádem na Kačkar² a do jedné rezervace na hranici s Gruzii, kam budou potřebovat povolení, protože je to až u hranic. On to však považuje za přirozené, poněvadž jinak by si tam přece mohl přijít kdokoli a jen tak se dostat za hranice. Studoval nějakou školu v Ankaře, kterou Sněhová Lilie s Planoucí Růží znají, Sněhová Lilie to snad poznala sama podle toho, že Emre umí tak dobře anglicky. Nyní staví domy v Africe. Když vidí Divokou Orchidej, jak si sedla Tichému Půlměsíci na klín, poznamenává, že jemu to sice nevádí, ale místním by to vadit mohlo, obzvláště na východě. Podle toho, jak se tady ještě před chvílí vzájemně obližovala jedna turecká dvojice, která ve mně budila silný dojem, že se chtějí vzájemně sníst, si myslím, že by si s tím zase až tak lámat hlavu nemuseli.

Později za námi přijde ještě jednou, ukázat vařič, který má on, jde o ten malý napichovací. Ptá se na naše jména a přes to, že jsou mezi námi dva Petrové a třetí přijede za námi, dostáváme se i k přezdívkám. My s Veselým Balónkem mu je řekneme, ale holky svoje zamlčí. Asi v půl dvanácté jdeme spát, vlak se uvolnil natolik, že si můžeme i lehnout na vedlejší dvousedačky.

²Pohoří na východě Turecka.

Středa 26. července

Ráno vstávám asi v sedm, ale pochopitelně se nic zajímavého neděje. Jak se ukázalo při snídani, *dut pekmezi* je dost hořké, ale ne zase tak špatné. Lepší než k chlebu to asi bude do ovesné kaše. Sedí tu opět Emre a píše si deníček, kromě toho se s námi ještě dává do řeči. Divoká Orchidej leží o kus dál, když se konečně vzbudí, oznamuje nám, že Petr se ozval, stihl prý noční vlak z Istanbulu a stíhá nás. Emre si některé z nás fotí a bere si adresu Tichého Půlměsíce, aby nám mohl fotky poslat. Později jdeme my na návštěvu k němu, protože nás chce seznámit s průvodcem německé skupiny, která jde na Ararat. Nejprve tam jdeme se Sněhovou Lilií, Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem, později přijde i Šedý Vlk, který původně chtěl přijít až pak půjdeme na čaj. Ale v jídelním voze nás nenašel. Ten průvodce mimo jiné říká, že na výstup na Ararat je potřeba povolení, o něž je nutné požádat nejméně měsíc předem. Nemáme nyní samozřejmě v úmyslu pokoušet se o to, Tichý Půlměsíc se ptal z čisté zvědavosti pro někdy příště. Mimoto volá do Karsu, načež nás ujišťuje, že nějakou bombu a vařič tam prý seženeme. Kvůli Ani bychom prý měli navštívit turistické informace nebo policii a požádat o povolení. Dopravu snad seženeme. Kromě toho zrovna oba snídají či svačí, nabízí nám přitom chleba s taveňákem a medem, což nám všem přišlo jako dost zvláštní kombinace. A doufám, že nemusím vysvětlovat, co znamená, řekne-li se o jídle, že je zvláštní. Levné hotely prý v Karsu začínají na deseti lirách.

Po delší společenské konverzaci jdeme přece jen na čaj do jídelního vozu. Sedneme si a rozdáme zrovna karty na bang!, jen holky mají zábrany, že ti Turci sem také měli v plánu jít a že se s námi budou určitě ještě chtít bavit. Když potom opravdu přijdou, vidí to holky jako opravdu závažný problém a zabředou do složitých úvah, co s nastalou situací. Nakonec to dopadne tak, že hrajeme a přitom se trochu bavíme s těmi Turky. Podle mě si prostě holky rády dělají podobné zbytečné starosti, protože si ti Turci sice sedli k vedlejšímu stolu, ale jinak nám sami naznačili, ať si klidně hrajeme a vystačili si s konverzací celkem i sami. Tentokrát se k nim přidal i Emreho kamarád, s nímž jede do těch hor. Jsou mu třicet dva roky, ale podle mne vypadá starší. Prý se s Emrem skamarádili na skautském táboře na noční hlídce. Nabízejí nám hrozinky a turecká bompari. Pak se vzájemně se Sněhovou Lilií fotí a mění si i e-mailové adresy. Poté, co odejdou, vystupují totiž už v Erzurumu, odkud jsou to do Karsu ještě asi tři hodiny, hrajeme ještě chvíli bang! a po několika dalších čajích se sejdeme ve vagónu, abychom se dohodli, co dál.

Téměř celou cestu vlakem byla krajina okolo celkem fádňí, mezi Erzurumem a Karsem se však přece jen polopouští místy střídala s borovými lesy a sem tam byly na dohled hory, občas i s lesknoucími se sněhovými poli. U Karsu samého se však vše vrátilo k normálu, to jest polopoušti. V Karsu jsme asi deset minut po půl čtvrté. Nejprve se poohlížíme po vodě, kdosi nám poradil kohoutek opodál vedle odstavené parní lokomotivy. Lístky na cestu zpět si chceme koupit až zítra, až si na ně vyměníme peníze. Poté zkusíme na nádraží zjistit, kde bychom našli turistické

turecké dynastie Kara Koyonlu, který však přesunul hlavní město do Jerevanu. Představený arménské církve, katolikos, jej následoval roku čtrnáct set čtyřicet jedna. Nějaké malé město zde přežívalo až do sedmnáctého století, ale pak sem přišli kočovní Kurdové a i poslední obyvatelstvo, zabývající se většinou zemědělstvím, Ani opustilo. Na začátku devatenáctého století bylo zde již docela pusto. A tak přesto, že se ještě na začátku sedmnáctého století zmiňoval jakýsi evropský cestovatel o dvou stech kostelech v Ani a nejbližším okolí, dnes jich tu není ani desetina.

Hradby na severním konci města jsou však celkem zachovalé, zčásti spravené, je to vlastně jediné místo, kde jsou hradby opravdu nezbytné, protože zde je město otevřeno volné krajině, zatímco ostatní strany jsou ohrazené prudkými srázy nad údolními řek. Naše první kroky tedy vedou právě na hradby, z nichž je město jako na dlani. Potom se vydáme k západu, k paláci Seleukovců. Cestou míjíme zbytky gruzínského kostela z jedenáctého století, vlastně jen kus jedné stěny, a zastavujeme se u kostela svatého Jiřího krále Gagika z desátého století. Měl kruhový půdorys, dnes z něj zbylo jen obvodové zdivo a kusy mohutných kruhových sloupů, zřejmě později zesílovaných. Hlavice sloupů mi připadají celkem antické, ale asi to bude jen inspirací architekta, nyní se válí na zemi.

Palác se nachází na srázu nad řekou na severozápadním konci města. Postavil si ho pravděpodobně na přelomu dvanáctého a třináctého století bohatý kupec, kníže, či místní biskup. Naproti je v útesu hrobka bohatého měšťana Tigrana Honentse, a tak jej možná postavil on. Jinou možností je, že šlo vojenskou budovu, nejspíš kasárna, to už se asi nikdo nedozví. Původního zdiva tu však mnoho nenajdete, protože Turci začali palác roku 1999 restaurovat, téměř celá stavba je tedy nově postavena, nicméně podle jistých zdrojů tomu nevěnovali tu správnou péči, použité kamení a jejich úprava se nepodobají původním, což by koneckonců člověk mohl uhodnout, protože všechny ostatní budovy se vyznačují tím, že se jejich zdi skládají z kamenů rozličných odstínů a barev, vypadají velmi zajímavě, to nové zdivo je v podstatě jednobarevné, a tedy značně fádňí. Navíc prý neexistují žádné archeologické prameny, které by mohly potvrdit, že ten palác vypadal právě tak, jak jej nyní zrekonstruovali. Je odtud však pěkný výhled na hluboké říční koryto a naproti ve skále je řada jeskyní.

Odtud pomalu zamíříme k jihu. Po cestě nad srázem dojdeme nejprve k dalšímu kostelu svatého Jiřího, tentokrát však rodiny Abughamir, která jej nechala postavit v polovině jedenáctého století. Je to už docela typický arménský kostelík, má půdorys pravidelného mnohoúhelníku, v podstatě kruhový, nad hlavní částí je středově souměrná věž, střecha je kamenná, proto také ještě nějaká zbyla. Na zdech jsou arménské nápisy, vypadá to opravdu děsivě nečitelně. Ještě dále k jihu dojdeme nad sráz nad druhou řekou, jedná se o hraniční řeku Arpaçay, arménsky Achurian, nad ní se v těchto místech vypíná Minučirova mešita, nachází se také za dalším pásem hradeb, ale toho by si člověk pomalu nevšiml, poněvadž z něj moc

Ráno jsme nachystaní s jen asi třiminutovým zpožděním. Sněhová Lilie se zajímala o to, půjde-li s ní někdo k bankomatu, aby snad někoho nenapadlo ji obtěžovat, Veselý Balónek se nabízel, ale nakonec o tu čest přišel v můj prospěch, jelikož nebyl sbalený dost rychle. Venku si všímáme mikrobusu, z nějž na nás řidič mává, když se vracíme zpět, je tu i ten „náš“ Turek. Zanedlouho potom už jsme dole a za pomoci toho anglicky mluvícího Turka se nám podaří v recepci dohodnout, že si tu zatím odložíme batohy. Zaplatit od nás chce vevnitř, aby snad ostatní cestující nevěděli, jak málo platíme.

V autě už sedí pár lidí, po nás ještě přistupují dva Australani, skutečně platí dvacet pět lir, ale kdoví, nejde-li jen o volavky. Prý jsou tu na tři měsíce, jeden z nich pak v Ani zůstane. Mikrobus je tedy celkem plný. Cesta trvá asi hodinu, venku je stepní vyprahlá krajina, celkem obvyklým obrázkem jsou cihly z lejn vyskládané do pyramid a schnoucí na slunci. Zřejmě je tu používají k topení. Není divu, dřevo tu asi seženou těžko.

Když přijíždíte od Karsu k Ani, zapůsobí na vás bezpochyby mohutné hradby s bránou, u níž končí silnice. Ve skutečnosti jde trochu o potěmkinovskou vesnici, jelikož kromě kusu viditelného z této strany jich samozřejmě moc neuvidíte. Zato tento kus je pěkně vyspravený. Než se dostaneme za bránu, musíme ještě zaplatit vstupné, pro dospělé stojí 5 lir, nás však jako studenty a učitele stojí pouze jednu liru. Za branou se prostírá rozlehlá pláň, na níž je rozeseta řada památek, poněkud kostelů, končící ostrohem nad soutokem dvou řek, levá z nich je hraniční a za ní se již rozléhá Arménie. Kromě mne a Šedého Vlka chtějí všichni zahájit prohlídku snídaní. Nakonec se proto rozdělujeme, zatímco ostatní míří najíst se k relativně zachovalým zbytkům největšího kostela, my s Šedým Vlkem jdeme rovnou obejít areál.

Stojí možná za zmínku, že první zmínky o Ani pocházejí už z pátého století před naším letopočtem, osídlení tu nejspíš bylo i dřív. Snad tu byly nalezené i budovy z doby říše Urartovců, která vznikla okolo jezera Van kolem třináctého století před naším letopočtem a svého vrcholu dosáhla ve století devátém, taktéž před naším letopočtem. Po pádu říše Urartovců se tu vystřídaly snad všechny antické mocnosti, nevyjímaje Asýrii, Persii, Araby, Řeky, Římany, nakonec i vládli Turci, Rusové a Gruzínci, v řídicích okamžicích si tu vládli i Arméni sami. V jedenáctém století žilo v Ani přes sto tisíc obyvatel, možná až dvě stě tisíc, tedy docela hodně. Z toho bylo na začátku jedenáctého století 12 biskupů, čtyřicet mnichů a pět set kněží a ne náhodou bylo Ani známo jako město tisíce a jednoho kostela. To jen tak pro představu, že je to tu opravdu staré a opravdu velké. Konec vši té slávy učinili Mongolové svou invází, v polovině čtrnáctého století přestalo být obchodním centrem a zbyly jen obchodní cesty k jihu. Dvacet let před koncem čtrnáctého století pak dobyl Ani Tamerlán. Nebylo to poprvé, město už Mongolové vyplnili o sto let dříve, ale z toho se město ještě vzpamatovalo, místo vazala Gruzie se Ani prostě stalo vazalem Mongolů. Po Tamerlánovi ovládl město potomek

informace, ptáme se jakéhosi zřízence a několika dalších lidí v hale, dost dlouho trvá, než pochopí, nač se vlastně ptáme. Potom se prozměnu zdá, že buď neví, kde informace jsou, nebo neví, jak by nám popsali cestu, každopádně to nikam nevede. Postupně tedy opouštíme kroužek diskutujících v hale a čekáme venku na poslední vytrvalce, pro začátek se stejně musíme vydat do centra, kam je směr celkem jasný. A kdyby i nestačila intuice, visí tu plánek Karsu, z nějž je centrum opravdu dobře čitelné, tak podle mě není moc co řešit. Šedý Vlk vydrží nejdéle, až do chvíle, kdy se jeden pán rozhodne dovést nás do centra. Lépe řečeno, ten člověk se někam vydá a zdá se, že Šedý Vlk je z jakéhosi důvodu přesvědčen, že nás chce někam dovést, ačkoli dost pochybuji o tom, že by Šedý Vlk opravdu věděl kam.

Nakonec nás ten člověk dovede na jakousi hlavní ulici, naznačí rukou směr, kterým máme pokračovat opustí nás. Jdeme tedy naznačeným směrem s občasným dotazem na upřesnění cesty, nejčastěji se ptáme policistů. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem se cestou ptají občas i na plynové bomby, ale bezúspěšně. Stejně jako v Ankaře kvůli vařiči i zde kvůli informacím jsme posíláni sem tam. Obyvatelé zřejmě usoudili, že i bez turistických informací si můžeme prohlédnout jejich krásné město. Nakonec se nad námi jakýsi člověk přece jen slituje a rozhodne se nás dovést k našemu vytouženému cíli. Zajímavé však je, že zrovna jeho jsme se na nic neptali, to on na nás promluvil a otázal se, hledáme-li turistické informace. Nejspíš se o nás dozvěděl tichou poštou a našel si nás. Třebaže to ze začátku vypadá, že nás vede někam do háje, skutečně skončíme u informací, jsou trochu stranou centra ve velké budově, která je zřejmě místním kulturním centrem.

Budova je už zavřena, ale náš průvodce má klíč, uvnitř nám ukazují, ať počkáme. Po chvíli opravdu přišel další pán, který otevřel informační budku. I zvenku jsme si na jejích stěnách všimli plakátů lákajících k návštěvě Ani, na vchodu pak visí papír zvlášť oznamující, že k cestě do Ani není třeba zvláštní povolení. Pán umí anglicky, což situaci jen usnadňuje, ptáme se tedy, jak se do Ani dostaneme, taxík si prý musíme najít sami, cena by měla být asi patnáct lir na osobu, závisí to ale i na našich smlouvacích schopnostech. Kvůli pozdější cestě do Posofu si musíme zajít na autobusové nádraží a raději si rezervovat místa. Ptáme se i na levný hotel, dostaneme doporučené asi tři, cena by měla být asi deset lir za osobu. Tohle všechno nám ten člověk vyznačí na plánu Karsu. Kromě toho nám dá řadu prospektů. Ze zpětného pohledu se zdá, že nás místní po Karsu honili sem tam proto, aby nás nejprve mohl odchytnout pán, který nás sem dovedl. Hlavně však, aby sem stihl dojít jeden z mála anglicky mluvících obyvatel, který se zřejmě stará o informace.

Plánek není příliš podrobný, a začneme tedy dohledávat o několik ulic dřív, ale nakonec se zorientujeme a najdeme první doporučený hotel, jmenuje se nějak jako *Karvensarai*. Hned vedle něj je další doporučený hotel, jehož jméno začíná

na *Nur*. Protože oba vypadají přibližně stejně, je možná spíš náhoda, že jsme si vybrali Karvensarai, v recepci se přesvědčíme, že cena opravdu činí slíbených deset lir, možná to nebude úplná náhoda, Veselý Balónek se Sněhovou Lilíí se však jdou ještě podívat na pokoje, budou-li splňovat jejich hygienické nároky. Vypadá to, že ano, dokonce je na chodbě i sprcha, a tak tu zůstaneme. Vypadá to sice jednoduše, ale domluva byla poněkud komplikovaná, protože jsme se neshodli na jazyku, který by uměly obě strany, teprve při cestě zpět jsme zjistili, že někdo z obsluhy umí německy. V recepci si půjčují pasy, aby si mohli zapsat naše nacionále do knihy, my s Tichým Půlměsícem se mezitím vydáme na autobusák. Motáme se chvilku městem, snažíce se podle plánu přibližně držet směr. Na ulicích je stále dosti živo, prašno a nemálo odpadků. Domy vypadají poněkud zanedbaně. Na jednom náměstíčku mě proto docela překvapí fontánky a jakoby dřevěné mostky a nějaké sochy, mezi tím vším to vypadá docela pěkně, až na okolí, které je standardně omšelé.

Za rohem pak už najdeme autobusák, ale v budce s nápisem Posof je už zavřeno. Kolem postává několik taxikářů, jeden z nich se nás ptá, budeme-li chtít zítra do Ani, ale když se dozví, že je nás sedm, ztratí zájem. Zamíříme tedy zpět, v hotelu zjistíme, že ostatní už jsou někde na pokoji, jenže si taky uvědomíme, že nevíme, na jakém. Snažíme se doptat v recepci, ale tam vůbec nechápou, co po nich chceme. Nakonec to vzdáme a jdeme prostě nahoru, kde najdeme ostatní po zvuku.

V pokoji jsem se Sněhovou Lilíí a Šedým Vlkem, není to sice nic moc³, ale je tu čisto, i povlečení je čisté. Dlouho tu však neotálíme a zamíříme do města. Naším hlavním cílem je někde se najíst. Hned vedle hotelu je sice restaurace, ale zase až tak nespěcháme. Veselý Balónek shání klobouk, protože si jej zapomněl doma. Nejprve zalézá do obchodu s dětským oblečením, čemuž se dost divíme, ačkoli nutno přiznat, že ten dětský obleček pro mladého sultánského prince vypadal opravdu lákavě. Potom ještě nakukuje do obchodu se slamákem, ale ten z výlohy nemají na skladě. postupně dojdeme k nějaké mešitě, v ulici u ní stále září do tmy vánoční výzdoba. Kdoví, sundávají-li ji aspoň někdy, myslím, že na ramadán by měli. To už nakukujeme do jedné restaurace s kebabem, ale je tam dost hrozný vzduch, tak jdeme zase ven. Poté procházíme kolem jakési zahrádky, která ale nevypadá co se týče jídla moc nadějně, mezitím nepozorovaně zmizí Planoucí Růže s Veselým Balónkem, až se bojím, že se nám někde ztratili. Jdu tedy kus zpět, ale nakonec se ukáže, že jen zašli do protějšího obchodu s klobouky. Veselý Balónek se tam stal šťastným majitelem nového, celkem pěkného.

Nakonec si sedáme do hospody, kolem níž už jsme dneska jednou šli, srazíme stoly a hned se kolem nás motá spousta číšníků, kteří nám stále dokola nabízejí pití, zdá se, že jsou trochu zklamaní z toho, že si místo koly, fanty nebo sprajtu vystačíme s čistou vodou. Jenom Sněhová Lilie s Šedým Vlkem zkouší

³Mám na mysli pokoj, nikoli spolunocležníky ...

ajran, což je taková slaná kyška, později jsem to taky ochutnal, ale stačil mi jediný doušek, abych seznal, že nemohu sdílet jejich nadšení. Jídlo si pak vybíráme u pultu umístěného u dveří, snad všichni si dáváme polévku, jako druhé jídlo je nejpopulárnější kebab, většinou kuřecí. Já si dávám plněné papriky s rýží, je to celkem dobré, k tomu si dávám salát, který je sice taky dobrý, ale bohužel ochutnám papričky na něm položené, jež jsou na mě až příliš chlapské. Poněvadž jsem to nečekal, překvapením ztuhnu a málem mi vypadnou oči z důlků. Bavíme se o tom, že tady o nás všichni všechno ví, a tak jsme možná tu první restauraci dostali do problémů, protože to bude odteď *ta restaurace, co se v ní ti cizinci otočili a šli raději pryč*. Těhle restauraci jsme naopak udělali dobrou reklamu, proto nás určitě obskakovalo tolik číšníků, možná si je ještě vypůjčili od sousedů, protože jinak by byl na každého jen jeden. Po jídle nám donesli čaj, ale neměli tam pivo, to je holt nevýhoda návštěv muslimských zemí. Platí se u pokladny u vchodu, mě to přijde na osm a půl liry.

Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí se jdou podívat na internet, Sněhová Lilie s Planoucí Růží shánějí zmrzlinu. V prvním obchodě však nejsou spokojeni s výběrem, ve druhém už ano, ale pivo nemají ani v jednom. U prvního krámu, hned naproti našemu hotelu, se s námi dá do řeči Turek, který umí velmi dobře anglicky. Ptá se nás, jsme-li ti, co chtěli zítra do Ani, že o nás mluvil s kamarádem z informací. Nabízí nám potom odvoz za patnáct lir, protože asi věděl, kolik čekáme. Kromě nás prý veze ještě nějaké Rusy, ti ale platí dvacet pět lir, a tak nás prosí, abychom jim neříkali, jakou cenu nabídl nám. Odjezd by byl v osm, návrat v půl jedné, prý by si pro nás přijel sem k hotelu. Zdá se nám to jako celkem dobrá nabídka, tak se chvilku radíme a nakonec přijmeme. Sice tu zrovna nejsou Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, ale snad se na nás nebudou zlobit, jenom možná budeme mít dohromady problém s hotovostí, ceny nejsou v Turecku tak nízké, jak jsme si na letišti při vyměňování lir představovali, vybere-li však poránu Sněhová Lilie peníze z bankomatu, tak to snad nebude problém. Ještě se jej vyptávám, jak se dostaneme do Gruzie, radí nám, abychom nejezdili přímo do Posofu, ale přestoupili v Ardahanu, kam jezdí autobusy každou hodinu. Odtud pak jezdí autobusy až na hranice s Gruzii.

Než jdeme na pokoje, potkáme se i s Tichým Půlměsícem a Divokou Orchidejí, postupně pak musíme předem zaplatit za nocleh. Sprcha je na patře jen jedna, a tak není divu, že je dost vytížená, na chodbě neustále postávají čekající Turci v tílkách. Mezitím se ještě scházíme u nás na pokoji a konverzujeme. V domě naproti vidíme do zubařské ordinace, s jistým podivem seznáváme, že zubař právě kohosi trápí na svém křesle, třebaže už se blíží desátá hodina. Ve vlaku jsem, zdá se, ztratil budík, to nám ten výlet pěkně začíná.

jsou docela v pohodě.

V družném hovoru dojdeme kolem čtvrté odpolední k jezeru, kde svítí sluníčko. Cestou už přestalo pršet, mrak se opravdu drží jen kolem vrcholu. Planoucí Růže s Veselým Balónkem šli prý hned po návratu spát, sotva se vzbudili, začalo být ošklivo, a tak už se ani nešli nikam projít. U stanu hned žhavím vařič, nakonec jím opravdu stačilo jen podle návodu zatřepat a jehla uvnitř vykonala své. Teď hoří zase jako d'as, což je jen dobře, protože polévka a spousta čaje je přesně to, oč se naše organismy hlásily. Kolem se tu pořád motá ten ochočený vlk. Když Veselý Balónek s Planoucí Růží spokojeně oddychovali ve stanu, prý jim dokonce vzal foťák a hodil jej do vody. Ještě na něm zbyl otisk jeho zubů. Oblili jej proto raději desinfekcí¹¹ a až do konce pobytu se jej pak snaží vysušit. Film, který v něm zrovna byl, prohlásili za zničený, ale jinak se foťák ke konci ukázal jako celkem funkční, fotky z něj byly nakonec docela koukatelné. Sněhová Lilie, Tichý Půlměsíc a Divoká Orchidej spí, Veselý Balónek, Planoucí Růže a Petr sedí chvíli u našeho stanu s námi, ale po chvíli se dává do deště, a tak se rozcházíme.

Chvíli trvá, než se mi podaří uspořádat nepořádek a pak se jdu ještě vykoupat. Voda je sice studená, ale mělká a mezi kameny je na dně i bahno. Chvíli potom ležím a zahřívám se ve spacáku. Přitom posloucháme, jak za Sněhovou Lilií, Planoucí Růží a Veselým Balónkem přišel nějaký člověk a zval je na druhou stranu jezera k hotelu. Snad sem přijel po jezeře na šlapadle. Prý byl asi čtyři měsíce v Praze, kde dělal společnost bratrovi, který seděl na Pankráci za rvačku. Asi po hodině, kolem šesté, se scházíme ve stanu u Sněhové Lilie, Planoucí Růže a Veselého Balónka i s Petrem a nakonec i s Šedým Vlkem, hrajeme samozřejmě bang!, k čemuž vařím několik dalších čajů. Na druhé straně jezera se mezitím u auta nedaleko hotelu pere ten člověk, který tam zval Sněhovou Lilií, Planoucí Růží a Veselého Balónka, o nějakou bundu.

Ti Němci si postavili stany u nás, jeden z nich mi přinesl ukázat tu jejich mapu a ptal se, kde jsme našli ty naše. Po Divoké Orchideji a Tichém Půlměsíci bychom také chtěli vařit, ale Šedý Vlček si dělá pouze glutaman ve vodě, a tak se přidám k Petrovi, s nímž si vaříme nudle se zeleninou a sýrem. Nedlouho po jídle jdu spát, ačkoli je ještě světlo. Ještě před usnutím však jdu Veselému Balónkovi, Planoucí Růži a Sněhové Lilií dolít benzín do svého vařiče, neboť jejich vařič dnes opět trucoval, po včerejším ránu k němu Veselý Balónek vůbec přistupuje s mnohem větším respektem. Tuším, že u něj zkoušel vyměňovat nějaké těsnění, ale nakonec se mu jej stejně nepodařilo dostat do potřebné kondice.

Pátek 4. srpna

Je to opravdu zoufalé, ale vzhledem k tomu, že se v originálu mění s tímto dnem

¹¹Rozuměj, vodkou.

kapkách na chvíli přechází, ale poté, co ten čaj dovaříme, rozprší se docela, a tak jdeme spát. Že by nás to počásí po loňsku překvapovalo, to tedy ne. Všichni jsme rádi, že jsme zase pod stanem a ne někde v hotelu.

Mimochodem, dnes jsme ztratili celé dvě hodiny časovým posunem, na každém hraničním přechodu jednu, na cestě zpět se nám ještě budou hodit.

Sobota 29. července

Ráno prší, a tak nevstávám už ve čtvrt na osm, jak jsem si večer nařídil na budíku, ale až v osm, protože to na chvíli přestane. Tak se stane, že než uvařím kaši, čekají na mne ostatní s odchodem, který se tak zpozdí až na něco po půl desáté, opět v mírném dešti. Míříme k silnici, hned při tom vyzkouším novou pláštěnku na batoh, ačkoli že k tomu dojde tak brzy, to jsem si věru nemyslel. Na silnici zahneme vpravo k městu, na okraji se rozmyšlíme, kudy do centra. Vybaluji plánek vytištěný z internetu, ale zřejmě jsme se na něj ještě nedostali. Na autobus jsme nemávali, poněvadž nemáme dramy. Nakonec tedy zahneme třeba napravo a pak zase někde vlevo, protože alespoň směr do centra není zcela nejasný.

Cestou si připadám, jako by mi bylo zase pět let, když se snažím luštit pouliční nápisy, některé znaky mi stále unikají. V boční ulici se nás potom několik trhovců ptá, odkud jsme, asi jsme pro ně trochu atrakce. Zanedlouho ale dojdeme ke křižovatce tvaru písmene „T“, u níž začneme opět přemýšlet, kudy dál. Jako nejlepší se asi jeví dojít zpět k hlavní silnici, po níž jsme vešli do města a pokračovat po ní. Po chvíli se jdu ale raději zeptat jedné paní, která tu nejspíš dělá toaletářku, ta mi radí, abychom se tam nechali odvézt nedaleko stojící maršrutkou. Její řidiči na nás už dříve volali, když jsem jim řekl, že máme pouze eura, prohlásili, že to nevádí. I když předtím na nás volali sto dramů, což je zde opravdu běžná cena pro městskou dopravu, platíme nakonec pět euro za všechny, je to sice trochu hodně, ale jednak nevím, jestli by vzali drobné a jednak neznáme kurz.

Sedím vepředu vedle řidiče a jeho kamaráda, ptají se mne, odkud jsme, ten řidičův kamarád říká, že v České republice byl jako malý po tři roky, kdy jeho tatínek sloužil v Olomouci. Kromě toho nahlas přemýšlí, co by nám tak mohl darovat. Chtějí nás dovézt k obchodu, ale říkám, že nejprve potřebujeme směňárnu, odvezou nás tedy do centra na velké náměstí a ukáží směr ke směňárně. Po vystoupení mě ještě řidičův kamarád prosí, abych řekl Planoucí Růži, že je moc krásná. Směňárna je hned vedle, na rohu velké ulice plné trhovců, poblíž je jakási socha. Vyměňuji si zatím sto euro, něco z toho chci dát Šedému Vlčkovi, jehož dolary jsme utratili za dopravu a víza. Pán ve směňárně se ptá, odkud jsme, když slyší, že z Čech, prohlašuje ihned, že jsme, tedy Češi a Arméni, bratři. Nedělal bych si však přílišné iluze, že by říkal něco jiného, i kdybychom byli třeba z Mongolska. Ostatním pak dává i bonbónky. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem venku zjistí, že dostali o deset tisíc dramů víc, je to asi šest stovek, což zvláště tady není

tak málo. Chvilí jsou bezradní a neví, co mají dělat. Nakonec v nich zvítězí jejich lepší já a jdou za mojí pomoci přeplatek vrátit. Pán je z toho téměř dojat. Říká, že poctiví lidé se vždy poznají a nasype nám plné hrsti bonbónků. Tichý Půlměsíc byl trochu zklamán, poněvadž čekal i tak pět set dramů. peněžní odměny.

Většina ostatních má nyní v úmyslu porozhlédnout se po vaříči. Tichý Půlměsíc se mne proto vyptal, jak se to řekne rusky, potom se rozejdeme s tím, že asi za hodinu se sejdem u sochy. Teď už je vidět, proč je Gjumri zvané tržištěm Kavkazu. Opravdu všechny okolní ulice jsou obleženy trhovci. U prvního z nich si kupuji hodinky za tři sta dramů, potom nakupujeme s Šedým Vlkem jídlo na tři dny. V jednom z obchodů se pokouším nahlas hláskovat název jakéhosi sýra, paní prodavačka to zřejmě nemůže vydržet a dořekne to za mě. Kromě sýra kupujeme klobásy, zeleninu, olej, nudle, arménský koňak, který je ale dost hnusný, možná to bude tím, že byl tak levný, jenom vločky nikde nevidím. U sochy jsme potom jako první asi deset minut před půl jednou. Do blízkého obchodu se jdu zeptat, kde bychom si mohli natočit vodu. Ukazují mi ven před obchod, kde opravdu po chvíli koukání spatřím kohoutek, prý je voda z něj pitná, třebaže člověk by tomu nemusel věřit, pohlédne-li na skládku okolo.

Přijdou sem jen Tichý Půlměsíc s Petrem, ostatní jsou prý na autobusáku. Ukazují nám, že je to na konci té velké ulice. Vaříč prý nesehnali, jednou jsem jim tu při tom zkusil i pomoci se zeptat a sám jsem se ptal člověka, který tu prodával velké vaříče a velké bomby, ale bylo to bez šance. Cestou za ostatními se dívám do obchodů po plechové láhvi na benzín či přímo po láhvi s technickým benzínem, ale ani v tomto směru jsem neuspěl. Na autobusáku si u ostatních skládáme batohy. Jdu se zatím zeptat na autobus do Dilidžanu či Idženvanu, až tak daleko odtud ale autobusy nejezdí. Můžeme se dostat do Vanadzoru a odtud pokračovat dál. Chci tedy koupit osm lístků, nejprve to vypadá, že už mají jen osm míst, a tak paní volá řidiče, když přijde, chvilku se spolu arménsky baví. Dopadne to tak, že pět lístků zaplatím paní za okýnkem a tři řidiči. On mi pak hned jde ukázat, která místa to budou. Je jedna hodina a autobus odjíždí ve tři, přesto už zde postává pár lidí. Řidič chvilku kouká dovnitř, potom ukazuje na tři místa hned za řidičem, čelem obrácená proti směru jízdy.

Ve volném čase chtějí Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí ještě nakupovat, protože pro samé shánění vaříče na to zatím neměli čas. Protože nás to táhne do putyky vedle, jdeme tam nejprve všichni, jde totiž o vhodné místo, kde jim pohlídat batohy. Když Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí odejdou, sedáme si ke stolu. Prostředí není sice nic moc, ale člověk nesmí být neskromný. Servírka se nás sice jde zeptat, co tedy s námi, jídlo si ale jdeme vybrat k pultu, poněvadž je tam mají vystavené. Dávám si jen pirožek s bramborovou náplní, ostatní většinou *lavaš*, tedy arménský placatý chleba, tady je na něm navíc jakási glutamanová poleva. K tomu ochutnáváme místní pivo, je to trochu lepší než v Turecku, ale pořád nic moc. Na lahvích není etiketa, ale na víčku je napsaný e-mail do pivovaru,

se nechce čekat. Vzal jsem si s sebou i vaříč, kdybych si chtěl na vrcholu uvařit zelený čaj, na ten by tam totiž voda měla při varu tu správnou teplotu. Ani mne nenapadne jej využít, což je nakonec jediné dobře, protože se tak vyhnou trapnému zjištění, že jsem si ve stanu zapomněl benzín. Objeví se tu i Petr, kterého děšť přinutil vyhledat nás, poněvadž si předtím ke mně do batohu uložil bundu. Nyní se ukázalo, jak prozíravé bylo vzít si pláštěnku na batoh i na tento krátký výlet. I Tichý Půlměsíc to ocenil, když si ke mně uložil foťák, na jejich batůžku se totiž navíc rozbil zip.

Jdeme teď hodně po sněhu a stále v mírném dešti. Závěrečné stoupání do sedla mezi jižním a západním vrcholem je dost prudké. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí se zde nechají vyfotit se severním vrcholem Aragacu v pozadí, třebaže tento je zrovna zahalen v mrak. Hodlají si tuto fotku přidat do sbírky s pracovním názvem *Naše nedobyté vrcholy*. Celou dobu se dohadujeme o tom, jestli jsme dosáhli nebo nedosáhli čtyřtisícové výšky. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí rezolutně požadují, aby pozdější konzultace s mapou potvrdila jejich přání, tedy dosažení čtyř kilometrů. Tichý Půlměsíc je vůbec špatný z toho, že jsme se nahoru nedostali, o tom, co jsme podle mne měli udělat a kde byly chyby jsem se už roze-psal na začátku. Mě osobně ani neštve, že jsme nedosáhli vrcholu, což Tichý Půlměsíc považuje za projev stárnutí. Zlobí mne jenom, že nevím, jestli kdyby nepřišly mraky, šlo by to námi vybranou cestou projít, či nikoli. A vůbec jsme si podle mne prostě vybrali špatný vrchol, západní by byl mnohem snazším cílem a účel by naplnil stejně dobře. Co se týče vrcholu samotného, už jsem vystoupil na mnohem pěknější vrcholy, třebaže nižší. S těmi čtyřmi kilometry si ani po konzultaci nejsem příliš jistý, neodvažoval bych si říct nějaký přesný názor, pokud jsme se nad tuto hranici nedostali, muselo to být velmi těsné a je docela slušná šance, že se nám to podařilo. Vzhledem k tomu, že to nikdo objektivně rozhodnout nemůže, bude jednodušší myslet si, že jsem si výškový rekord na čtyři kilometry vylepšil. Ačkoli abych si tím mohl být jist, rád bych to jednou někde zopakoval poněkud přesvědčivěji.

I sedlo opouštíme v dešti, Šedý Vlk, který tu na nás skoro překvapivě počkal, už je zase celý neklidný. V dálce vpravo vidíme dva lidi s batohy, poté, co sejdem na jejich úroveň, jdou k nám. Ukazuje se, že jde o dva Němce, jejichž stanu jsme si všimli už ráno cestou z jižního vrcholu, protože stál na jeho úbočí. Doskočí si kus dál pro batohy a k jezeru Kari jdou potom s námi. Původně prý chtěli jet do Gruzie, ale kvůli nepokojům v Abcházii, či snad velkému cvičení gruzínské armády v těch místech, změnili plány a vydali se sem. Zvolili možná poněkud netradiční cestu, letěli, nebo možná jeli vlakem, do Kyjeva, odtud pak vlakem do Oděsy, odkud pokračovali lodí do Batumi. Za tento jeden směr lodí zaplatili sto dvacet dolarů. Zpět letí jeden z Jerevanu, druhý z Tbilisi. Nemají žádnou mapu, ani vytištěnou. Prý se snažili něco sehnat v Jerevanu, ale sehnali pouze pětistovku celé Arménie, je to tu prostě bída. Dost často se zastavují na kouření, ale jinak

s nadšením a snaží se je obcházet, poněvadž nemá pohorky, ale pouze lehké botasky v podstatě bez vzorku na podrážce. Obcházení je občas zdlouhavé, a tak není divu, že do sedla mezi západním a severním vrcholem dostoupá se zpožděním. Z této strany vypadá západní vrchol mnohem skalnatěji, rozhodně bych nedoporučoval výstup na něj začít odtud.

Z tohoto sedla už začínáme výstup, který není zrovna rychlý, neboť dech popadáme již s jistými obtížemi, navíc i zde je stále podkluzující suť a kamení. Čím blíže jsme severnímu vrcholu, tím méně jsme si jisti, zda na něj odtud dokážeme vylézt. Ačkoli podle průvodce to má být méně těžké, než to vypadá, tak uvidíme. Nahore dojdeme ke skalnatému hřebeni mezi falešným vrcholem, který máme již za zády a tím skutečným, který shlíží na naše tváře. Koukáme a přemýšlíme, půjde-li to dál, nevypadá to zdaleka jistě. Ještě kousek přelezeme svahem pod skalkami, jež zde mají velice bizarní tvary. Zatím to není obtížné, je jen třeba opatrnosti, svah po naší pravici je dosti prudký. V jednom místě se přece zastavíme a rozmyšlíme se. Jednak bychom mohli sejít dolů, odkud bychom mohli vystoupat do sedla mezi severním a východním vrcholem, o němž jsem se již v úvodu zmínil. Byl by to však dost opruz. Druhou možností je pokračovat v mírně stoupajícím traverzu, vypadá to, že by to mělo jít projít takovou průrvou, ale není to jisté, a tak by i tak hrozilo, že se budeme muset vrátit. Kdyby na zemi neležely ještě od včerejšího odpoledne kroupy, snad by šlo i vylézt takovým komínkem nahoru, ale to nevypadá příliš bezpečně a nikdo z nás jsme o tom vážně neuvažovali. Nakonec tedy vítězí varianta s mírně stoupajícím traverzem. Zdá se však, že se ji pokusíme podniknout jen s Petrem a Tichým Půlměsícem, protože ostatním se do toho nechce. Počkají tady chvíli na nás, když to bude vypadat, že se nám podaří projít, vydají se dolů, kde na nás v údolí počkají na plošině, již je odtud možno vidět.

Poledne už minulo a opravdu, mraky se k vrcholu stahují. Po několika krocích na nás dokonce Šedý Vlk zavolá, že slyšel hrom. Chvíli otálíme, ale protože mraky temní a houstnou, usoudíme nakonec, že to za to nestojí a jdeme dolů. Cestou zpět je pak Šedý Vlk z počasí nervózní jako stará panna, žene nás stále dál a dál. Od toho zážitku v kaňonu je opravdu nějak ustrašený. Petr prozměnu kvůli botám obchází sněhová pole, jež my naopak vyhledáváme, a tak je dost daleko od nás. Přesto, že na Šedého Vlka už padly asi tři kapky, vynutíme si na něm aspoň krátkou pauzu na něco malého. Jen Petr se kvůli obcházení zastavil hrozně daleko od nás. Sněhová Lilie chce jít za ním, neboť má v batohu jeho jídlo. Když se totiž Veselý Balónek s Planoucí Růží rozhodli vrátit, odnesli batoh Sněhové Lilie a ona si dala věci k Petrovi. Celou dobu pak nesl batoh on, ale před rozdělením pod vrcholem si jej vzala Sněhová Lilie. Když však nyní Sněhová Lilie učiní několik kroků směrem k němu, Petr to zřejmě pochopí tak, že jdeme dál, a vyrazí také.

Nakonec tedy jíme zde. Šedý Vlk do sebe rychle natlačí kousek čokolády a chvátá dál. Otevřu si rybičky, ale než je stihnu dojíst, dá se do deště a ostatním

a tak soudíme, že je možná nutné si o etiketu napsat e-mailem.

Teprve čtvrt hodiny před třetí se sejdeme opět všichni, Veselý Balónek si šel s Planoucí Růží ještě sehnat hodinky, Veselý Balónek investoval celé čtyři stovky dramů a má hodinky pro zimní sporty, zatímco ty moje jsou určené do kosmu. Přes to, jak je autobus narvaný, nějak nás tam řidič vměstná. My s Šedým Vlkem máme batohy v zavazadlovém prostoru, ale ostatní se s nimi musí vejít dovnitř. Slíbená tři místa za řidičem nám kupodivu uvolní, nejprve zde sedíme spolu se Sněhovou Lilí a Planoucí Růží, potom se s Planoucí Růží vymění Veselý Balónek, který seděl naproti po směru jízdy. Nakonec to tedy dopadne tak, že stojí jen Tichý Půlměsíc, který si pak sedne pod Divokou Orchidej. To je vidět, jak byl řidič logisticky a organizačně zdatný, že byl ta místa schopen najít. Ostatní cestující nám navíc ta místa sami uvolnili a nedovolili nám je pustit sednout.

Autobus jede hrozně pomalu, zvláště do kopce, což bude tím, že jezdí na plyn. Ten je tady vůbec velmi populární a jezdí na něj skoro všechna auta, kromě toho mají často pumpy jen na plyn. Cestou si s Veselým Balónkem porovnáváme hodinky, což při těch šuntech, které jsme si koupili musí vypadat pro Armény okolo velmi směšně. Vedle nás se nakonec vmáčkne ještě jedna paní, která nás potom cestou občas upozorňuje, kde jsme. Planoucí Růže se na čtyřsedačce naproti baví s jakousi paní, která prý uměla anglicky počítat do deseti. Naznačovala tím otázku, kolik je Planoucí Růží. Většina lidí okolo má dost špatné zuby, často mezi nimi vidíte díry či zlaté náhražky.

Nakonec přece jen dojedeme do Vanadzoru, který se dřív mimochodem jmenoval Kirovakan, ta paní vedle nás jej tak zvala pořád. Zde se o nás hned začali zajímat dva taxikáři, ptají se, kam bychom chtěli, když říkáme, že do Idževanu, pochopitelně od nich hned slyšíme, že tam žádný autobus nejede. I přesto nám dovolí zajít se do haly přesvědčit. Opravdu je zde všechno zavřené, kohosi jsme se i zeptali a ukazuje se, že taxikáři si tentokrát nevymýšleli. Nyní upřesňují, že cena by činila sto dramů za kilometr, což je zde běžné, nechali by prý normálně běžet taximetr. Mělo by to být podle nich asi osmdesát kilometrů. Mimochodem, na rozdíl od Gruzie, zde je asfalt všude a není v něm ani moc děr.

Než se vrátím ze záchoda, který opět stojí zato, ačkoli to už se poněkud opakuji, jsou batohy naložené. Opočal přijíždí úplně nacpaný autobus, přesto se do něj řada lidí snaží dostat, mezi nimi i dva batůžkáři. Jeden taxikář mne proto vyzval, abych jim šel přeložit, že řidič autobusu na dav venku právě arménsky volá, že k němu se už opravdu nikdo nenacpe, ať to vzdají. Ti kluci to ale vzdají sami, zřejmě jsou to Češi, ale nám nevěnovali ani krátký pohled. Taxíky jsou však jen VAZY, a tak se tam batohy vejdou jen s obtížemi, kufr jednoho z nich ani nejde zavřít, nahore zůstal batoh Planoucí Růže, která jede nakonec spolu se mnou, Sněhovou Lilí a Veselým Balónkem v druhém. Na popud Veselého Balónka tedy tlumočím taxikáři naši prosbu, aby jel jako druhý, protože bychom rádi sledovali, jestli tam ten batoh stále je. Řidič na to řekne, že jenom nabere benzín a potom

pojede za nimi. Potom má však stále tendence předjíždět to první auto a hnát se vpřed, a tak mu tedy musím naši prosbu zopakovat, potom už jede pomaleji. Vysvětluje, že má rychlejší auto a do kopce prostě nemůže jet pomalu, předjede však už jen jednou a pak šetří tím, že jezdí z kopce bez motoru.

První auto se nám tak ztratí z dohledu, jen jednou na nás cestou počká. Cestou k Dilidžanu přibývá lesů, není divu, právě v jeho okolí mají být největší lesy v Arménii. V Idževanu jsme asi za hodinu a půl, tedy před sedmou. Necháváme se vysadit v centru u cedule s nápisem *Information center*, což je poněkud zavádějící, protože ačkoli je tu možná centrum, žádné informace tu nevidíme. Bylo by pěkné, kdyby zde šlo sehnat nějakou podrobnější mapu, ale takové štěstí nemáme. Opodál zrovna vystupují z taxíku dva Francouzi, ale ani oni nejsou moudřejší a ani oni žádnou podrobnější mapu nemají, jen automapu. Prý sem přijeli z Marseille. Zkousím to i na poště, ale tam je napůl zavřeno a mapy pochopitelně nemají. Budeme se tedy muset spokojit se starými ruskými vytištěnými z webu.

Ještě než zamíříme k cestě do kaňonu, chceme nabrat vodu a benzín, proto zajdeme kousek za odbočku, kterou pak chceme začít stoupat do kopce, až narazíme na upravený pramen, tryskající z rourky zapuštěné do zdi. Zde nabere vodu a my s Tichým Půlměsícem se ještě projdeme dál k benzínce. Její obsluha se nejprve diví, že chceme benzín natočit do skleněných lahví od slivovice a vodky, raději by nám jej dal v plastových lahvích, ale to prý není úplně bezpečné, neboť třením benzínu o plastové stěny se může vytvořit statická elektřina a o ni se pak náplň vznítí. Ještě si u pramene operu dvě broskve z Gjumri a můžeme začít s výstupem. Nahoře ještě navštívíme obchod. Veselý Balónek s Planoucí Růží a Sněhovou Lilií si tu kupují sušenky. Když vylezli ven, prohlašuje Veselý Balónek, že je to opravdu zážitek. Říkat tomuto zařízení obchod je možná poněkud přehnané, termín kiosk či stánek by snad byl bližší skutečnosti. Uvnitř je prodavačka, která neumí ani rusky, přesto se mi podaří naznačit, že chci dvě stě gramů bonbónů, což by ale přišlo na tři sta dramů a na to by paní prodavačka neměla drobné na vrácení, tak je to nakonec zaokrouhleno tak, aby výsledná částka činila pět set dramů.

Stoupáme nejprve strmým svahem, protože kaňon je za kopcem. Teď mne ale napadá, že možná mé milé čtenářky a vážení čtenáři netušíte, kam vlastně a proč se tak namáháme dostat? Naší vůdčí myšlenkou je dojít do kaňonu Jenokavan, kromě toho, že by sám o sobě tento kaňon, hluboce se zařezávající do hlubokých lesů, měl být pěkný, mou hlavní touhou bylo navštívit v jeho hloubi jeskyni Anapat, v níž se mají nacházet předvěké rytiny a nápisy. Problémem pravda trochu je, že máme jen mizernou mapu a GPS souřadnice jeskyně, nikoli však GPS přístroj. Na jednom místě čekáme na Divokou Orchidej a Tichého Půlměsíce, s Šedým Vlkem, který stojí kousek napřed, se dává do řeči stařec, scházející proti nám. Radí mu, abychom šli přímo zkratkou, tu velkou cestu, co se tak kroutí, si prý postavili vojáci. Už níže u toho malého obchodu se nás dva kluci ptali, kam jdeme, když

právě napravo od východního vrcholu vycházejí slunce. Ještě kousek vystoupáme, než se na pěkné plošince zastavíme na snídani. Kombinací výšky a časného probuzení však nemáme ani hlad. Jím jen nějaké turecké sušenky, jejichž tvůrce se zřejmě nedokázal rozhodnout, má-li je spíš udělat sladké nebo slané. K tomu cosi neurčitěho z lístkového těsta, co jsem si koupil v Jerevanu. Asi v osm se vydáváme na další cestu. Petr už se mezitím šel podívat na jižní vrchol, který už není daleko a z něhož je pěkný rozhled na všechny čtyři další vrcholy i na údolí, jež obklopují. Ačkoli jej mezi jižním a východním vrcholem rozerval ledovec a i jinak mu vtiskl nesmazatelné stopy své dávné přítomnosti, bystrý pozorovatel hned pozná, že se ještě před zaledněním jednalo o sopečný kráter. Po ledovci tu tedy zbyla díra, po lávě zase spousta sopečného kamení a divoké barvy skal okolo. Po našich předchůdcích tu na vrcholu zbyly pro změnu mužici a jiné stavbičky z kamínků.

Než začnu líčit náš pokus o dobytí vrcholu severního, který je ze všech nejvyšší, jeho vrchol přesahuje o devadesát metrů čtyři kilometry, chtěl bych varovat čtenáře, který by se na Aragac chystal, před tím, aby sledoval naše šlépěje. Oslovením bych nerad vyjímal své drahé čtenářky, domnívám se však, že není příliš pravděpodobné, že by si některá čtenářka nyní řekla: „Vuuu, Aragac, tam musím jít.“ Doufám proto, že mi maskulinum v oslovení odpustíte. Při pohledu zpět bych doporučil vystoupit na vrchol západní, který je pouze o deset metrů nižší než severní a na nějž by se bez větší námahy dostaly i větší děti. Pokud byste už toužili dobytí vrcholu severního, sejděte úplně do údolí a projděte jím do sedla mezi vrcholem severním a východním. Odtud by údajně nemělo být vystoupení na severní vrchol příliš obtížné nebo nebezpečné. Tato cesta je však dosti zdoluhavá a namáhavá, protože kaldery je dosti rozlehlá a hluboká. Navíc její dno není prosto sněhu ani tekoucí vody. Vzhledem k časové náročnosti a potřebě být na vrcholu časné kvůli mrakům, jež se k němu po poledni stahují, nebylo by asi od věci přenocovat buď přímo v kaldeře nebo na jiném vhodném místě poblíž severního vrcholu. Od jezera je cesta opravdu dlouhá. Mapa není příliš podstatná, protože jakmile se dostanete na okraj kaldery, máte vše potřebné jako na dlani. Nicméně nevěřte v žádném případě časovým odhadům v průvodci na armeniapedii, protože ty musel psát někdo, kdo tu nikdy nebyl a nejspíš měl už upitě.

My jsme si nicméně ze dvou cest, které jsou popisované v průvodci na armeniapedii a který není příliš vyčerpávající, vybrali traverz pod západním vrcholem do sedla mezi severním a západním vrcholem, odkud bychom měli pokračovat přes falešný vrchol nahoru. Cesta by podle průvodce neměla být objektivně nebezpečná, nicméně exponovaná a proto nikoli vhodná pro ty, kdo trpí závratěmi. No, uvidíte sami, kam jsme se dostali. Nejprve však musíme sklesat do sedla mezi jižním a východním vrcholem, což suť ve svahu dvakrát neusnadňuje. Traverz sám je pak neméně protivný, suť se střídá se sněhovými poli, která pro nás jsou spíš úlevou, ačkoli ještě nestihla natát od jinak jasného a teplého slunečního svitu, a proto dosti podkluzují, majíc též značný sklon. Petr však nevíta sněhová pole

Čtvrtek 3. srpna

V noci mi nebylo chvíli příliš volno, ale ráno je to v pohodě. Pravím-li ráno, mám dnes na mysli hlubokou noc, protože ráno pro mne začíná tak v sedm. Jemně slabo kolem žaludku proto klidně mohu přičíst na vrub časné hodině. Kolem je hluboká tma bez byt' jen náznaku úsvitu, na obloze se stále stejně mihotají trilióny hvězdiček a posvátný klid noci ruší jen naše vzájemné pokřikování.

Tuším, že ze stanu Tichého Půlměsíce a Divoké Orchideje se ozývá otázka, jestli už tedy půjdeme. Na to odpovídám, že bych vstal až ve čtyři a šel v půl páté, protože stejně úsvit bude až za dlouho. Šedý Vlk by nejráději počkal až se úplně rozední, protože považuje noční pochod za nebezpečný. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí však nechtějí slyšet ani o krátkém posunu odchodu, neboť už jsou vzhůru a sbalení podle dohody a s takovouhle mohli ještě spát. Nakonec tedy prohlásím, že do sebe teda jenom nacpu nějaký hroznový cukr a můžeme jít. Nakonec přece jen odcházíme až před půl pátou, ačkoli ne jen mojí vinou, vypravení se na cestu přece jen trochu trvá.

Mohli byste se přirozeně podívat nad tím, proč jenom vstáváme už dvacet minut po třetí a chceme vyrazit už ve čtyři, kdy je přece ještě tma. Jenže všechny dostupné zdroje se shodují v tom, že po poledni se kolem vrcholu začínou stahovat mraky a kromě toho, že tam přestane být vidět, může přijít i bouřka. Řídíce se radou průvodce vyrazíme k severoseverovýchodu, tedy do kopce. Úsvit se nijak znatelně nepřiblížil, zato hvězdy vypadají opravdu krásně. Při výstupu se pochopitelně snažíme držet při sobě, protože baterky nemáme všichni. Louka se postupně mění v kamení, až tráva mizí docela a my se pohybujeme jen mezi balvany. Šedého Vlka to vede k opakovaným výzvám, podle nichž bychom měli počkat na světlo, protože tohle je podle něj fakt hloupost, když nic nevidíme. Podle mapy nahoru vede cesta, sice nějakou cestu potkáme, ale neudržíme ji, protože nejde úplně v našem vytouženém směru. Asi v sedm začíná teprve obloha blednout. Zamíříme ke sněhovému poli v dálce, po sněhových polích se potom jde docela dobře, ačkoli jsou pochopitelně zmrzlá, čemuž se při pohledu na teploměr pohotově připevňují na bederáku nedivím, neboť tento ukazuje čtyři stupně pod nulou.

Chceme-li však vystoupat na jižní vrchol, který je první v našem směru, musíme více nahoru, už za světla se zastavujeme v nejprudším kopci. Tichý Půlměsíc by nejráději chvátal nahoru v naději, že se mu podaří spatřit z hřebene východ slunce. Veselý Balónek s Planoucí Růží se zde rozhodují otočit a vrátit se, neboť s přibývací výškou začíná mít Veselý Balónek potíže s dechem. Vzhledem k tomu, že jižní vrchol je vysoký 3879 metrů, nyní se nacházíme asi ve třech tisících šesti nejvyšších sedmi stech metrech. Šedý Vlk sice navrhuje, aby zde na nás počkali, ale to je úplně nesmysl. Jezero je pod námi již dobře vidět, je jasno a při cestě dolů nehrozí žádné nebezpečí. Kromě toho, kdoví kdy se budeme vracet.

Na hřeben jdeme s trochu většími rozestupy, když vylezeme nahoru, vidíme

slyšeli, že do kaňonu, odvětili, že je to hrozně daleko.

Po chvíli se konečně cesta srovná, dojdeme k malému hrbku po pravici, kde už bychom docela rádi zakotvili. Šedý Vlk se jde porozhlédnout kolem, za hrbkem našel pěkné plošinky. Po něm to jde ještě zkontrolovat Tichý Půlměsíc, který kromě plošinek najde i ohniště. Jediné, co nás trochu znepokojuje, je mladík, který nás nejspíš sledoval celou cestu zdola a nyní postává a chodí okolo. Po chvíli se vydal nahoru kamsi do lesa, možná hledal jenom krávu, ačkoli to není naposled, kdy nás nějaký Armén zvědavě sleduje.

Po postavení stanů se pokoušíme rozdělat oheň, ale místní dřevo je nejspíš ohnivzdorné, ačkoli to postupně zkusíme všichni kluci a zvlášť Petr, Šedý Vlk a Veselý Balónek v tomto směru vyvíjejí značné úsilí, musíme uznat, že ti kluci, kteří se nás dole ptali na cestu a kteří si nás zde opět našli, jsou výrazně úspěšnější, neboť si na dohled od nás rozdělali velkou vatra. Je to poněkud deprimující. Nakonec se klukům podaří za použití pevného lihu oheň zapálit, ale to už se sem ženou temné mraky, a tak si sotva stihneme ohřát vodu a Šedému Vlkovi se podaří lehce opéct dvě klobásy koupené v Gjumri, vzápětí se sem řítí průtrž mračen. Večeříme tedy ve stanu a svorně s Šedým Vlkem nadáváme na počasí. Spát jdeme nedlouho po večeři, kdy už se déšť přehnal.

Neděle 30. července

Dnes se mi podařilo vstát podle budíku ve čtvrt na osm, venku je jasno a svítí sluníčko. K snídani máme pochopitelně ovesnou kaši, odchod jsme plánovali na devátou, ale asi o čtyřicet minut se nám jej nepodaří dodržet, což je celkem standardní zpoždění. Pokračujeme dál po cestě směrem ke kaňonu. Chvilku jdeme po rovině, poté přejdeme přes údolíčko, nahoru po louce, odkud dojdeme ke kasárnám. Kolem nich se poflakují vojáci, potkáváme je i dál po cestě, asi mají volno, protože je neděle. Odtud shora je pěkný výhled na skály nad kaňonem, za touto vyhlídkou již začínáme klesat.

Zanedlouho odbočíme z velké cesty na jinou, která vede do údolí, po té dojdeme k ohradce, za níž stojí několik chačkarů vyrovnaných do řady. U nich je upravený pramen, opět jde o stěnu s rourkou, a střechu s dřevěným stolem. Nevážíme se trochu osvěžit, po chvíli za námi dorazí i jeden voják, označme jej třeba jako KL⁶, který ale neumí rusky, něco na nás arménsky mluví, v ruce třímá klacek, na nohou má pantofle, stejně jako většina ostatních vojáků, které jsme zde potkali, nejspíš půjde o součást uniformy, případně o národní obuv, podle toho, že i jiní lidé je rádi nosí. Po něm přijdou ještě další dva, z nichž jeden vypadá celkem inteligentně a mluví rusky, jmenuje se Artur. Představujeme se a fotíme se s nimi, Veselý Balónek poté vytahuje papír se slovíčky, který jsem všem připravil, a něco

⁶voják s KLackem

z něj začne číst. Vojáci si papír prohlíží a mají z něj ohromnou srandu, hlavně snad z překladů našich přezdívek. KL asi neumí moc číst ani arménsky. Poté začnou naznačovat plavání a vůbec se zdá, že nám chtějí ukázat, kde se dá dobře koupat a plavat. To už ví, že míříme do kaňonu hledat jeskyně.

Protože plavání je také dole, jdeme s nimi, občas nám trhají a nabízejí lesní plody, dole u řeky dojdeme opravdu k rybníčku s čistou vodou, jež vyhlíží v tomto teplém počasí nanejvýš lákavě. Lépe řečeno, mě připadá velmi lákavá, z nás jsem v tomto názoru osamocen. Holky se nechtějí ukazovat před vojáky v plavkách a klukům se prostě nechce. Voda je příjemně chladivá a čistá, Artur tam leze taky. Potom se na požádání Šedého Vlka ptám Artura, kolik let mají vojnu, nejprve pochopí můj dotaz jako dotaz na věk, je mu osmnáct, nakonec se však dohodneme a dozvíme, že vojenská služba je zde dvouletá.

Po vykoupání se pomalu vydáváme na další cestu, jež nás nyní občas nutí brodit řeku. Stále nás sleduje KL, mohlo by se snad na první pohled zdát, že nás vede, ale spíš mi připadá, že jde jenom vepředu, pomáhá nám občas přes kritická místa a tak podobně. Rozdíl je pravda velice subtilní, ale to, že nás nevede se podle mne projevuje jednak tím, že mám silné pochybnosti, že vůbec kdy pochopil, kam vlastně chceme dojít, a pokud ano, zřejmě mu to bylo jedno, prostě šel s námi. Když jsme se dohadovali o tom, co a kudy dál, stál netečně opodál, švihal si prutem do trávy a občas si odskočil utrhnout si nějaký lesní plod. Stále přitom cosi žvatlal, pochopitelně Arménsky, a nevypadalo to, že by mu nějak vadilo, že mu nerozumíme.

Cesta není nic moc, nakonec si vezmeme většinou sandály, abychom mohli snáze brodit. Jen Šedý Vlk jde vytrvale po pravém břehu, ačkoli ani podle jeho mínění to nestálo úplně za to, a Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem si pokaždé zují pohorky, přebrodí bosí a pohorky zase obují. Na jednom místě se po přebrodění na chvíli zastavíme, přičemž nás opět dožene Artur s dalšími vojáky. Začne mi zde vysvětlovat, že tudy se k Anapatu dojít nedá, že tudy cesta nevede a měli bychom se vrátit zpět, vylézt na druhém břehu nahoru do Jenokavanu, odkud se k jeskyni běžně chodí a vede tam tedy normální cesta. Tato cesta prý vede jen k nějakému stromu. Chvíli tu postáváme a dohadujeme se na toto téma. KL pořád něco hučí v arménštině. Artur potom říká, že přece jen zná cestu, ale jen malou, a že nás tam tedy dovede.

Po pár krocích však na Artura cosi zavolají zezadu další vojáci, nato Artur řekne, že se musí vrátit do kasáren, vojna prý volá. Totéž zřejmě naznačují i KL, ale ten jde přesto s námi. Stále cosi žvatlá Arménsky, občas nabízí lesní plody, ale jinak nám do cesty nezasahuje. Jdeme pořád střídavě přes vodu, nakonec se dostaneme do místa, kde se zdá, že se cesta od vody poněkud odchyľuje, zatímco druhý břeh se zvedá kamsi vysoko, tam stoupají i Šedý Vlk s Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem, kterým se nechce brodit. Naštěstí se po chvíli vrátí a přebrodí za námi. Zatímco na ně čekáme, jdu se kouknout, jak to vypadá dál. Po

Říká, sám už dosti pod vlivem, že abychom se vyhnuli problémům z výškové nemoci, musíme každý vypít sto padesát gramů vodky, neboť Aragac má podle něj právě tolik metrů nad čtyři kilometry, což však neodpovídá docela skutečnosti.

Scénu si chceme vyfotit, přičemž Z trvá na tom, že se nechá vyfotit s námi a potom si chce naše fotky nechat poslat, neboť poté plánuje sedět s pohledem na ně a vzpomínat, jaké krásné měl společníky a přátele. Mimo to pořád opakuje, že tohle je ta pravá arménská pohostinnost. Jeho jediným přáním prý je, abychom odjeli s pocitem, že tu bylo krásně. Celá konverzace se pochopitelně odehrává v ruštině, tak ji musím ostatním překládat. Venku pobíhá divný pes, o němž místní říkají, že je to ochočený vlk. Z s ním po příjezdu skupiny A chvíli blbne, přičemž jej vlk kousne. Jako desinfekci si na ránu nechá vylít polovinu láhve vodky. I s tím vlkem se chtěl nechat vyfotit a poslat fotky, tuhle si však prý klidně zaplatí. Skupina A, která když přijede, nemá v hlavě zdaleka tolik vodky jako my, a hlavně asi já, protože na rozdíl od ostatních jsem se k nalévaným kalíškům choval poctivě, nesdílel naši družnou náladu. Veselý Balónek si raději bere číslo M, což jsem mu také přišel poradit, ale nebylo to potřeba. Šedý Vlk chce rovnou jít hledat místo pro stan, což je u jinak tak družné osoby zvláštní. Jsou tu proto jen chvíli, než dojdeme zaplatit, za nás čtyři to celkem stojí tři tisíce dramů. Platí to Sněhová Lilie, ačkoli jsme si tím později nebyli úplně jisti.

Pokračujeme vpravo podle břehu jezera za hotel, kde je prý pramen. U něj se rovnou rozhodujeme i zůstat. Jen Petr, Veselý Balónek a Planoucí Růže zůstali ještě u hotelu, kde si Veselý Balónek s Planoucí Růží dají každý jeden čaj. Sněhová Lilie jim chce jít zpět říct, kde jsme nakonec skončili, a tak jdu s ní, procházka na čerstvém vzduchu mi může jen prospět. V poněkud podroušeném stavu jsem začal mluvit jenom rusky, poněvadž mi to přišlo jednodušší. Veselý Balónek to pak shrne do výstižné věty, že v jedné láhvi vodky se skrývá celý ruský slovník. U Veselého Balónka a Planoucí Růže si ještě nalijeme trochu vodky. Sedí tu s nimi jeden z Arměnců ze stanu. Má španělské občanství, což dokazuje občanským průkazem, nebo snad pasem. Peněz prý má jako šlupek a ve Španělsku je prý už šest let turistou. Když jdou potom Veselý Balónek s Planoucí Růží platit, tenhle Španěl jim to nedovolí prohlásiv, že jde o dárek. Veronice, což je paní z té budky, která se zřejmě stará o jídlo a neustálý přísun vodky, se to příliš nelíbí. Ještě méně je spokojena s tím, že zpět donesli otevřené víno, jež jim také nechal donést a potom i otevřel ten Španěl, Veselý Balónek se Planoucí Růží je přitom ani trochu nechtěli.

Když se dokodrcám ke stanům, je asi deset večer, ráno chceme vstávat ve tři dvacet a vyrazit ve čtyři, což jsem schopen sotva vzít na vědomí, nikoli však s tím momentálně jakkoli polemizovat. Správně usoudím, že nejlépe mi prospěje spánek na čerstvém povětří pod oblohou, jež se opět vyjasnila a pokryla trilióny blikajících hvězdiček.

vidíme i orla, jak vzlétá ze země. Jak se pod ty temné mraky dostáváme, začíná z nich pochopitelně pršet, nahore už je zataženo a docela slušný slejvák. Vystupujeme u hráze jezera, vlastně to totiž není jezero, ale přehradní nádrž. Postavíte-li se čelem k hrázi, po levé straně jezera uvidíte několik větších domů, to je právě ta vědecká observatoř, k níž patří i nádrž. Sídli tu fyzici a zkoumají kosmické záření, astronomická observatoř byla dole v Bjurakanu, při úpatí kopce, viděli jsme ji cestou. Ačkoli říci úpatí je poněkud zavádějící, neboť Bjurakan sám se již nachází ve dvoukilometrové výšce. My jsme nyní ještě o dvanáct set metrů výš. Trochu mne na tom zlobí, že jsem ty tři kilometry nepřekonal vlastníma nohama, ale autem. Výstup by však zabral celý den a byl by nejspíš pěkně nudný. Po pravé straně byste pak mohli vidět zeď, před níž je jakási budka a za níž vykukuje větší budova, zřejmě ve stavbě, nebo aspoň v rekonstrukci. Jak se později dozvíme, snaží se tu kdosi vybudovat hotel.

Řidič nás, počkav až se vyložíme, nechává svému osudu a vydává se dolů pro skupinu A. My, spatřivše opodál lavičky se stříškou, zamíříme k nim. Nestáčíme k nim však ani dojít, než z hotelu, nazývejme jej tak pro jednoduchost, ačkoli se jedná o velmi silnou nadsázku, vyjde člověk, jehož si označíme třeba Z. Ptá se nás, jsme-li Češi a po kladné odpovědi nás zve za zídku, kde se kromě stavby rozkládá i vojenský stan, v jehož nitru je spousta lidí, stolů a židlí. Dva Češi tu již sedí, což vysvětluje jasnozřivost Z, jsou to právě ti dva, které jsme již zběžně potkali ve Vanadzoru. Vzhledem k tomu, že velký stůl vzadu je již zcela obklopen lidmi, my si musíme sednout k druhému blíže ke dveřím. U druhého stolu panuje velmi družná atmosféra, přemírá vodky, jídla i řečí. Až po chvíli holky prohlašují, že mají ti dva lepšího vůdce, než jsem já, poněvadž se víc baví. Prohodíme s těmi dvěma Čechy pár zdvořilostních slov, ale ani z jedné strany myslím nevládl zájem o hlubší diskuze. Jsou ze Zlína, což je znát i na řeči, a dnes šli celý den zdola nahoru. Zítra by také chtěli jít nahoru na Aragac, nicméně narozdíl od nás nemají ani mizernou mapu.

Než se k nám tedy připojí skupina A, vládne zde čím dál družnější atmosféra. Na všeobecné doporučení jdu ven k budce před zdí, u níž visí ceník, psaný pouze arménsky, kde se pokusím objednat pro nás *chaš*, prostě to zahučím dovnitř a ačkoli to vypadá, že to žádná z obou osob uvnitř neslyšela, přece jen ho po nějakém čase přinesou, zrovna když si vytáhnou z batohu vařič, že si ho půjdu ven, kde zatím přestalo pršet, vyčistit. Chaš je vývar s kostí, obalenou trochou masa a hodně tuku a klišky. K tomu je spousta lavaše a česneku. Správně se to prý má jíst asi tak, že se nejprve vyndá ta kost s kliškou a zabalí do lavaše, což je mimochodem chleba nikoli nepodobný arabskému, jen ještě placatější, asi jako palačinky. Sám o sobě je v podstatě bez chuti. Mezitím se do vývaru nasype hodně utřeného česneku a vyjít se namáčením lavaše do mísy. Pak se má sníst ta kliška, ale to nezvládnou ani já, jakkoli jinak sním v podstatě všechno a tlusté maso mi nijak nevádí. K tomu nám Z pořád dolévá vodku, nechává nám přinést kyselé okurky se smetanou a kafe.

chvíli dojdu k tomu stromu, o němž se zmiňoval Artur, odtud cesta dál nevede. Dál proti proudu teče voda mezi vysokými skalními stěnami, pod nimiž se nedá rozumně projít. Zkouším kousek brodit, ale nemá to cenu, voda je čím dál hlubší a při stěnách je jen jedna úzká římsa. Kdoví, jak to navíc vypadá dál. Vracím se tedy oznámit to ostatním. KL tu pořád postává, asi jako pejsek. Připadá mi vůbec pěkně odtroubený, také si nemohu nevzpomenout na Cipíska, žlutého psa, který nás vloni doprovázel hodný kus po Bjelasici.

Ve slepé uličce je nejlépe se najíst. Cítíme se sice trochu hloupě kvůli KL, ale z druhé strany přece kvůli tomu, že se nás drží jako klíště, nebudeme hladý. Nakonec mu Sněhová Lilie, Veselý Balónek a Planoucí Růže nabídnou trochu chleba se salámem, ale on odmítá. Později si přece jen od kohosi kousek chleba vzal. Uvažujeme, co dál. Nezbyde nám asi nic jiného, než vylézt do svahu nad námi, kde by podle mapy i všech dalších pramenů měla být cesta, jež vede k jeskyni z Jenokavanu. Je zde pravda i možnost, že bychom se vrátili zpět, vylezli do Jenokavanu a odtud šli obvyklou cestou. To se nám ale tolik nelíbí. Nicméně pokud by svah nad námi byl neprůchodný, asi by nám nic jiného nezbylo. Bude tedy asi lepší, nejprve to prozkoumat nalehko. Petr se vydá kousek nahoru hned. Když dojí Šedý Vlk, zeptá se, kdo by šel s ním, naše reakce nejsou odmítavé, pouze bychom potřebovali trochu strpení, než sami dojdeme, nicméně Šedý Vlk jen mávne rukou a vydá se nahoru sám.

Nedlouho po jeho odchodu se shora vrátí Petr, ale zřejmě se minuli. My se mezitím myjeme, pereme si. Přitom zůstanu chvíli s KL sám, už dříve si prohlížel můj nůž, nyní začal opakovat slova jako *aura*, *dolary*, *денги*, některá ruská slova se přece jen naučil. K tomu začne univerzálním světovým způsobem naznačovat peníze, zřejmě by si nějaké přál. Protože však docela nechápu za co, nic se mi dávat nechce. Nikdo jiný tu jako na potvoru není, ani Šedý Vlk se pořád nevrací. Jestli však šel až někam nahoru, tak mu to asi bude chvíli trvat. Po chvíli konečně přijdou Veselý Balónek, Planoucí Růže a Sněhová Lilie od řeky, a tak jim řeknu, že KL by asi chtěl nějaké peníze a jdu se zbaběle umýt a prát. Dole o tom mluvíme i s Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem. Přece jen začínáme mít obavy o Šedého Vlka. Shodneme se, že až si dopereme, měli bychom jej jít hledat. Ačkoli zrovna o Šedého Vlka zase až takové obavy nemám, snad se neztratí. Veselý Balónek se zatím baví s KL o penězích, nakonec mu vnutí tisíc dramů, prý to ale zase vypadalo, že KL vlastně ani nic nechtěl, mluvil prý o Jerevanu a asi že tam má jet, ale není úplně jasné, jestli tam má nějakou akci nebo co. Taky říká, že už opravdu musí jít, a tak si přece ty peníze vezme, Veselý Balónek mu je musí strčit do knížky, jinak by si je snad nevezal. Potom už jde konečně pryč. Čert aby se v tom vyznal. Planoucí Růži prý bylo toho vojáka líto, protože ho ostatní moc nebrali, ale podle mne byl prostě odtroubený, když neuměl pořádně číst ani arménsky. Proti tomu Planoucí Růže nemá námitek.

Ještě si něco dopírám, když se shora ozývá volání. Podle ostatních volal Šedý

Vlk odkudsi ze skály. Nevěděl totiž, kudy se má dostat dolů. Přijde potom děsně zpocený, poškrábaný a špinavý. Prohlásí, že potřebuje čtvrt hodiny oddechu a jde se namočit k vodě. Osvěživ se, říká, že zpočátku byl výstup prudký a namáhavý, ale jinak nijak nebezpečný. Prošel jakousi skalní průrvou až se dostal na hřbet, na němž narazil na kravská lejna. Usoudiv, že odkud se dostanou krásy, dostaneme se i my, rozhodl se vrátit za námi. Netrefil však cestu, ukazuje na skálu nahoře, z níž k nám mimo jiné shlížel. Pak dokonce spadl z asi pětmetrového srázu, napínavé líčení svých zážitků uzavírá radou, abychom nikdy nebyli tak hloupí jako on a nechodili takhle nikam sami. Podle toho, jak až do konce akce v některých situacích vyjadřuje přehnané obavy, zdá se, že na něm tento zážitek zanechal nemsazatelé stopy.

Musíme si tedy rozmyslet, co dál. Nejlepší asi bude, vyrazíme-li s Veselým Balónkem, Tichým Půlměsícem a Petrem napřed i s batohy nad nejprudší stoupání, potom se vrátíme pro batohy holek, zatím se Šedý Vlk bude moci vzpamatovat. Ten nám sice popisuje, kudy nahoru šel, ale jeho roklínku se nám trefit nepodaří, a tak se místo toho dostaneme do jiné, kterou před tím stoupal Petr. Rokli přejdeme a na druhé straně vystoupáme na louku, kde si však nejsme jisti, dá-li se nahoru dostat. Žádná kravská lejna tu nejsou. Až na překračování větví a prudkost výstupu byla cesta nenáročná. Uvažujeme, že by tu jeden z nás měl počkat, zatímco ostatní se vrátí pro zbylé členy a zejména členky výpravy. Tichý Půlměsíc s Veselým Balónkem se přirozeně budou muset vrátit, my s Petrem si střiháme, ten kdo vyhraje, bude mít tu čest dojít pro batoh Sněhové Lilie. Bohužel prohrají, což mě mrzí, protože takhle budu vypadat jako slaboch. Tichý Půlměsíc však správně podotýká, že nejspíš nejsme v místech, o kterých hovořil Šedý Vlk, a že tedy nevíme, lze-li se odtud dostat nahoru. Nakonec tedy, protože nemám jít dolů, usoudíme, že nejlepší bude, proběhnu-li se nahoru podívat, kam se dá dostat.

Stoupám docela dlouho, ale okolí vypadá stále stejně, stoupající skalnatý hřebínek po straně, všude les. Asi po půl hodině mne to přestane bavit, po pravici končí údolí a vypadá to, že by to snad nahoru šlo, lejna od krav tu ale stále nejsou. Chvátám proto zpět za ostatními. Tam se teprve dozvím, že jsem byl pryč asi hodinu. Prý na mě i volali a zvlášť Veselý Balónek už z toho byl nervózní, neboť jej jala obava, že se snad dolů vrátili ti vojáci. Nakonec soudíme, že bude lepší vrátit se dolů a jít cestou Šedého Vlka, protože tam byla již tolikrát zmíněná lejna. Cesta dolů je o něco rychlejší, batohy necháváme ve svahu pár metrů nad rovinkou, kde jsou ostatní.

Druhý pokus již tedy činíme pod vedením Šedého Vlka. Mezi skalky opravdu zachází dříve než předtím my. Po chvíli strmého výstupu se dostaneme do rovnějšího lesa, v němž se opravdu válejí lejna. Sedáme si tu chvíli a bavíme se o tom, že *wrestling* je podvod⁷, čímž se dostaneme k Futuramě, protože v jednom

⁷O tom už jsme se konečně bavili v Mělníce, sedíce u krámu a svačice. Viz *Cyklovýlet červen*

jak poznal, že se chceme dostat k jezeru Kari pod vrcholem Aragacu, ale nějak zřejmě ano, neboť nám nabídl odvoz za patnáct tisíc dramů. Je majitelem volhy, a musel by proto jet nadvakrát. Nahoru je to prý asi třicet kilometrů. Kromě samozřejmě ruštiny umí i německy, neboť strávil asi pět až osm let v Německu, celkem rád tedy nechávám dohadování na Veselému Balónkovi. Jejich rozhovor je však předčasně ukončen odjezdem autobusu. Veselý Balónek ponechává M v naději, ačkoli nic neslibuje. M nasedne do své volhy s tím, že za námi stejně pojede, protože v Bjurakanu bydlí, tam prý ještě uvidíme. Máme tak možnost cestou zhodnotit situaci, říkáme si, že ta cena vlastně není až tak přehnaná, jak se nám na první pohled zdálo, ale třeba se na místě naskytne jiná příležitost.

Cesta trvá asi hodinu a půl. Autobus jede hrozně pomalu, protože většinou stoupá do kopce a plyn nahoru moc dobře netáhne. Navíc je dost přečpaný. I zadní sedačka, kde zpočátku sedíme s Šedým Vlkem a Petrem, se pomalu zaplňuje. Když se vedle mne natlačí asi šestá dáma, tak vstanu. Šedého Vlka, který zůstal poblíž se ptají, odkud jsme, kam jedeme a tak. Jedna z nich nám potom radí, abychom vystoupili na konečné. V Bjurakanu zastavuje autobus několikrát, v centru vesnice si všímáme M, jak stojí s volhou u zastávky a zřejmě nás vyhlíží. Potom se opět rozjede a stíhá autobus. Dohromady nás to přijde na tři tisíce dramů, vzhledem k tomu, že zpátky to stálo o dvě stě dramů méně a že tři tisíce není číslo zrovna slušně dělitelné osmi, měl v tom asi prsty M, který u placení asistoval.

Ten do nás hned po vystoupení pochopitelně začne opět hučet. Třebaže zkoušíme ještě smlouvat, cena zůstává. Vypadá to, že M takový odvoz nabízí celkem běžně a je si celkem dobře vědom, co si může dovolit chtít. Rozděluje se na dvě skupiny. V naší skupině, označme ji pro jednoduchost B¹⁰ jsou kromě mne Tichý Půlměsíc, Divoká Orchidej a Sněhová Lilie. Skupina A, skládající se z ostatních, půjde nejprve k M domů na kafe. Jakoby náhodou se jeho dům nachází hned za rohem. My naložíme batohy do kufru a pojedeme jako první. Batohy se tam samozřejmě úplně nevejdou a kufr nejde zavíít. M tedy popojede s naloženým autem těch asi sto metrů ke svým vratům, kde pak batohy uvnitř převáže motouzem. Před odjezdem si jdu ještě odskočit, záchod je tvořen budkou na zahradě, pod kterou je jen země, ani žádná díra, vypadá to dost hojně používané, vypadá to hrozně, ale stále to není to nejhorší, co je nám souzeno na této cestě spatřit. Ačkoli v kontrastu s jinak celkem normálně vyhlížejícím domem to vypadá opravdu zajímavě.

Silnice nahoru je překvapivě celá pokryta asfaltem, to asi kvůli vědecké observatoři, jež se u jezera Kari nachází. Ještě než vyjedeme z Bjurakanu, míváme pramen u jednoho domu, ale nahoře prý voda je. Když ne na zemi, tak se tam brzy dostane, protože ačkoli na nás svítí slunce a všude v nižších polohách kolem je jasno, horní partie Aragacu jsou ukryty v temné mračna. M mi cestou ukazuje orlí pero, které si vozí v autě, jsa tak vždy připraven hrát si na indiány, později

¹⁰To abych rovnou předešel nějakým žabomyším sporům.

nachází stanice autobusů ve směru k Bjurakanu, to už se musíme doptat.

Podle návodu tedy projdeme podchodem na stanoviště maršrutek, kde se nás jedna ujme a za sto dramů na osobu nás dopraví k tržnici. Stejně jako v řadě jiných podobných měst tu totiž městská doprava funguje na tom principu, že když má někdo auto, nechá si přidělit místo na trase a po ní potom jezdí, více si o tom povíme ještě později. U tržnice přejdeme k budově tržnice, což je taková obrovská hala, u jejíhož vstupu se složíme. Po dohodě jde pár z nás na internet zjistit počasí. Já půjdu zjistit, kde se nachází ten autobusák a kdy jede autobus. Obejdu tržnici a po pár dotazech na cestu dojdu nahoru na jakousi hlavní silnici, kde se opravdu nachází stanice autobusů mířících k Bjurakanu. Jedou v jednu, potom pět minut před čtvrtou, vzhledem k tomu, že do jedné zbývá patnáct minut, pojedeme až ve čtyři, což říkám i ostatním.

Internetová skupina přijde později, v Jerevanu má být hezky, občas mráček a asi třicet nad nulou. V horské oblasti Aragacu prý má být podobně, přes den dvacet pět, v noci pak patnáct stupňů. Opravdu se vyjasňuje, a tak se snad konečně počasí přizpůsobí našim potřebám. Ačkoli když pak sedím na sluníčku u batohů, tak věřím i těm pětatřiceti. Po nějaké chvíli mne tu vystřídá Petr, a tak mohu vyrazit po nákupech. Vzhledem k tomu, že na večere něco koupí Šedý Vlk, na mě leží snídaně, což se nejlépe vyřídí v tržnici. Výběr sušených věcí na kaši tu mají opravdu široký, ale je to nečekaně drahé. Za sušené ovoce a oříšky k snídani dohromady zaplatím tři a půl tisíce, k tomu koupím za patnáct set jednoho toho hada z podivné hnědé hmoty, do níž jsou zality ořechy. Je to divná dlouhá věc, o podobných jsem se zmiňoval včera cestou k Sevanu. Kdybych tu cenu tušil dopředu, asi bych si to rozmyslel. Ale prodavač mi pořád něco vnucuje a dává ochutnat, díky čemuž koupím třešně a švestky, taky meruňková jádra, která jsou fakt výborná, lískáče. Ochutnávám i jakousi velmi tenkou placku ze sušených švestek, na jejíž cenu se raději neptám.

Nezbývá mi tedy, než si jít dovyměnit deset euro, totéž si zopakují ještě po návštěvě obchodu, Jerevan nepatří k nejlevnějším místům, přinejmenším na arménské poměry. Nejprve nakukuji do obchodu v jedné boční ulici, ale nějak se mi nezdá, a tak nakonec zalezu do samoobsluhy nedaleko tržnice, kde se potkám i s Divokou Orchidejí, Tichým Půlměsícem a Petrem. Mají tu docela dobrý chleba, kromě jiného kupuji i špagety, protože když se Šedý Vlk vrátil z nákupu, zdálo se, že nic takového nekoupil. Ukázalo se však, že jsem se mýlil, a tak nakonec jedny z nich přenecháme Veselému Balónkovi, Sněhové Lilii a Planoucí Růži. Ti ještě na delší dobu zmizí, ukázalo se, že došli až na poštu na náměstí Republiky, což je velké kruhové náměstí ve středu města. Přinesli i šest známek navíc. Tři z nich si potom kupují, jedna stojí tři sta dramů, ačkoli v Sisianu po nás později chtěli o padesát dramů víc.

To už se zvedáme a pomalu přecházíme na zastávku. I tento je plynový. Ještě před odjezdem se s námi dává do řeči jeden muž, označme jej třeba M. Ani nevím,

dílu se tomu také věnovali. Kromě toho tuším že zde jsme se dostali k tomu, že Sněhová Lilie se o nás dosud do svého deníčku ani nezminila, a to přesto, že narozdíl ode mne nemá příliš velké zpoždění. Trochu mě to urazilo, přesto, nebo možná právě proto, že jej Sněhová Lilie píše jen pro Arsenije, a tak jej asi nikdy neuvidíme⁸. Po chvíli se přece zvedneme a pokračujeme v cestě nahoru. Nějaký čas jdeme dokonce po pěšině, potom se nám však znelíbí její směr a vydáme se proto opět lesem do kopce. Dojdeme k cestě a na louku, z níž slyšíme vodu a opravdu, kousek dál zurčí potok.

Je tu opravdu krásně, slunce sem svítí, je odtud rozhled směrem k Jenokavanu. Voda zde však není pitná, okolo přístupu k ní je to hodně rozšlapané od krav a kdoví, odkud to sem teče. Planoucí Růže, Sněhová Lilie a Veselý Balónek jdou proto hledat vodu. Petr s Šedým Vlkem jdou mezitím na procházku, sice jdou stejným směrem, ale protože je jaksi nenapadlo vzít si láhve, jde v jejich případě opravdu pouze o procházku. Pryč jsou docela dlouho, ale protože máme jistou obavu, že se vrátí s tím, že o kus dál viděli úžasně místo, kam bychom se rozhodně měli přestěhovat, raději ani nestavíme stany, ani nerozděláváme oheň. Místo toho sedíme, fotíme si kytičky, svačíme okurku, bavíme se o objektivěch. Tichý Půlměsíc se zmiňuje o jednom člověku, který byl prý v Japonsku a do jednoho internetového diskuzního fóra napsal dotaz, vyplatí-li se mu koupit si tam nějaký objektiv, tedy na kolik by jej přišel u nás. Reakce prý byly vesměs souhlasné, dokonce se v nich objevila nejedna žádost o dovezení takového objektivu. Teprve na závěr mě napadne, že bych místo toho lelkování mohl alespoň psát deníček.

Ostatní se vracejí asi po hodině, Planoucí Růže, Sněhová Lilie a Veselý Balónek mají sice devět litrů, ale to by nám podle mne nestačilo. Prý došli k salaši, kde se zakecali s nějakou paní a vyjednali si mléko, prý bude tak v devět. Beru si tedy batůžek s lahvemi a projdu se nahoru také, podle popisu pramen celkem rychle najdu, je skutečně kousek od zmíněných salaší. Voda však z rourky teče jen tenkým čůrkem, což vysvětluje, proč zde i pro těch devět litrů strávili tolik času. I mě to teď zabere tři čtvrté hodiny. Planoucí Růže s Veselým Balónkem jdou ještě pro mléko. My s Šedým Vlkem si mezitím vaříme, stejně tak i Tichý Půlměsíc, Divoká Orchidej a Petr. Jen Sněhová Lilie stále otálí, dává nakonec vařit vodu na těstoviny, ale Veselý Balónek s Planoucí Růží dlouho nejdou, a tak je z ní nakonec málem čaj. My s Šedým Vlkem si vaříme těstoviny s nějakou glutamanovou omáčkou se sýrovou příchutí.

Veselý Balónek s Planoucí Růží nakonec přišli ještě včas, aby si mohli z té vody, co dala Sněhová Lilie na oheň, uvařit těstoviny. Jako obvykle, ani tento-

2002, ačkoli byste museli hledat opravdu pozorně, protože je to tam zmíněné jen tak mimochodem a zrovna tento druh zápasu není ani explicitně zmíněn. Tak je to jen křížový odkaz pro mne, koho jiného by to zajímalo ...

⁸Stejně jako fotky, ale u těch mám vážné pochyby, jestli vůbec kdy existovaly.

krát si bačové nechtěli nic vzít, místo toho se s nimi chtěli bavit, což asi nebylo vzhledem k neúplné jazykové kompatibilitě snadné. Ptali se jich, kudy jsme sem přijeli, Planoucí Růže s Veselým Balónkem řekli, že přiletěli do Tbilisi, protože se chtěli vyvarovat zmínek o Turecku. Bačové je pozvali do salaše a pořád jim nabízeli kafe a jídlo. Skoro to prý však vypadalo, že jen čekají, až odejdou, aby se mohli pořádně najíst.

Po několika nezbytných čajích jdeme spát. My se Sněhovou Lilí a Petrem spíme pod širákem, neboť je nádherně jasná, a tedy hvězdnatá obloha. Na všeobecné přání vyprávím ostatním děj Solaris.

Pondělí 31. července

Ráno jsem vstal před půl osmou, ale na cestu jsme vyrazili až před půl desátou. Po ránu bylo oblačno, ale stále stejně teplo a noc byla jasná. K snídani jsme měli opět kaši. Tu jeskyni jsme ještě docela nevzdali, naše první kroky však vedou k vodě a k salašim, Veselý Balónek s Planoucí Růží chtějí dát bačům za to mléko alespoň sušenky. U pramene potkáváme zase jiné domorodce, jedna paní se ptá, kam míříme a poté, co uslyší o jeskyni Anapat, ihned nabízí, že nás k ní může její vnuk či syn, každopádně malý kluk, doprovodit. Ještě jdu s Veselým Balónkem a Planoucí Růží do té salaše, již navštívili včera, pomoci jim vyjednat předání sušenek. Přes naše protesty musíme opět dovnitř na kafe, připravené v džezvě na plotně. I mě se ptají, odkud jsme, kde jsme byli, kam jedeme, kudy jsme sem přijeli, na rozdíl od Veselého Balónka a Planoucí Růže přiznávám, že jsme přicestovali přes Turecko. Mezitím nám ukazují toho kluka, který nás povede, s ještě jedním kamarádem, k jeskyni. Říkají, že je to dobrý kluk, jmenuje se Artur, zdá se, že je toto jméno mezi místním lidem populární. Artur umí našťastí rusky, protože jeho babička je Ruska, jeho kamarád, který je je ještě kdesi v lese, není takto jazykově vybaven. Může jim být tak jedenáct. Když dopijeme kafe, přece jen se loučíme a jdeme za ostatními. Zde ještě dostáváme láhev mléka a smetany, trochu nakyslé. Kromě toho by Veselý Balónek, Sněhová Lilie a Planoucí Růže potřebovali chleba, což je další ze záhad, které asi nikdy nerozluštím, protože potřebují chleba při každé příležitosti, která se jim naskytne k jeho získání. Stejně jako s mlékem si myslím, že je to pro ně prostě příležitost ke komunikaci s domorodci. Sice by jej opravdu upřímně chtěli zaplatit, ale to se jim tu prostě nemůže podařit, alespoň za něj tedy dávají ještě nějakou čokoládu a sušenky.

Zatím se kolem nás seběhla celá osada, nyní se tedy se všemi loučíme a vyrazíme na cestu za vedení dvou kluků, Artura vepředu a jeho kamaráda vzadu, kteří se dlouho baví tím, že na sebe vzájemně cosi volají. Dokud procházíme osadou, volají i na pár lidí kolem, asi kam, proč a s kým jdou. Stále je velmi oblačno, ale občas si k nám najde cestu i slunce. Cesta nás nejprve vyvedla do kopce nad osadu, odkud již pokračuje v podstatě po rovině, spíš klesajíc, nad kaňonem, nyní zejí-

neochotní vylézat ze spacáku, že si čistili zuby ve stanu a plivali vodu ven. Vstanu jako obvykle ve čtvrt na osm, ale vařič je nějak líný. Dolívám benzín, ale potom už nejde ani zapálit, což mě děsně našťve, protože mám rozvařenou kaši. Začnu zkoumat, jak se čistí, v návodu je cosi o třesení nahoru dolů, čímž se hýbe jehlou uvnitř, která samočistí trysku, ale pořád mi to nějak nejde a do toho začne pršet a vůbec teď nemám čas to zkoumat, tak se nedivte, že jsem měl po ránu pěkně vzteklost náladu. S těmi vařiči je to vůbec toto ráno nějak špatné. Opodál zkoušel Veselý Balónek vařit na tom jejich juvelu, ale ačkoli to zpočátku vypadalo celkem nadějně, po chvíli bylo lze spatřit mohutnou explozi a velký oheň. Zdá se, že nevydrželo těsnění u ventilu. Protože si Veselý Balónek ode mne před tím půjčoval závěť, tak se možná vznítily výpary, které nemohly takto dobře unikát. Dlouho pak přemýšlím o tom, čím to asi mohlo být, ale víčko nelze rozšroubovat a těsnění tedy vyměnit, protože nemáme kleště.

Přesouváme se pod stříšku, věci do batohu jsem naházel, ani nevím jak. Sice do sebe dostanu kus té kaše, ale není to nic moc. Šedý Vlk raději snídá něco jiného. Než si ostatní sní meloun, jdu se zeptat majitele kempu, kdy pojedou nějaký vlak, protože tady náhodou vedou koleje, nebo autobus odtud do Jerevanu. Vlak snad pojedou až v půl páté, autobus žádný. Když se s tím vrátím k ostatním, je asi půl desáté.

Kolem projde i Grigorij, a tak se jej zeptám, jestli neví, jaké by mělo být počasí. Kdybychom prý jeli do Sisianu, bylo by tam dojistu pěkně, i na Aragacu by mělo být přinejmenším lépe než tady. Vypadá to, že jezero funguje jako magnet na mraky. Divoká Orchidej psala i mamince smskový dotaz, může-li nám najít počasí v Jerevanu. Dnes je tam sluníčko a třicet stupňů, nad námi však mraky a déšť. Nezbyvá nám nakonec, než jít požádat majitele kempu, aby pro nás zavolal nějakou maršrutku. Snídá zrovna s dalšími zaměstnanci párky a chleba. Na naši prosbu nám vytelefonuje maršrutku za patnáct tisíc dramů, odhadovali jsme si tak dvanáct, ale asi s tím nic nenaděláme.

Na maršrutku musíme chvíli počkat, když přijede, už neprší. Cesta do Jerevanu je většinou z kopce a kolem Aragacu zrovna žádné mraky nejsou, jen malý obláček kolem vrcholu. Obloha se za horským pásmem, obklopujícím jezero Sevan, jako zázrakem vyčistila. V Jerevanu nás řidič vysazuje na autobusáku, z něhož prý jezdí autobusy do Sisianu, protože jsem se o něm zmiňoval. Dokonce kvůli tomu ten řidič volal několika lidem, aby zjistil, odkud se tam jezdí. Ani jeho spolujezdec to totiž nevěděl. Batohy skládáme venku a hned jdu obhlédnout pokladny. U jedné z nich je napsáno i Achalciche s časem 8:45. Protože jsme nakonec usoudili, že počasí vypadá optimisticky, rozhodli jsme se vyrazit k Aragacu. Ptám se proto nyní, odkud se jezdí do Bjurakanu. Kromě pokladní za okénkem sem přijde ještě nějaký pán, oba mi pak začnou vysvětlovat, že musíme projít podchodem na druhou stranu hlavní ulice, kde je stanoviště městských maršrutek, my ať nastoupíme do té, která nese číslo 68 a jedeme s ní k tržnici. Kdesi nahoře nad ní se prý

cháží ve výšce necelých dvou kilometrů nad hladinou moře. Pro představu o jeho rozloze se sluší dodat, že zabírá celých pět procent arménského území. Po koupeli rozvěsíme kolem stanů mokré prádlo a jdeme do restaurace u pláže. Jdeme s Tichým Půlměsícem napřed, abychom si v nastalých světelných podmínkách vyfotili jezero. Vlevo vidíme na poloostrov s kostelem jménem Sevanavank. Stolky jsou i venku, ale tam by se to bohužel většinou nelíbilo, protože není zrovna hic. Ostatní jdou tedy dovnitř, zatímco ještě venku počkám na Tichého Půlměsíce, který se zdržel s plážovými povaleči, obdivujícími jeho foťák. Uvnitř jsme jediní hosti, zdá se, že je tu zvykem spíš si objednat nějaké špízy a vůbec jídlo, potom si to vzít k těm stolkům pod stříškami a tam to spořádat.

Jídelní lístek je pochopitelně jen arménsky a rusky, ceny jsou napsané dost nejasně, a tak se musím postupně ptát snad u každé položky. Drobnou komplikací je i to, že polovinu věcí ve skutečnosti nemají. Většinu jídel tvoří šašlik z různých druhů masa. My s Petrem si dáváme rybí, třebaže naše ministerstvo varuje, že v Arménii, stejně jako všude na Kavkazu se v létě nedoporučuje konzumovat ryby. Nikdo ale netušíme proč, protože tahle informace tam už chybí. Navíc tady už nejspíš nejsme ani na Malém Kavkazu, který zasahuje severní konec Arménie, Velký Kavkaz je snad za jasněho a průzračného ovzduší možno zahlédnout z Aragacu, ale jinak je dost daleko. Mají tu i pstruha, opravdu za tři sta dvacet tisíc dramů. Ostatní si dávají zase jiné šašliky, Sněhová Lilie jakési čevabčiči, které se tady stejně jako na Balkáně nazývají *kebab* nebo *kebabče*, což je trochu matoucí pro toho, kdo to nečeká, zvláště, když sem přijede z vedlejšího Turecka. K tomu si dáváme zeleninu, hranolky a pivo. My s Petrem jsme nakonec asi jediní docela spokojení, šašlik byl snad ze štiky a přestože byl trochu přizhálý, byl celkem dobrý. Při objednávání ale činí trochu problém říct, kolik čeho vlastně chceme, protože tady je obvyklé přinést na stůl spoustu různých věcí, z nichž si každý vezme, co chce. Nejdéle pak čeká Planoucí Růže na vařené brambory, nakonec je dostane až po jídle, což je dané tím, že tu, jako i na Balkáně a v podobných zemích, berou jako hlavní přílohu k jídlu chleba, brambory spíš mají jako zeleninu. Součástí zeleniny byly i děsně pálivé papriky.

Ostatní si dávají ještě čaj a kafe, ale mě už to táhne k vařiči a vlastnímu čaji. Ještě však musím počkat, než zaplatíme, pak už mne tu nebude zapotřebí a mohu jít ke stanu. Vařič je čím dál línější, asi se zanáší. Vítr se trochu uklidnil. Později přijdou ostatní a zalezou do stanů, poněvadž jim na venkovní společenský život přijde chladno. Šedý Vlk zalezl stejně jako Petr k Sněhové Lilii, Planoucí Růži a Veselému Balónkovi, kde jim pak Šedý Vlk vypráví jakýsi horor, ale ven to bohužel není slyšet, tak si jdu psát deníček.

Středa 2. srpna

Nevím, jestli ráno nebo večer byli Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem tak

cím po naší levici. Dolů se nám otvírají krásné pohledy na skály. V jednom místě narazíme na řadu kamínků vyskládaných přes cestu. Podle toho, že i my jsme zde uhnuli po pěšině dolů, jde nejspíš o orientační znamení k tomuto vybízející. Po chvíli klesání po strmé pěšině dojdeme opravdu k jeskyni Anapat.

Pod převisem před jeskyní stojí dřevěný stoleček a lavice, na něž si odkládáme batohy. Potom nás Artur vede dírou vzhůru, po krátkém dřevěném žebříku musíme využít stupů vytesaných do skály. Nahoře je však jen díra s okýnkem ve tvaru kříže, což není dvakrát zajímavé a lezeme proto opět dolů. Artur nás vede ještě jinam nahoru, kde jsou konečně vytoužené petroglyfy, jež jsme viděli i na fotkách. Kromě toho se tu válí stará rezavějící puška a vzadu je i kamenný oltář. Rytiny jsou tu z různých dob, nejstarší je jedna stěna pokrytá rytinami ještě z předkřesťanských dob, kromě toho jsou tu i kříže a zmíněný oltář. Je to docela zajímavé a nejlepší je, že jsme se sem přece jen dostali, i když kdybychom šli včera rovnou do Jenokavanu, nejspíš už bychom tu bývali byli včera. Uděláme si pár fotek, Artur nám ukáže ještě jednu díru, která je ale opravdu už jenom dírou.

Potom sedíme na lavicích u stolku a svačíme chleba se šlehačkou, kluci si od nás vzali jen kousek čokolády, a přitom se bavíme o našich dalších úmyslech. Původně jsme chtěli dojít k Hagharcinu přes hory, ale mapa je nevalná a hlavně se nahoře válejí mraky a mlha, proto si teď úplně nemyslím, že by šlo o dobrý nápad. Po hodné chvíli na nás kluci kývají a ukazují, abychom už zase šli. Říkám tedy Arturovi, že mohou klidně jít domů, poněvadž cestu zpět už trefíme. On však i nadále naznačuje, abychom šli dál s nimi. Zeptám se tedy, je-li tam ještě nějaká další jeskyně a prý ano. Divoká Orchidej se ptá, jestli pak půjdeme nahoru tudy, že by tu počkala, protože jít dolů a pak zase nahoru ji vůbec neláká. Protože to ale není docela jisté, jde nakonec s námi.

Opět se tedy ocitáme na dně kaňonu, kde rychle docházíme k dřevěným budkám a jakýmsi lidem. Vítá nás tu jeden člověk, označme si jej pro jednoduchost YK jako Yenokavan kaňon. Říká, že za podívání se do místních jeskyní mu musíme zaplatit tisíc dramů. Nakonec jsme tak učinili všichni až na Šedého Vlka, kterému se až do odchodu podařilo nezaregistrovat byt' jen neverbální zmínku o nějakém placení a YK peníze asi také nepočítal. YK mluví rusky, ačkoli není tak starý a vůbec se zdá, že se rusky naučil později z čistě potřeby, řekl bych, že nemluví tak plyně jako většina ostatních místních lidí. Prý tu mají dvě jeskyně, z nichž jedna je však momentálně nepřístupná, nejste-li patřičně vybaveni. Dále se ptá, kdo by si dal čaj, zdůrazňuje, že je už v ceně. Než jej uvaří, provede nás kousek kaňonem, po čaji se půjdeme podívat do těch jeskyní.

Nejprve tedy jdeme kousek proti proudu v těchto místech dosti kamenité řeky. První zastávku vykonáme hned po pár krocích u tůně vedle řeky. YK do ní ponoří ruce a začne cosi lovit. Mezitím mu jeden z našich průvodců natočí do kýble vodu. YK do ní po chvíli vloží uloveného pstruha. Upozorňuje nás, že jde o nejchutnější, současně však nejdražší rybu, která je v Arménii k mání. Jeden exemplář na talíři

vás přijde i na 320 000 dramů. O kus dál docházíme k docela pěknému vodopádu, YK nás vybízí, abychom se šli podívat nad něj a nechali se vyfotit, doplňuje, že je zde i výborné místo na koupání. Jedním dechem dodává, že pod vodopádem se tvoří květák, v němž by bylo lze utonout. Při té příležitosti se i ptá, byli-li jsme již u jezera Sevanu, protože i to je báječné místo na koupání, ačkoli na rozdíl odtud, kolem jezera Sevanu není žádná příroda. Zato tady, to je jiná písnička, příroda i koupání.

Po chvíli okounění jdeme zpět, kde si sedáme pod stříšku. Mimochodem, za sedm tisíc dramů vás tu nechají i přenocovat, za deset vám k tomu přidají i jídlo. Přenocování by asi znamenalo přečkat noc v jiné budce opodál. Opodál na stromě je také jedna, leze se k ní po žebříku, ale její účel je neznámý, třeba si do ní ukládají věci zjara při povodních. Celé je to tu jakési neurovnané a neuspořádané, hlavními stavebními materiály jsou dřevo a igelit, vypadá to tady asi jako na nějaké posázavské osadě, spíš huň, protože je to nehotové. Vůbec je to jako pokus o podporu turistického ruchu dosti chabé. Třeba se to jednou vzmůže.

Čaj je pytlíkový ovocný, YK při jeho podávání poznamenává, že tohle je ta správná arménská pohostinnost, a i kdybychom nic nezaplátili, pohostili by nás stejně. To se mu to teď mluví, ačkoli Šedý Vlk dostal čaj stejně jako my, tak třeba si nevymýšlel. Ptám se YK a jeho kolegů na cestu k Hagharcinu. Prý je složitá a dlouhá, třebaže jeho odhady jsou podle mne dosti přehnané. Ptá se, kde jsme v Arménii byli, když slyší, že od hranic jsme chvátali rovnou sem a že jsme se o tomto místě dočetli na internetu, chce hned znát odkaz na stránky armeniapedia. Podle jistých poznámek to také vypadá, že se o nás doslechl nejspíš od toho člověka, který nás zastavil v Idzevanu, aby zjistil naše úmysly, proto tu na nás čekal. To jsme rádi, že jsme sem nakonec došli. Možná, že YK je Ašot Levonjan, o kterém jsme se už před tím dočetli v jednom článku. Podle něj lidé cesty do takovýchto míst potřebují. Jakkoli těžkými a únavnými snad se mohou zdát, jedině bezprostřední dotek přírody dokáže očistit tělo od negativních emocí. Jeden z jeho druhů možná bude Arman Gabrieljan, jedenadvacetiletý mladík, který mu sem pomáhal doprovázet expedici s turisty, o níž právě článek pojednával. Mladý jenokavaňan se tehdy pohyboval tarzaními skoky vzhůru, zatímco turisté se jen s námahou snažili držet s ním krok. A Arman věru miluje tato místa, chodí sem po celý rok provázet turisty. Někdy jim slouží coby příklad, aby se nevyhýbali obtížným úsekům. Například, jednou jacísi Američané nechtěli se zanořit do vln pod vodopádem. I Arman vskočil jak Tarzan ve vodu a Američané tito popatřili, že nižádného nebezpečí netřeba se obávat a teprve i oni odvážili se váhavě chladivé koupele.

Při doplnění čaje vychází najevo, že jednou ze dvou slibovaných jeskyní byla jeskyně Anapat, již jsme navštívili cestou dolů, a tak se s námi nakonec YK projde jen k té druhé, do které se stejně nedá bez vybavení dostat. Po cestičce lesem nejdeme dlouho, než dojdeme k rozcestí, u nějž nám YK pokyne, abychom zde

užívá bohémského života. Chvilí to vypadalo na déšť, ale moc toho našťestí nespadlo a už se to zlepšuje. Vedle bohémského resortu se ptáme v dalším kempu, prý by to to také přišlo na tisícovku, vypadá to tu však lépe, a proto se jdou kluci porozhlédnout po místech na stany. Mezitím se jdeme s Veselým Balónkem, Planoucí Růží a Sněhovou Lilií podívat, co je to ten Bohemian resort, že na něm vlaje naše vlajka. Jde o děsně luxusní hotel, česky tu pochopitelně nemluví, portýr nás vede do recepce, kde se dozvíme, že *Bohemian* je v názvu ve smyslu *bohémský* a že česká vlajka na budově vlaje proto, že jedním ze spoluvlastníků je nějaký Čech. Ještě před tím se dozvídáme, že noc se snídání zde přijde na osmdesát tisíc dramů za tři nebo čtyři osoby.

Po návratu z této procházky se dozvídáme, že se za ostatními zastavil člověk, s nímž jsme to prve dohodli, a že tentokrát jim řekl dost jasně, že tu zůstat nemůžeme. Tichý Půlměsíc s Petrem se jdou poptat do dalšího kempu, kde se dozví, že tam můžeme všichni zůstat za tři tisíce. Jdeme tam, ale u vchodu se ještě zarazíme a Šedý Vlk s Petrem se jdou podívat přece jen ještě kousek dál, jestli tam nebude příroda. Nijak překvapivě se po chvíli vrací s tím, že tam jsou samé ploty a domy. Místo nám vyhradili v rohu u silnice. Je zde les a na zemi tráva. Tichý Půlměsíc říkal, že nejprve nám ukázali něco na dvorku mezi chatkami, což nebylo úplně vyhovující. Průměrní turisté tu asi bydlí v chatkách případně v karavanech. Od jedné chatky zní hudba, před ní tancuje pár lidí. Je tu sice dost návštěvníků, ale hodně z nich je tu nepochybně pouze přes den. Vytrvale tu fouká studený vítr, což bude asi častým jevem, soudě podle stromů rostoucích zde šikmo s kmeny nakloněnými ve směru větru, tedy k jezeru. Na pláži je však v podstatě bezvětří.

Po postavení stanů se chceme jít vykoupat, dokonce začalo svítit sluníčko, ještě předtím za mnou přijde nějaký Rus s tím, že by potřeboval pomoci se stavbou stanu. Jeho stan je dosti neforemná obluda ve tvaru čtyřstěnu se čtvercovými podstavami a lichoběžníkovým svislým průřezem. Strop má o něco kratší strany než podlaha. Plachta je žluté barvy, materiál mi však nepřipadá ani trochu voděodolný, celkově mi to nejvíc připomíná vnitřní stran z rodinného domečkovitého stanu. Několikrát opakuje, že to staví prvně a že stan má úplně nový. Tyčky žádné nemá, místo toho jsou v rozích stropu poutka, k nimž se připevní provázek, jehož druhý konec se uváže k některému z blízkých stromů. Ty tyčky přece jen Grigorij, tak se Rus jmenuje, hledá a chvíli bezradně kouká, co bez nich. Prý má dvě občanství, ruské i arménské. V Arménii je domovem v Artašatu, v Rusku zas v Kislovodsku, což jsou lázně na sever pod Kavkazem. Je tu se ženou a dvěma dcerami, jež ale uvidíme až později z dálky. Při uvazování jednoho z těch provázků se mi podařilo vyrvat poutko, ale nebyl to nějaký problém, Grigorij vzal prostě kámen, zevnitř dal do rohu a provázek omotal kolem. Nebyl to první roh, kde to bylo takto zařízeno. Výsledek ve mě nevzbuzoval moc důvěru, ale kupodivu se to hned nerozpadlo.

Voda v jezeře je čistá, leč studená, čemuž se není co divit, neboť jezero se na-

do Dilidžanu hodí. S cenou začíná na dvou tisících dramech za všechny, po chvíli zvyšuje na dva a půl tisíce. Vepředu sedí Planoucí Růže s Veselým Balónkem, jenže když potom vystupujeme, nemá Veselý Balónek drobné a dá řidiči tři tisíce, řidič mu nic nevrátí, což nás docela naštvě, ale zase nám těch pět stovek dramů nestojí za to hádání. Asi je to ale chyba, protože to je samozřejmě přesně to, s čím řidič vychytrale počítal.

Vystoupili jsme zrovna u pítka a dalšího kioskového obchodu, kde si kupujeme broskve. Mezitím se dohadujeme, kde bychom tak u jezera mohli spát, jestli tam půjde vlézt do vody a tak podobně. Po chvíli přejdeme asi tři sta metrů k autobusáku poblíž hlavní křižovatky. Obhlížím budovu, ale dnes už samozřejmě k Sevanu nic nejede. Nezbyde nám tedy, než se zase dohadovat s maršrutkou. O zahájení rozhovoru se už postarala druhá strana a nakonec nás tedy k jezeru doveze jedna maršrutka za patnáct tisíc dramů.

Cesta k jezeru Sevan musí překonat horský pás kolem něj, nejprve tedy jedeme hodně do kopce, poté tunelem a nakonec hodně s kopce. Cestou vidíme opět řadu lidí, cosi prodávajících u silnice, mezi jiným i podivné dlouhé věci, o nichž ostatní tvrdili, že jsme je viděli už na Ukrajině, ale osobně si je nepamatují. Dojížděje k Sevanu, kde se mimochodem silnice rozšiřuje tak, až připomíná dálnici, začneme přemýšlet, kde se máme nechat vyhodit. Krajina kolem se radikálně změnila, lesy zmizely a převládla opět vyschlá tráva. Kolem jezera je sice úzký pás stromů, ten je však zabrán soukromými plážemi a kempy. Směrem k městu Sevan se silnice od jezera poněkud vzdaluje, řidič nám i chvíli zastavuje u domu s českou vlajkou. Popojedem dál, ale nakonec se rozhodneme vrátit zpět k zmíněným plážím, protože to si ještě myslíme, že jde o kempy. U jednoho z nich se tedy necháváme vysadit.

Jdeme za plot k pláži, je tu hospoda, nějaký kioskový obchod, mezi stromy stříšky s lavičkami a stoly, stany tu však žádné nevidíme. Pláž sama je pak z jemného písku. Dostí to tu všude profukuje a nad nás se blíží temné mraky. Stolky pod stříškami jsou nicméně plné jídla a lidí kolem, kteří na to jídlo nehledí nijak netečně. Kluci se jdou podívat kolem. Prostora prý kousek dál končí a za ní pokračuje jiná podobná. V krámě naproti se ptám, kolik tu stojí jedna noc, ale paní prodavačka nic neví. Odkazuje nás na pracovníky, kteří se snad nacházejí na druhém konci pláže. Procházíme tedy dál, ale tam je jen v podstatě prázdná hospoda. Ptám se přece jen nějakého člověka, který však rezolutně tvrdí, že spát tu v žádném případě nemůžeme. Za zídka na druhé straně se jdu zeptat k nějakému stolku, kolem nějž sedí spousta lidí a cpe se. Obracím se nejprve na paní, která mne posílá k bělovlasému pánovi na druhé straně stolu. Pán říká, že na této pláži bychom mohli zůstat za tisíc dramů za osobu. Není to tu však ani trochu vyhovující, navíc tu není ani voda ani záchod.

Vracíme se tedy dál. Dojdeme až za *Bohemian resort*, na kterém vlaje česká vlajka a je na něm velký billboard s mládeží, která si zřejmě právě na tomto místě

odložili batohy, potom nás vede do prudkého kopce k vyhlídce na vstupní portál jeskyně Lastiver. Toto slovo prý znamená kajak, jeskyně se tak jmenuje proto, že čímsi podobným se vytahovali dávní lidé nahoru. Uvnitř je prý jezírko se stálou hladinou, nemění se, ať do jezírka přilijete či z něj odlijete jakékoli množství vody. Dole nás potom YK zanechává našemu osudu, který je spojen s návratem do Jenokavanu, neboť mlha nahoře nás odrazuje od pochodu přes kopec.

Za vedení Artura a jeho kamaráda tedy opět stoupáme nahoru na cestu, po níž pak míříme zpět k salaším. Docházejíce k nim, kluci si začínají hrát na auta. Nad jejich salašemi se ani nerozloučí a jdou dolů. Už před tím jsem diskutovali o tom, co jim dát za námahu, nakonec jim Sněhová Lilie aspoň běží dát tisíc dramů. To je asi přiměje k tomu, aby si rozmysleli směr cesty, neboť se náhle otočili a šli nahoru. Po chvíli zmizeli za kopcem. My ještě chvíli posedíme, Šedý Vlk tu najde čtyřlístek, Divoká Orchidej už jich tu našla spoustu a postupně nás všechny obdarovala, a tak některé stále trousím z deníčkové knížky, jak z ní přepisují do počítače. Šedému Vlkovi dala čtyřlístek včera večer za tu námahu, jen Petr zatím žádný nedostal, ale myslím, že tady mu ho dal Šedý Vlk.

Přejdeme vršek a jdeme po velké cestě mírně dolů, traverzující svah kaňonu k Jenokavanu. Kluci seděli v nedaleké zahradě s dalšími kluky a nyní nás pořád sledují, skoro až do Jenokavanu. Před ním se ještě chvíli zastavujeme na místě s pěknými výhledy na kaňon. Cestou jsme už uvažovali, že se budeme chtít nechat z Jenokavanu odvézt, ale procházejíce nyní vesnicí, nespátíme ani jedno taxi a dotazem zjišťujeme od paní v autobusové budce, že ani autobus už dnes žádný nepojede. Za vesnicí se zastavujeme a přemýšlíme, co dál. Asi nám nezbyde nic jiného, než se vrátit zpět k lidem, kteří nás na konci vesnice zdravili, a poprosit je, aby nám zavolali taxi z Idževanu. Jsou docela ochotní, prý tu budou z Idževanu tak za půl hodiny. Popojdeme jim z vesnice kousek naproti k místu, kde není tolik odpadků a dá se tedy posvačit na trávě nad cestou. Při tom se mimo jiné bavíme o doktorovi Artaku Čiburchčjanovi, který, ač žije v Moskvě, pochází odtud a svými investicemi se zasloužil o to, že se nyní toto místo stalo magnetem pro turisty⁹. Celou cestu vesnicí jsme tedy ukazovali na různé domy a soudili, že určitě právě tyto domy mu patří, nepochybujeme ani o tom, že člověk, který nám volal taxíky, byl on, ačkoli to nemáme nijak reálně podloženo. Doktor Čiburchčjan zde založil cestovní kancelář, která se právě stará o turisty, jež se odváží do zdejší divočiny, i chatrče dole u jeskyní patří k jeho dílu.

Jen lehce posvačíme a přijíždějí dva taxíky. Cena za jedno taxi k odbočce k Hagharcinu je rychle dohodnuta na šest tisíc dramů. U odbočky k Hagharcinu se ještě taxikáře ptám, kde bychom našli vodu. Odpovídá, že za železničním mostem, pod nímž stejně musíme projít, najdeme rourku a z ní tekoucí pramen. Případně vidíme na druhé straně hlavní silnice hospodu. Nahodíme tedy batohy na záda

⁹Zdá se, že máme štěstí a trefili jsme se zrovna do nějakého mrtvé období mimo sezónu, jinak by tu nepochybně nebylo k hnutí.

a vyrazíme. Rourku však nikde nevidíme, a tak se musím zeptat ještě jednoho domorodce, který mne odkazuje k domu o kousek dál, pod nímž prý opět teče voda z trubky. Kromě toho prý najdeme vodu i dál při silnici u každé besídky. Skutečně, pod jedním domem opodál je skládka, u níž je prasklý vodovod a nad ním trubka, nechce se nám však věřit, že by mohla být tato voda pitná.

Nakonec dojdeme až za vesnici, aniž bychom nabrali byt' krůpěj vody. Raději se tedy spolu s Tichým Půlměsícem vrátíme a Veselým Balónkem zpět k obchodu, u nějž se již cestou zastavili Veselý Balónek s Planoucí Růží a Sněhovou Lilií na zmrzlinu. Paní ve stánku, neboť i tento obchod je spíše stánek u domu, nemusíme ani nic vysvětlovat, stačí, že držíme v rukou prázdné láhve. Vede nás na dvorek k umyvadlu. Tichý Půlměsíc s Veselým Balónkem si ještě kupují pár drobností. Veselý Balónek kupuje vodku za téměř dva tisíce dramů, což je trochu víc než obvykle, ale je dobrá. S vodou tedy pokračujeme v cestě. Silnice stále mírně stoupá, po její levé straně teče říčka, po obou stranách jsou hluboké lesy ze starých buků, prostě krása. U řeky jsou opravdu sem tam besídky s lavičkami a prameny vody. Když už se chceme na jednom místě zastavit a jít hledat místo do lesa, ukáže se, že za zatáčkou jsou opět nějací vojáci, a tak musíme popojít ještě dál. Dole za říčkou je také o kousek dál rovinka, ale nikomu kromě mne se dolů nechce, docela bych přitom přivítal, kdybychom nebyli daleko od vody, poněvadž bych se zase rád umyl.

Po chvíli se však přece jen zastavíme a Šedý Vlk se jde projít nahoru do lesa. Zanedlouho se vrátí s tím, že našel dvě plošinky, z nichž ta vzdálenější je přirozeně lepší. Na ní nakonec stavíme stany. Hned potom se jdu koupat, dokud je ještě vidět. U vody a i ve vodě je bohužel nemálo odpadků, ale voda mi jinak připadá čistá a je i celkem studená, tak si umyji i hlavu a vyperu. Když odcházím, scházejí sem Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí, které se však voda nezdála dostatečně čistá a nakonec do ní ani nevezla. Nahoře zatím ostatní rozdělali oheň a Šedý Vlk vaří nudle s čímsi, před jídlem i po něm si píše deníček. Potom děláme čaj, ale přiznávám se, že jsem jinak neměl moc komunikativní náladu a navíc jsem si spálil prst při neopatrné manipulaci s ešusem na ohni. Noc je krásná, a tak spím zase venku.

Úterý 1. srpna

Už večer jsme si kladli otázku, proč je kolem nás tolik auty vyjetých kolejí. Nyní jich kolem několik začalo jezdit. Ráno bylo poněkud zamračeno, ale nepršelo a během dne se mraky rozpouští. Sněhová Lilie s Planoucí Růží si jdou vyprat, ale do vody nechce se jim. Potom jdeme po silnici až k Hagharcinu, jde o asi pět kilometrů mírného stoupání. Třebaže lesy kolem jsou pěkné, není to nic moc. Míjíme rozpadlou stanici lanovky, která zřejmě sloužila k vytahování nákladů nahoru ke klášteru. Po cestě na sebe moc nečekáme, předjede nás autobus přečpaný jakousi

organizovanou výpravou, nejspíš věřících. Kousek dál je v poslední serpentýně autobusová budka, zde autobus zastavil a vyložil své cestující, zde jsem také počkal na ostatní. Divoká Orchidej mi při té příležitosti dá další dva čtyřlístky, protože nikdo další tu zrovna není.

Po dalších asi třech stech metrech již vystoupáme nad klášter. Z místa, kde stojíme, tedy poblíž několika chačkarů a jakési budovy, je na něj opravdu pěkný pohled. U kláštera se opět všichni shledáme. Není velký, jde jen o kostel a několik budov, ale mezi těmi lesy vypadá velmi pěkně. Klášteru pochopitelně dominuje kruhový, nebo snad šestnáctiúhelníkový, arménský kostel postavený roku 1281. U jedné z budov prodávají místní chléb, vedle je stánek s pohledy po čtyřech stech dramech a jinými suvenýry. Pohledy jsou z celé Arménie, kvalitou sice nevynikají, ale pár snesitelných se mezi nimi najít dá.

Kolem kusu mohutného kmene, položeného zde jako stůl po rozsochatým bukem, sedíme na menších špalcích a svačíme. Při tom zvažujeme naše další plány. Počasí se vylepšuje a je tu velmi pěkně. Odtud nejspíš pojedeme k jezeru Sevan a pokud počasí vydrží, pokusíme se o výstup na Aragac, zítra se uvidí. Mezitím se s námi touží vyfotit Ruska s neuvěřitelně bujným poprsím. I jiní lidé se nás ptají, odkud jsme a podobně. Po prosluněných klášterních zdech pobíhají drobné ještěrky. Na keřích okolo jsou uvázané mašličky, u klášterů jsem si jich všiml i častěji, asi to má nějaký náboženský význam.

Asi ve tři hodiny se opět zvedáme k odchodu, nezbývá nám, než zase dojít pěšky až dolů. Cestou se bavíme o škole, dole přemýšlíme, kde nabrat vodu, Veselý Balónek ji sice chtěl nabrat už při nějaké dřívější besídce, ale vždy jsme jej přesvědčili, že i dál přece bude. Nyní jsme tedy skončili na stejném místě na kraji vesnice, jako včera večer. Ale paní v kiosku se nám podruhé otravovat nechce, vodu budeme moci bezpochyby získat i později, místo toho si u ní pouze kupujeme zmrzlinu. Když jsme opět všichni pohromadě, sejdem na hlavní silnici za železniční most. Zamíříme hned k hospodě naproti, kde se ptám, jestli tudy nepojede v dohledné době autobus do Dilidžanu. Prý za dvě hodiny, anebo taky ne, možná za půl hodiny tudy pojede maršrutka, ale je to všechno dosti nejisté a zmatené. Chvíli o tom diskutujeme, než se rozhodneme požádat člověka, s nímž jsem prve hovořil, aby nám zavolal taxíky. V altánku u domu sedí lidí více a zrovna se oddávají krmí. Taxíka nám nezavolá, místo toho nám doporučil, abychom šli stopovat k silnici na mostek. Máme mávat na kolemjedoucí auta a s trochou štěstí nám někdo zastaví.

Pro zatím nám asi nic jiného nezbyde. Zanedlouho u nás opravdu zastaví taxi volha, chvíli se dohadujeme s řidičem, mezitím opodál zastavuje ten hospodský nějaký nákladák s plachtou zakrytou střechou a o něčem se baví s řidičem. Taxikář nakonec nemá dost trpělivosti na naše dohady, navíc asi usoudil, že mu ten nákladák vytváří konkurenci, a raději odjel pryč. Nákladák opravdu přijede k nám a hostinský nám říká, že řidič je jeho kamarád, který nás těch pět kilometrů

úřední papíry. Vysvětluje, že jde o běžný protokol, který je třeba vyplnit vždy, dojde-li k nějaké mimořádné události. Ještě, než jej začne pořádně vyplňovat, vrátí se Armen s Richardem. Armen mi také říká, že jde o běžnou proceduru. Potom se tu zase baví všichni přes sebe arménsky. Richard si sedá na postel a situaci přihlíží s pravým anglickým klidem. Asi v jedenáct mi začne Armen vysvětlovat, že G, totiž teprve před malou chvilkou jsem si všiml, že G je mezi ostatními, tak tedy, že G je ochoten nahoru dojet už nyní. Ptá se mne, je-li lepší, aby tam jel ještě dnes, nebo tam má dojet až zítra ráno? Je sice jedenáct večer, ale nějak mi to asi úplně nedochází, a tak odpovím, že by bylo lepší, kdyby pro ně dojel hned. Chce za to třicet tisíc dramů, a to předem, protože za ně chce hned nabrat benzín. U sebe mám však jen deset tisíc dramů, dvacet euro a pár dolarů od Šedého Vlka. Dvacet tisíc mi však půjčí Richard, to vidím poprvé dvacetisícovou bankovku.

G tedy odejde a mě teprve postupně napadá, že s takovouhle bude nahoře nejdříve v jednu, a i to je optimistický odhad. Ostatní už nejspíš budou spát. On je pak začne budít a oni nebudou vědět, co se děje, protože se s ním navíc nedomluví. Ach jo, asi jsem ho tam měl poslat až ráno, nebo jim aspoň napsat průvodní dopis, ale s tím už teď nic nenadělám. Z druhé strany jsem ale rád, že sem dolů přijedou ještě dnes v noci, protože se asi budeme zítra chtít přepravit do Jerevanu a v tom případě by to, že by sem přijeli až zítra dopoledne, a to kdo ví, kdy, mohlo znamenat značné zdržení. A do Jerevanu je to pěkná dálka. Nemluvě pochopitelně o tom, že by se nám hodily naše věci. Průběžně jsem jim napsal dvě SMSky, v první jsem psal, že na dnešek už asi nebude lze sehnat odvoz, ale snad se to podaří na zítřejší ráno, ve druhé jsem jim napsal, že pro ně nakonec jede G, ani jedna se k nim však nedostala, protože nahoře nebyl signál. Měli jsme při sobě jen Petřův mobil, který už byl skoro vybitý.

Na podobné myšlenky mi však stejně mnoho času nezbyvá, neboť nyní již skutečně musím vyplňovat protokol. U druhého stolku vedle je s druhým policistou stejným způsobem zaneprázdněn Armen. Protokol však pochopitelně vyplňuje policista v modré košili. Rusky se mne vypyává na detaily, zápis však provádí arménsky, takže vlastně netuším, co jsem pak podepsal²¹. Nejprve se mne přirozeně ptá na nacionále, pak na to, co se stalo, co jsem viděl a nakonec i na to, co jsem slyšel od Petra. Skončíme s tím asi v půl jedné, kdy položí řečnickou otázku, že už chci asi spát, na což však odpovídám, že bych rád viděl Petra. Ten právě za pomoci Armena dokončuje svůj protokol. Je tu prý asi dvacet minut, do té doby byl na ošetřovně. Po chvíli je i on hotov. Ten druhý policista, který se mu věnoval, měl prozvěnu bílou košili, nyní se loučí s tím, abychom se u něj zítra cestou pryč zastavili. Chce se totiž ujistit, odjedeme-li v pořádku.

To už se loučí i Armen s Richardem. Protože se s ostatními asi neuvidí, chci pochopitelně splatit dluh Richardovi hned. Petr má ještě dalších deset tisíc, když

²¹Což asi není za normálních okolností úplně správné, ale toto myslím nebyly zcela normální okolnosti.

tužka v inkoust, je zřejmé, že dnešní den jsem již psal doma v Praze. Podle toho si můžete učinit představu, jak tragické jsem měl letos zpoždění.

Abych se však vrátil k ději, dnešní ráno bylo velice líné. Vstáváme až před devátou, snídáme do deseti a potom se ještě koupeme, myjeme a pereme si. I Šedý Vlk se s jistým zpožděním zajímá, zůstaneme-li tu dostatečně dlouho, aby mu uschnulo prádlo, vypere-li si jej. To mu však slíbit nemůžeme, navíc je to požadavek poněkud netypický, jelikož obvykle sušíme prádlo na batohu či během zastávek. I přesto si nakonec vypere. Ti Němci mají dnes také volný den, narození od nich, my však přece jen nakonec odcházíme. Vydáváme se kolem hotelu, u nějž kupodivu u jezera postává docela hodně aut s výletníky, kteří se zde i koupají. K dokreslení výletnické atmosféry mají u hotelu i šlapadlo, Z s ním za námi předevčírem večer ještě přijel. Odtud potom pokračujeme kolem domů vědců, k nimž musíme nejprve podlézt závoru. Včera se nám ti Němci zmiňovali o kucharce, která zde výborně vaří. Prý se tu totiž stavovali cestou nahoru. Tehdy nám také řekli o tom, že ta divná budova se stanem na druhé straně silnice je zárodek hotelu. Cestou kolem přemýšlíme, kde jsou ukryty měřicí přístroje. Podle mne v takových plechových krabicích na vysokých sloupech tyčících se kousek za domy. Problém totiž je, že nikdo z nás asi netuší, jak by měly vypadat přístroje na měření kosmického záření.

Za domy odbočíme po cestě od jezera. Dolů totiž chceme jít pěšky, nikoli po však silnici, leč po cestě po hřebeni, neboť naším dalším cílem je pevnost Amberd, jež stojí na vysokém ostrohu nad soutokem dvou říček nad Bjurakanem. Vzhledem k tomu, že je to cestou, byla by škoda se tam nepodívat. Ještě kousek pod jezerem spatříme budku, v níž je ukryt satelit, obložený spoustou krabic. Planoucí Růže s Šedým Vlkem, který se při tom pochechtává smíchem, v němž se výsměch mísí s pohrdáním, prohlásí, že jde určitě o krabice od banánů. Zvědavost mi nedá, abych se nešel přesvědčit blíže, pochopitelně se nejedná o žádné krabice od banánů, ale o plechové krabice, v nichž se nejspíš skrývají nějaké přístroje. Satelit přesto nevyhlíží příliš používaně.

O kus dál se posadíme a čekáme na Sněhovou Lilií, jež se zdržela za kamenem. Koukáme přitom na pastevecký tábor, jde o několik vojenských stanů, několik ohrad okolo, skoro jako u mongolských kočovníků. Jsou tu celkem běžná. Tichý Půlměsíc si tu pochvaluje, jak úžasné je mít teleobjektiv s třidecimetrou ohniskovou vzdáleností, obzvlášť přenásobíte-li ji koeficientem jeden a půl za použití digitálního fotoaparátu, protože takhle vidí kočovníkům až do ložnice.

Dále jdeme kousek do kopce, po chvíli však cesta končí, a tak jdeme po louce a potom kamením, což byla chyba, protože kdybychom si bývali vybrali druhou, mohli jsme jít stále po ní. Stejně se na ni za kamenným polem vrátíme, sednu si zde a čekám na ostatní, kteří si však sednou dřív, sice na dohled, ale mimo doslech. Jen Planoucí Růže s Veselým Balónkem dlouho nejdu, protože Planoucí Růže prý mezi kamením ztratila tričko, jež si sušila přípevněné zvenku na batohu, a

nyň jej tedy hledají. Bohužel za námi přijdou s nepořízenou, což je škoda, protože k tomu tričku měla Planoucí Růže citový vztah a navíc jí slušelo. Cesta odtud vede víceméně z mírného kopce. Po levé straně mineme kopec, po pravé pak vidíme v dálce hranu hlubokého údolí.

Za kopcem se vprostřed pláně, na níž se sem tam pasou krávy, zastaví Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí s tím, že dál bez jídla nejdou, že my klidně můžeme jít napřed a oni by nás v tom případě dohnali. Sice poněkud oponují, že zde fouká vítr a od hory se k nám blíží černé mraky nevěštící nic dobrého, navíc osobně bych jedl tak za hodinu, protože jsme podle mne zatím nikam nedošli, ale zůstáváme tu všichni. Petr tu, sejmuv si batoh ze zad, zjišťuje, že kdesi ztratil kalhoty, jež si pověsil na něj ve snaze usušit si je. Protože Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, kteří šli jako poslední, si ničeho neobvyklého na cestě nevěšili, zdá se, že i on je musel vytrousit kdesi u kamenného pole, nejspíš tam, kde čekal na Planoucí Růži a Veselého Balónka, trochu stranou od nás. Běží tedy zpět s tím, že kdybychom se chtěli kvůli dešti pohnout vpřed, necháme mu tu batoh a nedožene-li nás či mine-li nás cestou, znovu se sejdeme u pevnosti Amberd. Cest je totiž na planině mnoho, a tak není jisté, zvolil-li by stejnou. Pevnost však není možné při sestupu minout.

Jeho hledání dopadlo úspěšně a ještě se pěkně proběhl na zdravém vysokohorském povětří. Poté, co se vrátí, dává se skutečně do deště, který mne dokonce přinutí vytáhnout i nepromokavou bundu. Než si ještě nasadím pláštěnku na batoh, získají ostatní jistý náskok, který se mi podaří srovnat až ve chvíli, kdy se potkají s kovbojem na koni. Celou dobu prý na ně cosi mluvil rusky, ale když jsem za nimi přišel já, přešel na arménštinu, a tak požadavek na tlumočení nemohu splnit. Dále jdeme mimo cesty, protože tyto vedou povýtce mezi jednotlivými kočovnickými tábory a nikoli tedy přímo. Cestou se zdá, že mrak je jen nad námi, zatímco okolo je modro. Vede nás to k domněnce, že se mezi námi dojísta nachází Jonáš. Nevíme však, kdo to je, vzhledem k loňskému vývoji počasí nejde asi o Veselého Balónka a Planoucí Růži, protože ani poté, co nás tehdy opustili, počasí nedoznalo výraznější změny k lepšímu. Jak je naším zvykem, podrobíme tuto problematiku hlubšímu zamyšlení, jehož centrálním motivem je problém toho, jak se dělit na skupinky a rozcházet do kraje, abychom zjistili, nad kým se mrak rozhodne setrvat.

Za podobných úvah dojdeme k dalšímu kočovnickému ležení, před nímž se na chvíli zastavujeme. Přijdou nám nejprve naproti dvě holčičky, větší a menší, držící se za ruce. Stojí opodál a koukají na nás. Šedý Vlk se s nimi nechá vyfotit, opodál pak přijdou i tři malí kluci, z nichž jeden je tak malý, že se ještě naučil pořádně chodit a při chůzi občas zakopne. Ty si jde pro změnu vyfotit Tichý Půlměsíc, ale kluci se prý stále mračí, tak s tím není příliš spokojen. Nezbyde nám, než projít skrz ležení, což kupodivu není spojeno s pozvánkami na kávu a jinými společenskými povinnostmi. I dále pokračujeme cestou necestou, kolem dalších

vzal Petr nohy na ramena, medvědice se jej naštěstí nerozhodla pronásledovat. Při útěku dolů s kopce pak spadl a zranil se na nohou i druhé ruce, odřel se na zádech a uhodil do hlavy. Vytrval však v běhu, chtěje využít toho, že je stále při vědomí. Napadlo jej, že kdyby na něj při, ať krátkém, odpočinku, padla únava, šok či by ztratil vědomí, dál by se nedostal. Po zmíněných pádech začal volat o pomoc, což skutečně i Šedý Vlk zaslechl a po jeho upozornění i já.

Abych jej rozptýlil, vyprávím mu cestou do nemocnice o jiných příhodách s lékaři v cizině, s nimiž jsem se setkal, či setkání s medvědy, o nichž jsem slyšel. Možná se to nezdá úplně vhodné, ale Petr se tomu nebránil, i když jsem se ptal, mám-li pokračovat. Dole v Sisianu už jsme skoro za tmy. Armen se několikrát musí ptát na cestu. Nemocnice je nakonec za řekou, na kraji města. Před ní projždíme kolem něčeho obudného, co už je nejspíš od minulého století ve stavbě, nemocnice je naštěstí až za tím a nikoli v tom. Armen jde nejprve dovnitř vyzkoumat, co a jak. Za chvíli se vrací s pokynem, abychom si šli sednout dovnitř, kde již sestřičky běžely sehnat lékaře. Podle všeho je tu jeden z mála, ne-li jediný, pak určitě nehlavnější, což je spíš cítit z dalšího chování nemocničního personálu.

Vyšli jsme tedy do druhého patra na ošetřovnu, kde si Petr sedá a my stojíme kolem. Seběhlo se sem brzy několik sestřiček a Armen jim zřejmě, ale arménsky, vysvětluje, co se vlastně stalo. Ony si pak prohlídí Petrovu ruku. Než přijde doktor, píchnou mu sedativum a kynou mu na nemocniční lůžko, na něž si on lehá. Doktor nás potom vykáže z ošetřovny pryč a my jsme odtud odvedeni na sesternu. Mezitím zavedu s Armenem a Richardem řeč na to, co se stane se zbytkem výpravy nahoře. Vyjadřuji při tom obavu, že asi není pravděpodobné, že by se pro ně našel odvoz ještě na dnešní noc, ale kdybychom sehnali odvoz na zítřek, bylo by to jistě skvělé. Armen s Richardem se ptají, mám-li číslo na G, ale to nikoli. Potom se ptají, jak jsme se s G vlastně dali dohromady, a tak zmiňuji budku u Zorac Kareru a dodávám, že ZK o sobě tvrdil, že je archeolog, a tak by jej třeba mohli znát. Ani na něj však telefonní číslo nemáme. To už si přizvukují, Armen si vzpomíná, že je to syn zástupce místního policejního náčelníka a že jej tedy nepochybně snadno seženou přes libovolného policistu. Zeptají se ještě, za kolik jsme jeli nahoru, na což odpovídám, že jsme se dohodli na osmdesáti dolarech.

Nechají mne tu tedy samotného a odejdou shánět ZK, G a kdoví koho ještě. K nemocnici jsme přijeli asi v devět večer, nyní je již asi půl desáté. Sám však nezůstanu dlouho. Postupně se sem začínají trosit místní lidé, mezi nimiž jsou dva policisté. Všichni se mne ptají, co se stalo a tak. Jednu chvíli jich přede mnou stojí v půlkruhu asi devět, vypadá to tak, že se mezi sebou zuřivě baví arménsky a asi když mají nějakou nejasnost, položí mi dotaz v ruštině. Mezi dotazy dominují ty, máme-li auto, jestli máme průvodce a nebo jsme-li tu s nějakou cestovní agenturou, kterou bychom nyní měli kontaktovat. Než se vrátili Armen s Richardem, ptali se také, jak jsme se sem dolů vlastně dostali a kde jsou teď ti archeologové.

Potom se situace trochu uvolní, ke mně si sedne jeden policista a vyndá si

obvázán, nad obvazem má ještě kolem paže šátek. Dáma mi nevzrušeným hlasem, vzrušení v hlase by zajisté bylo dámy nedůstojné, říká, že všechno bude v pořádku, Petrovi teď nic nehrozí. Což je konečně vidět, a tak jsem se rozhodl i já, že je zbytečné cítit se nervózní. Oni jej prý povezu do nemocnice v Sisianu a já pojedou s ním. Ačkoli něco z toho říkal asi již ten druhý Armén¹⁹. Armen potom anglicky dodává, že rána je těsně vedle žíly, proto nehrozí žádné nebezpečí, ten druhý Armén mi to pak překládá do Ruštiny, a tak ho jemně upozorním, že ve skutečnosti rozumím anglicky lépe a že i Petr umí anglicky. Petr je při vědomí a vypadá celkem klidně, je špinavý od krve a poškrábaný i na jiných místech. Zaschlou krev má i na pravém spánku, to od pádu dolů.

Po chvíli sem dorazí Šedý Vlk, ale naše doklady nemá, protože pro ty šel Veselý Balónek, Šedý Vlk ho potkal na cestě sem. Budeme tedy muset odjet bez nich, neboť archeologům se nechce čekat. Šedý Vlk nám dá laskavě všechny peníze, co má při sobě, neboť my nemáme u sebe vůbec nic. Petra proto pomalu odvedeme k autu, nejprve dozadu zalezu já, protože v ladě nivě nejsou zadní dveře. Petra zde opět přikryjeme stříbrnou plachtou. Za volant si sedá Richard, Armen na místo spolujezdce. Nedojedeme však daleko, než si Armen s Richardem vzpomene, že by se jim hodilo mít s sebou mobil. Nejprve pro něj chce Armen doběhnout, ale Richard říká, že se raději vrátí s autem. Cestou míváme ostatní, všichni už došli na místo našeho odjezdu. Armen pak vezme ze stanu i deku, bundu a nějakou tašku a můžeme vyrazit. U ostatních se ještě zastavujeme a bereme si naše doklady. Ptají se, co vlastně mají dělat, jenže na to je těžká odpověď. Armen říká, že pro ně zkusíme dole sehnat odvoz, ačkoli v duchu pochybuji o tom, že sem někdo bude chtít jet po tmě. Poprosím ještě Tichého Půlměsíce, aby mi ty petroglyfy, na něž jsem se už z Prahy tolik těšil, alespoň vyfotil.

Cesta dolů je pochopitelně velmi drncavá. Ačkoli nám ta britská dáma dala láhev s vodou, napít se jí stejně není možné, neboť bychom se spíš polili. Až dole ve vesnici, kde se cesta srovná a zvětší, to možné je. Připadá mi, že nejedeme úplně ideálně a rozhodně nevybíráme stejné cesty jako vybíral G cestou vzhůru, protože přinejmenším kravní, který jsme nyní minuli, jsem cestou opačným směrem určitě neviděl. Armen však neustále strká z okna GPSku, a tak snad ví, co dělá.

Cestou Petr popisuje, co se vlastně stalo, ačkoli některé detaily stejně vyšly najevo až později. Prý vyšel nahoru, na vrchol kopce, odkud byl pěkný rozhled za hory. Rozmýšlel se potom, kterou cestou se má vydat zpět. Tou, kterou přišel, nebo se snad vydat jinudy? Nakonec si vybral cestu alternativní. Kráčí klidně po cestě, když tu se před ním objevila medvědice. Petr získal dojem, že by tu mohla být poblíž je^{ho} jeskyně a že v té jeskyni by mohla být medví^{ci}ata a že v medví^{ci}atech by za chvíli mohl být on... Věru nepěkná představa, napřáhl proto proti medvě^{ci} levou ruku. Medvědice se nedala a škrábla²⁰ jej na ní nad loktem prackou. Na to

¹⁹Prvním je míněn Armen.

²⁰Petr sice zpočátku hovořil o kousnutí, ale to se ukázalo jako nedorozumění.

táborů, u jednoho z nich jsme tuším ještě viděli chlapce a dívku, kteří si tu dávali dostaveníčko. Až se konečně ocitneme nad pevností Amberdem, ač na dohled, stále je dosti daleko, po krátkém odpočinku tedy pokračujeme v sestupu. Při obcházení kolem další salaše kolem nás pobíhají psi, k Divoké Orchideji s Tichým Půlměsícem se prý přiblížili těsněji. Na větší cestě, k níž zde dojdeme, rozvine se diskuze o potřebnosti nabírání vody. Raději si ji nabíráme už zde, třebaže je dost pravděpodobné, že i u pevnosti ji bude lze získat.

Ještě mineme jednoho kovboje jedoucího v protisměru, pak už to není daleko. Na křižovatce před pevností tryská z jakési trubky pramen, nad ním je ve směru k pevnosti brdek se třemi sloupy uspořádanými v trojúhelník, jdu horem, abych si je mohl vyfotit. U pevnosti je stánek s pohledy i nějakým občerstvením. Kromě toho i lešení na kostele na ostrohu za pevností a dělníci, kteří jsou, soudě dle nápisu na budce, placeni i z rozpočtu EU. Před pevností jsme minuli i salaš a další pramen. Petr jde nahoru i s batohem, Šedý Vlk nás chvíli poslouchá, jak se dohadujeme, kde shodit batohy, ale po chvíli ho to přestane bavit a jde nahoru také s batohem. My sejdeme kousek stranou, kde není tolik jinak všudypřítomných odpadků a odložíme batohy u cesty. Sněhová Lilie, Veselý Balónek a Planoucí Růže tu počkají jako první. Prohlídku začínám odzadu, tedy od kruhového arménského kostelíku, který je, jak jsem již napsal, v rekonstrukci. Jinak by byl celkem pěkný. Vstup do hlavní části pevnosti je po schodech ve směru od kostela, tedy zezadu. Zepředu tedy není vidět, a tak se tam Petr s Šedým Vlkem i s těmi batohy drápali kamenitým svahem v místě pobořené zdi.

Pevnost Amberd byla mimochodem postavena v jedenáctém až třináctém století a je ve výšce asi dvou tisíců tří set metrů nad mořem. Kostel vedle pak pochází z roku 1026 a byl postaven architektem Vagramem Pachlavunim. Jedna z bran vedla do údolí nad jedním z potoků, to bychom potřebovali překonat cestou do Bjurakanu, zdá se, že tam vede pěšina, a tak by to neměl být problém. Na schodech do pevnosti se předháním s mladým býčkem, který zřejmě hledá cestu, jak mě obejít a vrátit se dolů, ale místo toho jde pořád nahoru. Z pevnosti už samozřejmě zbyla pouze zřícenina, jakkoli mohutná. Kameny ve zdivu jsou zase tak pěkně barevné jako tady všude. Na nejvyšším místě hradeb spatřím Divokou Orchidej, jak pózuje Tichému Půlměsíci na fotku. Kupodivu to prý bylo na její přání, což mě trochu udivilo, protože kvůli tomu musela vylézt nahoru na hradbu, odkud musela vidět tu hloubku pod sebou.

Sice už nemusím spěchat, protože shora vidím, že Šedý Vlk už holky s Veselým Balónkem u batohů vystřídal. Šedý Vlk navrhuje utábořit se vedle silnice, kousek dál prý byla shora vidět rovná místa. Blízká silnice mne však pro nocleh nenaplnuje přílišným nadšením. Tichý Půlměsíc naproti tomu soudí, že bychom mohli ještě dnes přejít na druhou stranu údolí, ale na první odhad přechod údolí hádám tak na dvě hodiny, a tak ani to se mi moc nelíbí, protože už je večer a k stavění stanů bychom se zase dostali nejdřív v devět. Je však pravda, že ve

skutečnosti se nám zítra podaří dostat na druhou stranu údolí za tři čtvrtě hodiny, a tak bychom to nakonec i dnes za hodinu stihli. Zůstáváme nicméně poblíž, jen noclehnout se vrátíme k „prameni“ prýštícímu z trubky na křižovatce polních cest. Za pochodu spatříme člověka, honícího se samopalem v rukou bujného býčka. Občas na něj i míří, ačkoli ke střelbě nedojde. Stany si stavíme na rovince u cesty, vyndávám ostatním vaříč a jdu se umýt k prameni, když jsem v nejlepším, projede kolem auto, které před chvílí mířilo opačným směrem.

S Šedým Vlkem se dnes ocitneme ve při, poněvadž s sebou táhne spoustu glutamanových polévek a jen proto, aby je nedovezl zase domů, rozhodl se žít jen jimi. Vzhledem k tomu, že mě glutaman dvakrát nejede a jak můžu, snažím se mu vyhnout, trochu na sebe vrčím, než se dohodneme, že si udělá polévku a potom si spolu dáme bramborovou kaši, jíž si ale on vezme méně. Do polévky jsem mu chtěl nabídnout lavaš, jenže jsem zjistil, že mi v igelitu zplesnivěl, a tak ho jdu hodit mravencům. No, ještěže se vracíme do civilizace, protože mi tím chleba v podstatě došel. Divoká Orchidej, Tichý Půlměsíc a Petr si dělají těstoviny s nějakou omáčkou, ale až po polévce. Sněhová Lilie s Planoucí Růží a Veselým Balónkem je v pořadí předběhli, sice zkusili použít svůj vaříč, leč neúspěšně. Navíc se ho už trochu bojí. I oni si dělají polévku, kterou si vyspravují těstovinami, téměř nic jiného než glutaman vyspravený trochou těstovin koneckonců nejí. I dnes se mimochodem věnovali své oblíbené společenské zábavě, totiž kupování chleba ve stánku u pevnosti. Jeden lavaš je přijde na sto dramů. Prodavač prý naponejprv nepochopil, co chtějí, ale když to pochopil, nějak to už vyřešil.

Po jídle popijíme čaj, vodku a vedeme řeči. Mezitím se u nás zastaví lada se třemi muži. Jdou se nás zeptat, odkud jsme a tak. Nabízejí nám potom domácí víno v petce, které je sice sladké a dobré, ale v tuto pozdní hodinu jej už nikdo z nás moc neocení. Mimoto nám dávají vodku taktéž domácí výroby, ačkoli v tomto případě se jedná spíše o calvados, je ho asi litr a je hodně silný. Termín vodka totiž jak známo v podobných krajích označuje prostě pálenku libovolného druhu. Říkají, že jsou z Bjurakanu. Všechno nám to tu nechají a jedou zase pryč. Na alkohol však už chuť nemáme a chystáme se ke spánku, jen Šedý Vlk zatoužil po troše společenského života a chtěl by pařit. V noci venku vyje pes, nejspíš z té salaše u pevnosti, jinak je klid. Večer u pevnosti to sice vypadalo, že se k nám od hory blíží temné mraky, ale přidržely se podle předpokladu hory a nás nechaly na pokoji, i v noci je jasno.

Sobota 5. srpna

Ráno jsme v dálce zahlédli Ararat, ačkoli na fotku to nebylo. I dnes jsme chtěli odejít v devět a i dnes jsme měli asi půlhodinové zpoždění. Jdeme k pevnosti, na bráně, kterou je možné projít k cestě směrem k řece, je několik dělníků, cosi zde kutících. Začnou na nás něco gestikulovat, ale netušíme, snaží-li se nás od sestupu

třeba říct, že republika Náhorní Karabach¹⁸, nemá přímou hranici s Arménií, ale v pásu mezi ní a Arménií by se stejně žádný duševně zdravý Ázerbajdžánec raději ani nevyskytoval, natožpak usídlil. Planina, kterou je odtud možno spatřit, je plná ples a pahorků, vypadá velmi pustě a krásně. Škoda, že tu nemáme více času, určitě by to stálo za to se po ní na pár dní projít. Tichý Půlměsíc chtěl původně dojít ještě na další kopec za údolím, vyhlédl si jej podle mapy, ale nemělo by to efekt. Cestou dolů se pak s Tichým Půlměsícem bavíme o focení, fotíme si žluté kytičky a s jeho teleobjektivem se snažím vyfotit dravce kroužícího nad námi. Jak už to však bývá, ačkoli do chvíle, než jsem si ten teleobjektiv nasadil, létal celkem blízko, nyní už zase létá mimo dosah.

Dole u stanů se ostatní, tedy holky s Veselým Balónkem, zrovna vrací z koupele. I my se ještě půjdeme umýt, pak už bude ten správný čas, jít se podívat na petroglyfy. Co nestihneme nyní, stihneme ráno. Jdeme přes kameny až na druhou stranu plesa, kde svou koupel zrovna dokončuje Šedý Vlk. Tichý Půlměsíc si jde ještě odskočit, voda má příjemně chladivou, nikoli však mrazivou, teplotu. Když už lezu z vody, řekne náhle Šedý Vlk, že slyšel zvuk, jako by někdo v dálce křičel o pomoc. Přes šplouchání vody jsem však nezaslechl nic, teprve na podruhé ano, ačkoli to spíš považuji za zvuky nějakého ptáka. Na břehu si ještě za pomoci petky myju nohy mýdlem. Když si namydlim levou nohu, všimneme si na druhé straně u stanů hektického ruchu. Slabě zaslechneme, jak archeologové volají cosi na holky a Veselého Balónka, kteří reagují vylekaným šukáním po táboře. Veselý Balónek pak běží za archeology, zatímco holky řvou na nás, ať se honem vrátíme zpět. Problekne mi hlavou, jestli to nesouvisí se zvuky, na něž mne Šedý Vlk upozornil, a s tím, že jsme od chvíle, kdy jsme se vydali nahoru na kopec, nespátřili Petra, ten se totiž opravdu vydal na zmíněný jiný kopec. Jen Tichý Půlměsíc se diví, protože žádné výkřiky neslyšel.

Druhou nohu už nedomyji a běžíme všichni zpět ke stanům. Když už jsme blíž, rozeznáváme ve volání holek konečně i slova. Podle nich Petra napadl medvěd. Blíže dodávají, že archeologové snad Petra našli a že na nás volali, aby se na něj šli kluci podívat. Nakonec naložili Veselého Balónka do auta, protože tu byl jediný kluk, a odvezli ho na místo. Rychle si tedy vytáhnou z batohu lékárníčku a běžím ke stanům archeologům, i když teď vlastně ani nevím, kde s Petrem jsou. Po chvíli však spatřím Veselého Balónka běžet proti mně, naznačuje mi zadýchaně, že Petr je podrápán, že ho tam zrovna ti archeologové ošetřují a že jsou tam, kde jsme je odpoledne potkali cestou sem. Také se prý ptali po tom, kdo z nás mluví rusky. On, tedy Veselý Balónek, nyní běží pro Petrovy doklady a pojištění, protože ho budou muset vzít do nemocnice. V jisté předtuše tedy Veselého Balónka poprosím, ať vezme z mého batohu i moje doklady a běžím dál.

Petr leží na zemi přikryt lesklou plachtou proti podchlazení a levý biceps má

¹⁸Její existenci však formálně neuznává ani Arménie, a tak hovořit o republice je zde možná trochu nepřesné, ale protože má vlastní vládu, nezávislou na té v Baku, tak zase až tak nepřesné to není.

satelitu, ale to už si jednak nepamatuji a tehdy jsem tomu také nejspíš nerozuměl. Rytiny jsou velmi slabé, čemuž se není co divit, neboť jsou staré už sedm a půl tisíce let. Dáma, bohužel nevím, jak se jmenovala, tak snad toto oslovení postačí, nás upozorňuje, abychom pak při prohlížení dávali pozor a na rytiny nešlapali.

Po chvíli se ještě necháme odvézt k jezeru, které je hned vedle, ale není odtud pro samé kamení vidět. Nad jezerem jsou stany archeologů a u nich dvě lady nivy. Jsou u nich dva archeologové, kteří nás upozorňují, že bychom si neměli stavět stany hned u jezera, protože v noci k němu chodí pít medvědi a vlci. Ukazují i směr, kterým se k jezeru přibližují, je to na druhou stranu, než je Sisian. Tichý Půlměsíc se jde podívat blíž ke stanům archeologů, ale ostatní by raději dál, protože se jim nechce družít. Stejně se s tím vrací, že byl z toho prostoru vykázan, oni prý chodí spát v devět a ráno vstávají za úsvitu. Byli by prý neradi, kdybychom je večer rušili. Jdeme tedy na plošinu na druhé straně medvědí stezky, kde si najdeme místo dost daleko od ní i od jezera. Vodu prý pijí z jezera, všichni ji tu velmi chválí, jak je skvělá. Když se ptáme na mytí, tak mýdlem se snad nemýjí a nejlépe by bylo, kdybychom se opláchli z petky. Loučíme se tedy s G a jdeme si stavět stany. Před tím jsme mu však pochopitelně zaplatili, nakonec si tedy naučtoval čtyřicet tisíc, dražší to bylo právě o čekání v Sisianu.

Už potom cestou pro vodu je vidět, že rytiny jsou na všech kamenech okolo, což je bezva. Slunce je však ještě vysoko, jsou asi čtyři hodiny, sem to podle kilometrovníku v autě mohlo být tak sedmnáct kilometrů. Světlo je tedy ještě příliš ostré. Ti archeologové mimochodem nechtěli uvěřit, že bychom dobrovolně mohli chtít jít dolů pěšky. Svačit jdu asi dvacet metrů od stanů, kdyby tu opravdu byli medvědi, tak abych nespál drobečky hned u nich, ale na vaření bychom stejně měli jít asi raději ještě dál. Většina ostatních se toho také drží, Šedý Vlk sní dál od stanů klobásu, ale jinak jí u nich, neboť tvrdí, že medvědi přece nejí čokoládu a sušenky. Tomu však oponujeme tím, že medvědi se živí lesními plody a medem, sušenky by tedy jistě ocenili a čokoládu má každý rád.

Petr však nevydrží dlouho nečinně sedět a jde se podívat na kopec nad námi. Ač nevysoký, slibuje rozhled na druhou stranu směrem do Karabachu. Vrací se asi po tři čtvrtě hodině s tím, že vidět je tam opravdu pěkně, vydáme se tam tedy potom i my s Tichým Půlměsícem a Šedým Vlkem. Na petroglify se chceme jít podívat, až Slunce ještě více klesne k obzoru a světlo dostane lepší sklon i barvy. Petr prozvěnu spekuluje o tom, že se půjde podívat ještě na jiný, vyšší, kopec na protější straně údolí. Tichý Půlměsíc jej sice varuje, že by neměl chodit po horách sám, ale jinak proti tomu nikdo nic nemá, protože kopec je koneckonců na dohled a ne zase až tak daleko.

Shora je pak opravdu pěkný rozhled do dalšího údolí, které již patří ke Karabachu, hranice zde není nijak znatelná, ani vytyčená patníky, a je tu naprosto pusto. Není divu neboť na obou stranách hranice zde žijí Arméni. Pro přesnost je

odradit, či naopak v něm povzbudit. Zdá se, že i oni v tomto směru postupně změnili názor. Něco podobného pak naznačují i Veselému Balónkovi, Planoucí Růži a Sněhové Lilii, kteří se trochu zdrželi.

Dolů vede pěkná pěšina, potok lehce přeskáčíme po kamenech, počkáme na sebe a jdeme nahoru, odkud jsou zase pěkné výhledy na pevnost i kostel. Je jasno a i vedro, přesto, že jsme ještě ve více než dvou kilometrové výšce nad mořem. Cesta přes údolí nám zabere asi tři čtvrtě hodiny, včera jsem hádal víc. Křížujeme pak ještě další údolí, projdeme kolem salaše a necestou k asfaltce. Stále jsme ještě vysoko nad Bjurakanem. Na první pohled jsme si mysleli, že jsme se ocitli na silnici, po níž jsme ve středu vyjeli vzhůru, byl to však omyl, spíš to snad byla ta, po níž lze dojet k pevnosti. Ať tak či onak jsme se se Sněhovou Lilí přezuli z pohorek do sandálů, Planoucí Růže s Veselým Balónkem už je mají od rána a Šedý Vlk naproti tomu nechodí v sandálech skoro nikdy, protože jak se dostane do hor, dodávají mu lepší boty jistoty.

Po asfaltce dojdeme k jakýmsi domům, v nichž zřejmě sídlí vojáci. Projdeme kolem nich zase k jiným domům, kde se doptáme, jak se dostat na silnici vedoucí shora do Bjurakanu. Přes podané vysvětlení není úplně jednoduché najít začátek té správné pěšiny, která nás dovede na dvůr s rezivějícími zbytky jakýchsi transporterů. Zde na sebe počkáme a společně potom projdeme branou k té správné silnici. I zde se nepochybně jednalo o dávný vojenský objekt, který nejspíš sloužil k rekreačním účelům. Dny jeho slávy jsou však již sečteny, stejně jako v případě řady jiných domů okolo. Odtud už jdeme jen dolů do Bjurakanu, po asfaltu a je vedro, není to nic moc, ale nedá se nic jiného dělat. Projdeme ještě kolem tábora, z něž zrovna vychází řada skautíků z různých zemí, jež nastupují do řady přistavených autobusů, asi jedou nahoru, protože dolů jsme je projet neviděli. Silnice se potom hodně kroutí, ale zákruty je možno začasté si zkrátit po přímějších cestách.

Cestou se dost rozejdeme, shledáme se teprve v Bjurakanu na plácku, na němž nás ve středu autobus vyplivl. Jsem tu asi dvacet minut po poledni, Petr současně se mnou, ostatní o dalších dvacet minut později. Cestou bylo vidět i to, jak ta sušená lejna vyrábějí. Sedáme si do stínu, když jsme všichni, jdu se zeptat babičky opodál na autobus, protože tohoto slova prý, spatřivši ostatní, užila. Rusky však mnoho neumí, ve dvě snad přijede a pak pojedou dolů. Máme tedy dost času. Asi po třech stech metrech dolů po silnici dojdeme k malému krámku, u něhož se ve stínu skládáme usoudivše, že tu bude pohodlněji, než u točny nahoře.

Ani prodavačka v obchodě neumí mnoho rusky, jinak je však ochotná a přívětivá. Kupuji si chleba, salám a pivo. I ostatní si kupují svačinu. Veselý Balónek si kupuje asi za 900 dramů nějaké brambůrky, byla na nich však cenovka s cenou o sto dramů nižší, již však paní prodavačka před jeho očima strhla. Trochu jej to překvapilo, ona se mu však rukama a nohama snaží vysvětlit, že to ona je dole kupuje za tuto nižší cenu, kterou pak zvyšuje jako za dopravu sem. Ještě před druhou jede nahoru M, který nás poznal a zastavil na chvíli poblíž. Veselý Balónek mu

říká, že čekáme na autobus, ale dozvídá se, že tento sice vyjede ve dvě nahoru, ale teprve o další dvě hodiny později se vydá dolů. To je trochu rána našim časovým plánům. Předchozí autobus jel prý dolů v poledne, přišli jsme tedy na zastávku později právě o tu půlhodinu, o níž jsme ráno vyrazili později. Potom s M mluví i ta prodavačka, ačkoli nevíme o čem. Rozhovor ukončí tím, že mu ušetří políček, později snad dodala cosi o mafiánech¹², podobně se vyjádří i o nových autech, jež později projedou kolam obchodu nahoru. Zastavuje u nás později ještě další auto, jehož řidič potvrzuje čas odjezdu autobusu, ale s taxi to tu bude špatné, říkal sice něco, že spatří-li jaké, pošle jej za námi, ale vzhledem k tomu, že potom odjede nahoru, nelze příliš doufat.

Nezbyde nám tedy, než si ještě dojít pro pivo a vyčkat zde autobusu. Pivo stojí mimochodem asi tři sta dramů s nezálhovanou lahví a prvních několik je z ledničky. Paní prodavačka si časem na pomoc přivolá slečnu, která umí anglicky, a to jen proto, aby nám ještě jednou vysvětlila, že Veselého Balónka opravdu neokradla, ale že ona to prostě za 800 dramů koupila. Veselý Balónek to chápe, jenže prodavačka pořád nechápe, že on to chápe, a tak je v tom trochu zmatek. Když pak sedíme venku, donese mi prodavačka stoličku a sedí chvíli u nás a kouká do karet, protože zrovna hrajeme bang!. Jen Šedý Vlk s Divokou Orchidejí nehrají, a tak je začne prodavačka lákat, aby si šli sednout do zahrady za krámem, lákala tam i nás, ale neúspěšně. S Divokou Orchidejí její úsilí ani nehne, ale Šedý Vlk se jde do té zahrady podívat, přičemž pro nás dostane rybíz.

Před čtvrtou projeví většina přání, nastoupit do toho autobusu nahoře na točně. Považuji to sice za zbytečnou námahu, protože stejně dobře bychom na ten autobus mohli mávnout, až bude projíždět kolem nás, ale budiž. Nahoře však autobus není, asi se ještě kdesi projíždí. Když pak přijede, nastupuje zde kromě nás jen jeden kluk. Níže v Bjurakanu se však autobus zaplňuje víc, navzdory tomu, že jedeme s kopce a že autobus vypadá poněkud lépe, než ten, jímž jsme nahoru přijeli, ačkoli i tento je pochopitelně plynový, jede i dolů dost pomalu a nakonec asi i stejně dlouho. V Jerevanu vystupujeme na konečné, nynější cena činila 2800 dramů za všechny, ty dvě stovky navíc v opačném směru asi byly způsobeny vlivem M na vyjednávání. Podchody procházíme k tržnici, kde bychom si rádi zastavili maršrutku číslo 68, jedna zde projela ještě než jsme sem došli. Než si holky dojdou na záchod, zkouším se ptát jedné paní, která vypadá, jako by na něco čekala, kde staví šedesát osmička. Ukazuje kus dál, potom k ní přišel jakýsi pán, ona se přestala mračit a odešla s ním pryč. O kus dál pak Tichý Půlměsíc mávne na šedesát osmičku, a ta nás doveze na autobusák, z něž jezdí autobusy do Sisianu.

Je tu dost mrtvo, čemuž se není mnoho co divit, neboť je sobota a pozdě odpoledne. Aní se nestihneme rozkoukat a žene se k nám toaletářka. Hned se ptá, kam chceme jet a když slyší o Sisianu, prohlásí, že tam už dnes nic nejede a že

¹²Tak proto M.

vystačit s hotovostí, již máme při sobě. Petr však už skoro nic nemá, a tak si musí půjčit. Veselému Balónkovi našťestí vezmou u té první směnárny i libry, kterých má plno.

S dramy pak můžeme jít nakupovat. V obchodě mají dost pomalou obsluhu, a tak na nás nakonec musí G čekat dvě hodiny od poledne do dvou, což se mu moc nezamlouvá. Však potom cestou nahoru říká, že i při čekání mu utíkají peníze, že už dole čekají další zájemci, a tak si za to asi něco naučtuje. Přes hlavní silnici, kterou se jezdí od Jerevanu ke Gorisu, projede do vesnice Iškanazar, na jejímž konci G na chvíli zastaví a hraje si s různými čudlíky. Jednak přepíná pohon z plynového na benzínový a jednak asi i náhon ze dvou na všechna čtyři kola. Potom už jede po polní cestě a někdy i mimo ni. Ze začátku jsou cesty husté a poněkud nepřehledné, ale už z dálky je vidět kopec, k němuž směřujeme, je hodně barevný. Pro pěší by to tedy nebyl problém najít i bez dobré mapy. Pomůže i to, že na armeniapedii jsou uvedeny cílové souřadnice, 39°41'12''sš a 46°3'15''vd, a tak jsme i na té mizerné mapě věděli, kde se jezero nachází.

Cesta je velmi divoká, místy se divím, že se auto nepřevrátí. Jak začínáme stoupat, hladina jezera se nachází ve výšce asi tří tisíc dvou set metrů, terén se stává obtížnějším, a protože slunce pálí zcela nemilosrdně, motor se začíná přehřívat. Přibývá tedy technických zastávek, G mi ukazuje na teploměr, podle osmdesátky, kterou ukazoval, dal by se již v chladiči udělat šálek zeleného čaje. Při zastávkách otvírá motor, z něž na nás vane horký vzduch, tůruje jej a pod nejnprudším svahem zastavuje i u potůčku, aby doplnil do chladiče vodu, i tak začne auto pod posledním prudším svahem úplně trucovat. Musíme tedy čekat hodnou chvíli, než vychladne. G to zkouší i pozadu, ale motor netáhne a po chvíli vždy chcípne. Pokouším se mu navrhnout, že je-li to opravdu za tím sedlem, které je hned nad námi a na které v tomto smyslu dříve ukazoval, mohli bychom to už klidně dojít pěšky. G však všechny takovéto návrhy odmítá a ignoruje, nejspíš už je to pro něj nyní otázkou cti. Autu se zrovna navíc nechce pohnout ani nahoru, ani dolů. Nakonec G projeví smysl pro technickou improvizaci, vezme si ode mne petku, nalije do ní benzín a propojí ji hadičkou s motorem. S takovýmto turbo pohonem si pak už auto dá říct a překoná pár závěrečných desítek metrů.

Nahoře vjede na planinu, ze zbylých stran obklopenou horami. I toto bude možná bývalý kráter. Jezero odtud není vidět, G zastavuje nejprve u několika archeologů, je jich tu šest, starší britští manželé, nejspíš jim bylo přes šedesát, on se jmenuje Richard. Potom dva mladší Britové a dva Arméni, jeden se jmenuje Armen a může mu být tak třicet. Tím, jestli je starší pár manželský jsem si nebyl sám jist, ale Planoucí Růže slyšela, jak paní zvala pána *darling*, což by asi jinak nedělala. Ačkoli nyní tu asi všichni najednou nejsou. Ti britští manželé mi připadají, jako by ještě na začátku minulého století zkoumali v Egyptě pyramidy a nyní se přijeli podívat i sem. Probíhá tu prý arménsko – britský průzkum, proto mají některé rytiny ohraničené špagátem. Srovnávají to nějak s tím, co nafotili ze

mohl zavolat dvě auta, která by nás nahoru odvezla za osmnáct dolarů za auto, což by se nám líbilo. Zavolá je tedy, ale pak, když nám částku přepočítává na dramy, ukazuje se, že jsem jej špatně slyšel a že neřikal osmnáct, ale osmdesát dolarů za auto, což je trochu víc, a tak zase to auto zatím rušíme, neboť se musíme dohodnout, co dál. Šedému Vlku se to zdá moc, prý to už přesahuje jeho rozpočet. Osobně bych to asi zaplatil, protože po Aragaci je právě Ughtasar místem, na něž jsem se v Arménii chtěl nejvíce dostat. Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí a Petr by taky spíš jeli, Sněhová Lilie snad taky, Veselý Balónek též, což znamená, že by jela i Planoucí Růže, i když tato by si peníze raději ušetřila. Jsou tu i úvahy o tom, že bychom třeba jeli nalehko nahoru a dolů, zatímco ostatní by tu počkali. Ostatními by však nakonec nejspíš byl jen Šedý Vlk, což by bylo dost hloupé. Sám by tu nechtěl zůstat, to už by raději jel s námi. Naším původním plánem bylo nechat se vyvézt nahoru a dolů jít zítra pěšky, obě cesty pěšky bychom už asi nestihli, kromě toho máme stále jen mizernou mapu, a tak nevíme, jak bychom to místo našli. ZK říkal, že dolů trvá cesta asi tři hodiny a že se dá s GPS či buzolou treffit. Nahoře je prý v noci chladno, to abychom si vzali teplé prádlo. Jednosměrná cesta však vyjde stejně draho jako obousměrná. Nakonec Planoucí Růže nevydrží ty dohady a, prohlásivši trochu našťavaně, že je jí to jedno, ať se nějak dohodneme, vyjde z budky ven. Šedý Vlk už je také venku. Při posledním telefonátu ještě padl návrh od řidiče auta, že bychom mohli jež všichni za osmdesát dolarů na korbě jednoho velkého gruzovíku. S tím tedy již souhlasíme.

Než sem pro nás přijede, čekáme, zaplativše trička a šátky, venku. Šedý Vlk zjistil, že mu do škvíry mezi bederákem a batohem vlezl černý had. Snaží se jej tedy vydlobat, v čemž mu samozřejmě vydatně pomáháme užitečnými radami. Jen Divoká Orchidej stojí opodál s vyděšeným výrazem ve tváři. Nakonec se podaří Šedému Vlku vyhnat hada za pomoci stanové tyčky. Jak se had plazí pryč, zdá se nám, že má možná na zádech slabou klikatici, možná tedy šlo o mladou zmiji. Kolem pobíhá i několik ještěrek, Divoká Orchidej se, majíc nervy celé rozjitřené, jedné poleká tak hlasitě, že z toho až nadskočím.

Asi po půl hodině přijíždí řidič s gruzovíkem, označme jej G. Nakládáme se a já si sedám vedle něj dopředu. Podle dohody jedeme dolů do Sisianu, kde si chceme nakoupit. Dřív však zastavujeme u směnárny, na žádost ostatních se ptám G, je-li zde někde bankomat, ale když konečně pochopí, co mám na mysli, zavrtí hlavou, že něco takového tu rozhodně není. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem už si tedy něco vyměnili. Přece jen se však ptám paní za okénkem, neví-li ona o nějakém bankomatu, raději jí ukazuji přes okénko i kartu, aby bylo jasné, co si přeji. Paní pak obvolává všechny tři banky v Sisianu, aby zjistila, že jedna z nich snad karty přijímá. Popojíždíme tedy k této bance, ačkoli je hned za rohem. V bance nejprve zkusím nabídnout svoji kartu, ale berou pouze visu, proto necháváme další pokus na Sněhové Lilii. Paní za přepážkou projíždí s kartou strojkem několikrát, pokaždé však selže komunikace s centrem. Nezbyvá nám tedy, než si

se zeptá maršrutkářů. Nechám ji dohadovat se s ostatními a jdu se podívat do budovy, okénka pokladen jsou však opravdu zavřená. Na skle jednoho z nich je u Sisianu nadepsán čas pět minut po půl deváté ráno, tak to už tam dnes opravdu asi nic nejede. mezitím k nám toaletářka přivedla maršrutkáře, nabízejícího nám odvoz za 60 000 dramů. Zdá se nám to moc a také se nám dvakrát nezamlouvá, že za nás opět vyjednává někdo jiný. Po dalším vyjednávání a chození sem tam, vyjednáme nakonec za asistence trafikáře, neboť řidič neumí moc rusky, odvoz za 50 000 dramů, ale až do Tatevu. Nasedáme tedy do auta, s řidičem jede ještě jeden člověk, který rusky umí, navíc volá ještě několika dalším lidem. Potom stojíme hodnou chvíli u výjezdu z autobusáku a čekáme, než přijede třetí člověk, který s námi pojede, asi aby se pak řidič nebal na cestě zpět. To už jsme mu zaplatili, on ještě něco řešil v trafice. Přitom před tím nás ten jeho rusky mluvící kamarád popoháněl, ať si pospíšíme s nakládáním, neboť čím dříve odjedeme pryč, tím dříve tam budeme. Auto je značky ГАЗель, tedy plynové, do hornatého terénu na jihu není sice příliš vhodné, ale zase má levnější provoz.

Z Jerevanu vede kus dálnice s výhledem na Ararat. Neprve si ho fotíme s Tichým Půlměsícem z okýnka, ale pak zastavujeme u pumpy ve frontě. Při dlouhém čekání pak máme času na focení Araratu habaděj. Velké pumpy na plyn jsou tu na každém kroku, protože plynových aut je tu většina. Je hrozné vedro, přes pětatřicet, a to už je po sedmé večer. Další cesta je nudná a zdoluhavá. Krajina kolem je polopouštní s občasnými oázami. Později jedeme celkem zajímavým údolím mezi skalami s jeskyněmi. Zastavujeme v něm na broskve, které tu u silnic hojně prodávají. Jsou naprosto skvělé. Než pak nastoupíme, nasype jich prodavačka nádvkem ještě asi pět Šedému Vlku. Po chvíli ještě zastavujeme u rourky s vodou. Sněhová Lilie potom kouká na Šedého Vlka a říká, že by chtěla zjistit, čím to je, že ho tu mají lidé tak rádi, když dostal ten rybíz a teď broskve. Na což reaguji tím, že to považuji za nesmysl, protože u toho rybízu byl jediný, kdo nehrál karty a byl ochoten se pohnout ze země, a broskve také byly podle mne míněny pro všechny a nevidím v tom nic osobního. Na rozdíl od nás tu totiž nechápou, že my to pak vidíme tak, že to dostal jen konkrétní jedinec. Jak jsme mohli vidět u Sevanu nebo vloni s mlékem Planoucí Růže a Veselého Balónka. Sněhová Lilie s Planoucí Růží si však mou reakci vyloží jako žárlivost, což mě trochu našťve, protože jsem prostě v jejich výkladu situace neviděl ani špetku logiky, a když pak řeknu svůj názor, tak se mi dostane naprosto iracionální odpovědi. Ach jo, s holkama se prostě nedá mluvit.

Těsně před Sisianem ještě zastavujeme u jedné pumpy, přesto, že půlnoc je na spadnutí, stojí zde dlouhá pomalu se pohybující fronta. S plynem to jde prostě výrazně pomaleji. Za Sisianem jsme tedy kolem půlnoci. Ti tři vepředu jsou tu evidentně poprvé. Nejprve zahnou moc brzy a dojedou do nějaké vesnice, kde se dozví, že se musí vrátit a odbočit později. Nemají ani mapu a pŕjčují si moji. Druhá odbočka je už správná, ale hrozně dlouhá. Jakmile se dostaneme z hlavní

silnice, zmizí i většina asfaltu. Cesta se dost kroutí hlubokým údolím. Kolem se objevily i lesy, ale v té tmě jsou vidět jen matně. Projedeme Tatevem, přičemž se ti tři řidiči stále ptají na cestu, až nakonec zastavíme u kláštera, kde přece jen vystoupíme. Řidiči nám na naše poznámky o stanech ukazují sem i tam, že tady všude si můžeme postavit stany. Dost dlouho tu s tím autem ještě trdlují, protože spolujezdcí se kamsi ztratili.

Jdeme nejprve zpět vesnicí, ale žádné vhodné místo nenajdeme, a tak se vrátíme ke klášteru, kde jsme si všimli sadu. Auto je stále poblíž, odjede teprve, až si na druhém konci sadu postavíme stany. Umístili jsme je mimo stromy, což se ale ráno ukáže jako velká chyba, protože tam samozřejmě není stín. Jdeme hned spát, poněvadž jsou už tři ráno, přijeli jsme sem asi ve dvě.

Neděle 6. srpna

Znáte jistě sny, v nichž se usilovně snažíte hnout z místa a ono to nejde, čím víc se snažíte, tím víc vás cosi drží na místě. Stává se za zvláštních chvil, že svět snů a lidí splývají v jeden. Neboť, co je to sen? Mistr Čuang snil kdysi ve spánku o tom, že je motýlem, jenž létá z květu na květ a sosá sladký nektar. Když se probudil, uvažoval: „Jsem mistr Čuang, jemuž se zdálo, že je motýl, nebo jsem motýl, jemuž se zdá, že je mistr Čuang?“

Ráno mne probudí nesnesitelné vedro. Ve stanu se nedá dýchat, a tak jdu ven, kde si lehnu do stínu stromů. Vstáváme pak už před devátou, klášter je opravdu na dohled, obhlížel nás z dálky jakýsi člověk, ale přiblížit se nesnažil. Dnes si kaši nevaříme, neboť z tepla na nás padla lenost a nechut' k teplé snídani. Vaříme si proto jen čaj. Šedý Vlk zatoužil proválet se celým dnem. I mě se zdá, že zdaleka nejpříjemnějším způsobem strávení dne by bylo popíjet čaj a hovořit s přáteli. Na druhou stranu představa, že zítra se probudíme na stejném místě do stejného vedra a se stejnými představami o trávení dne, mne příliš neláká. Mohlo by se tak lehce stát, že tu zůstaneme na věky.

Po cestě ke klášteru projel autobus, a tak jdou Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem zjistit, zda a kdy pojedou někam do civilizace. Vráti se zanedlouho s tím, že autobus byl k prasknutí přeplněný věřícími. V klášteře je prý jakýsi stánek, u něž bychom se mohli zeptat na dopravu pryč. Postupně tedy přecházíme do vstupní brány kláštera, kde je stín a relativní chládek. Odkládáme zde batohy, u nichž počkám, než se ostatní podívají po klášteře. Jen Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem přijdou o chvíli později, a tak zatímco tu chvíli postojí, jdu se ke stánku, jehož sortiment je tvořen zejména svatými obrázky a podobnými artefakty, zeptat prodavače, zda odtud jede nějaký autobus. Prý nikoli, v Tatevu by se však možná našlo nějaké taxi, může nám ho, až budeme chtít, zavolat. Takto uklidněn si znovu sedám do stínu u batohů. Asi je to tím, že je neděle, ale sjela se sem spousta turistů, na parkovišti stojí řada aut, mikrobusů a taxíků.

boha Slunce Ra (na Ara jste jistě nezapomněli) nedaleko Asuánu je plus mínus 16°.

Dočetla-li jsi až sem má milá čtenářko či dočetl-li jsi až sem můj vážený čtenáři, jistě nemáš ni nejmenších pochyb, že staří arménští vědci ovládali vědění, o němž nám se dnes ani nesní, že právě zde na tomto místě kdysi vznikla první civilizace na Světě a že odtud se pak šířila moudrost a ušlechtilost v celou jeho šíři.

Podle mne, a Däniken by se mnou jistě souhlasil, však stejně jde o přistávací plochu pro mimozemšťany. Je to úplně zřejmé, přistávali do středu kruhu a dva paprsky sloužily k navádění, když mezi kameny byly zapáleny ohně. Díry v kamenech pak sloužily k lokalizaci přistávajících raket. Pak přece dává smysl i to, že tady ti lidé tolik věděli a že byli vysláni těmi mimozemšťany do celého světa, stavět i na jiných místech podobné přistávací plochy. Navíc se tím vysvětluje i to, že *hunge* znamená *zvuk*, když ty rakety přistávaly, muselo to být dost hlučné.

Myslím, že se dostali i k nám. Vzpomeňme třeba *kamenné varhany*, čili Panskou skálu, u *Kamenického Šenova*. Máte jistě stále na paměti, že *kara* znamená *kámen*. Souvislost varhan se zvukem, tedy *hungem* je zřejmá a pokud by vám to nestačilo, zkuste si říct *nish* a *šen*, je to úplně jasné. Myslím, že tohle musel být skutečně mistrovský kousek starých arménských kameníků.

Už v osm nás probouzí děsné vedro. Jestliže kolem Tatevu byly lesy, zde je už opět obvyklá vyprahlá bezlesá krajina. Stín je jen těsně u kamenů a stanů. Ani dnes není vhodný den na kaši, po snídani se procházím podél řad a kruhu z kamenů a nahlížím do malých otvorů v některých z nich. Ať už je historie tohoto místa jakákoli, nedá se popřít, že je to tu moc pěkné a trochu i tajemné. Naláká nás to i k hromadné fotce, Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem se také hrozně dlouho rovnají na svou fotku.

Opodál stojí malá budka, k níž přijel jakýsi člověk, označme jej ZK, a otevřel ji. Ukázalo se, že jde o stánek se suvenýry. Ještě než odejdeme k městu, které je odtud podle oka tak dva až tři kilometry, jdeme se do stánku podívat. Mají tu fotky nejen Zorac Kareru, ale i Ughtasaru. Pohledů moc nemají, ale zato tříčka i šátek tematicky laděná právě k Zorac Kareru i Ughtasaru. Samozřejmě tu mají i řadu jiných suvenýrů, některé z nichž vyrobily děti v místní umělecké škole, ty jsou docela drahé, malá blbost na krk třeba přijde na šest tisíc dramů, i tak Veselý Balónek jeden Planoucí Růži kupuje. ZK sám poznamenává, že by si je za tu cenu nekoupil. Mají tu i krásnou knížku s fotkami z Ughtasaru a okolí Sisanu, ale ta přijde na padesát dolarů. Kromě nás se tu objevilo i pár dalších turistů.

ZK je dle svých slov archeolog, prý i on tu objevil nějaké rytiny. Vyprávěl nám také o Zorac Kareru a Ughtasaru, o Zorac Kareru, čili Karahundji, zmínil ty nesmysly, které jsem napsal na začátku kapitoly, ještě k tomu přidal další perličku, že Zorac Karer, Velká pyramida a Stonehenge tvoří v podstatě rovnoramenný trojúhelník. Uslyšev, že bychom se rádi dostali nahoru k Ughtasaru, říká, že by nám

Pondělí 7. srpna

Zorac Karer, nebo taky Zorakarer, Zorakar, Angelakoth, či Karahundj, kde *kara* znamená *kámen* a *hundj* znamená *zvuk*, je cosi jako Stonehenge v Anglii, jen starší a primitivnější. Kameny jsou menší a v podstatě neopracované. Jeho historie se údajně započala před sedmi a půl tisíci lety, je to však poněkud nejasné, protože podle jiných stránek¹⁷ zase druhého tisíciletí před Kristem. Někteří badatelé se prý domnívají, že mezi Stonehenge a Karahundj je úzká spojitost, ale jako jediný argument podpírající toto tvrzení jsem našel to, že vypadají podobně a že Stonehenge je mnohem mladší. Na stránce se dále tvrdí, že *stone* znamená *kámen*, zatímco *henge*, jakkoli zní podobně arménskému *hundj*, nemá v angličtině žádný význam. Což je tvrzení přinejmenším zkreslené. Podle Oxfordského výkladového slovníku, *henge* sice znamená prostě kamennou stavbu podobnou Stonehenge s tím, že slovo vzniklo právě ze slova *Stonehenge*, nicméně u slova *Stonehenge* je uvedeno, že *henge* je zde v souvislosti s *to hang*, čili *viset*. Podle zase jiného etymologického slovníku znělo slovo původně *Stanenges*, což by do slova mělo znamenat *kamenná šibenice*, což asi vzniklo z podobnosti příčných kamenů nahoře se starými šibenicemi. Odtud je souvislost druhé části slova se slovesem *viset* znatelnější. Konečně, nevím jak vy, ale osobně kdybych měl pojmenovat něco takového, slovo *kámen* by tam určitě hrálo významnou roli. Komplex se skládá z více než dvou set bazaltových balvanů vysokých od půl do tří metrů a uspořádaných do tvaru kruhu, od něž se rozbíhají dva protisměrné paprsky, u jednoho z nich jsme právě spali i my.

Některé z kamenů v sobě mají otvory, jež zřejmě sloužily k pozorování hvězd či jiných astronomických úkazů. Výzkumníci zjistili, že Karahunge sloužil několika účelům. Jednak sloužil jako chrám Ara, tedy otce a hlavního boha starých Arménů. Mimoto přinášel ochranu skrze Tira, starého arménského boha vědění. Hrál roli sofistikované observatoře, paprsky mimochodem míří k jihu a severu. Konečně sloužil coby univerzita.

Konečně něco spekulací, které mi přišly zajímavé. Předně ten název, vzpomeňme další podobné stavby v Evropě, jako Callanish ve Skotsku, kde *kal=kar* (prý) a *nish* znamená v arménštině znamení nebo nápis (*sign*). Nebo Carnac v Bretani. Podle dalších divokých úvah starší arménští vědci za dob Karahunge mohli přesně měřit zeměpisnou šířku, věděli, že země je koulí s poloměrem šesti tisíc tří set kilometrů. Měli přesný kalendář atd. S takovými znalostmi pak šli postavit i velkou pyramidu v Egyptě, což je přece jasné z toho, že tato je o tři tisíce let mladší než Karahunge. Další zajímavostí je, že rozdíl mezi zeměpisnou šířkou Karahunge a Stonehenge je asi 10°, stejný pak mezi Karahunge a velkou pyramidou. Mezi Karahunge, Callanishem a nejstarší egyptskou observatoří a chrámem

¹⁷Většinu z toho, co píšu sem, jsem si přečetl na www.karahundj.com, ale dost podobné řeči vedl i ZK (viz dále).

Když mě tu vystřídá Petr, jdu se také porozhlédnout okolo. Klášter je opravdu pěkný, dojem kazí jen lešení kolem hlavního kostela a vysoký jeřáb tyčící se nad ním. Podle fotek na armeniapedii lze soudit, že ten jeřáb se takto nad kostelem tyčí už několik let. Tatevský klášter je vystavěn na ostrohu nad hlubokými údolími, kopce kolem jsou pokryté lesy. Hlavní kostel zasvěcený Petrovi a Pavlovi (čili Petrosu a Pogosu), byl vystavěn už na přelomu devátého a desátého století. Klášter to byl vždy mocný a opevněný, už v desátém století kolem něj žilo na tisíc lidí, ve třináctém století vlastnil 680 vesnic. Po staletí byl také sídlem biskupů pro oblast Sjunik, v níž se nacházíme. Podle legendy byl pojmenován po svatém Eustáciovi (*Eustathius*), což byl jeden ze sedmdesáti učedníků, jež provázeli apoštola Tadeáše (*Thaddeus*) při jeho cestě do Arménie. Štěpán Orbelian (*Stepanos Orbelian*), středověký biskup a historik připomíná, že Tatev byl domovem pro šest set mnichů, „mudrců hlubokých jako moře“, schopných hudebníků, malířů, písmomalířů i dalších součástí centra umění a vědění. Odtud proudili učitelé i písmo do celého arménského světa.

V kostele byla zrovna bohoslužba, a tak jsem do něj jen nahlédl, není nijak zvlášť vyzdoben. Sněhová Lilie se při obhlídce kláštera řídí popisem z armeniapedie a pochvaluje si, že konečně jednou ví, co je co. Vylezu nahoru na hradby, po nichž se projdu k baště. V baště není podlaha, jen pár prken, přece po nich projdu dál, ačkoli vracet se tudy pak nechci a raději na konci hradeb slezu z asi dvoumetrové zdi. Nejprve dolů opatrně pokládám na popruhu foťák, kolem jdou zrovna nějaké holky, které mi jej na zem položí. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem se chtějí nechat vyfotit u chačkarů, opřených o zdi kostela. Aranžují se dost dlouho, než jsou s fotkou spokojeni. Chtějí si totiž udělat fotku, kterou by pak mohli posílat známým místo pohledu, aby věděli, jak Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem vypadají.

Potom se jdu konkrétněji zeptat na taxík. Prodavač u stánku, označme jej S, říká, že odvoz do Gorisu by nás přišel na dvacet tisíc, do Sisianu si cenu neodvažuje odhadnout. Zdá se nám to opět poněkud přehnané, když jsme včera dali padesát tisíc za tři sta kilometrů. Rozhodneme se tedy projít se ještě do Tatevu a zkusit se zeptat tam. Asi v jednu se tam tedy vydáváme s Tichým Půlměsícem a Petrem, který nás doprovází hlavně s úmyslem sehnat si chleba. Zajdeme kus do vesnice, kde u jednoho obchodu v plechové budce zapředu hovor s prodavačkou. Ptám se, neví-li, jak sehnat nějaký odvoz. Odpovídá, že její manžel asi pojede do Gorisu, ale pochopitelně jen jedním autem. Na křižovatce opodál zastavuje auto, prodavačka z budky se jej za nás zkusí neúspěšně zeptat, řidič jí pouze napíše na papírek jakési telefonní číslo. Při tom hovoru musel řidič několikrát popojet sem a tam, aby pustil jiná auta, jeden by nevěřil, jaký v takové díře bude provoz.

Potom si nás prodavačka odvede do průjezdu svého domu. Tam za asistence staříka a dvou přihlížejících dětí vytáčí opsané číslo. Když se kdosi ozve na druhém konci, dostanu sluchátko do ruky, což je trochu nezvyklé, neboť dosud za

mne vždy domorodci vyjednávali sami. Na druhé straně je pán z taxi služby v Gorisu. Říká, že zrovna nemají volná auta, ale že normální cena z Tatevu do Sisianu je dvacet pět tisíc dramů. Dodává, že budeme-li mít zájem, můžeme zavolat později, před třetí hodinou odpolední na číslo 2-44-01, po třetí hodině na číslo 2-38-37. Po tomto neúspěšném telefonátu se zase baví stařík s prodavačkou a ještě jednou paní. Nabízejí nám okurky a ptají se nás, odkud jsme. Občas ještě někam telefonují, když už to začíná vypadat bezvýchodně, telefonuje kamsi i stařík. Ptá se nás, chtěli-li bychom jet kratší leč náročnější cestou přes hory. Zná prý člověka, který tudy jezdí. Přisvědčujeme, protože je nám v podstatě jedno, kudy se do Sisianu dostaneme.

Asi za deset minut přijede skutečně člověk s džípem, řekněme J. Pozdraví se se staříkem a vejde do průjezdu. „Tak vy byste chtěli jet do Sisianu? Mohu vás vzít přes hory a pak kolem vodní nádrže, cesta je sice velmi špatná, ale mé auto ji projede.” Prý tak vozí turisty běžně, ptá se, kolik nás je a jaké máme batohy, váží-li méně než stopadesát kilogramů, což snad ano. Po chvílice úvah prohlásí, že by to šlo. Další hovor je věnován ceně. Navrhuje dvacet pět tisíc dramů, na což se tváříme, že je to trochu moc. Argumentují tím, že za celou cestu z Jerevanu sem jsme platili jednou tolik. J na to odpovídá, že cesta odtud do Sisianu je také polovinou cesty odtud do Jerevanu, což se nám nějak nezdálo.

„No dobře, tak jsem řekl dvacet pět, to ale přece není konec světa. Kolik byste zaplatili.”

„Mysleli jsme tak patnáct.”

„Ne, ne, patnáct je málo. Pochopte, musím koupit spoustu benzínu, cesta je velmi špatná. Za méně než dvacet to nepůjde.”

A při tom jsme i skončili. Jdeme ven, kde nasedáme do džípu, jímž sjíždíme dolů ke klášteru. Nad ním zajíždí k šašlikárně, kde nám říká, ať dojdeme pro kamarády, že si tu ještě před odjezdem mohou dát kávu či čaj. Je tu i jeho syn, J ukazuje na blízký kopec a říká, že přes něj pojedeme. Jeho auto to prý zvládne, z cesty jsou krásné výhledy, projíždí se kolem přehrady, vozí tudy proto turisty. Cesta přes Goris, dlouhá prý asi sedmdesát kilometrů, je hrozně nudná.

Jdeme ostatním oznámit výsledek jednání. Zatímco jsme byli pryč, lákali je prý jacísi kněží na církevní zřanici, již si věřící z autobusu uspořádali na travnatém nádvoří. Rozložili na zem ubrusy se spoustou jídla, nyní sedí či postávají kolem. Kněží jdou opět za námi a opět nás žádají, abychom přijali jejich pozvání. Zdá se nám trochu neslušné odpovědět prostým odchodem, a tak s nimi jdeme k zmíněným ubrusům, kde nám nabízejí lavaš, sýr a vařené skopové. To skopové je dost dobré, čemuž se není co divit, neboť je velmi čerstvé. Dopoledne jsme viděli, jak sem přivedli ovci. Vlekli ji na procházku a ona nic netušíc bečela. Ačkoli to skopové jsem asi nakonec ochutnal jenom já, ostatním se nějak nepozdává. Nejvrchnější kněz, dle svých slov místní generální vikář, umí kromě ruštiny i německy, jedna mladá žena zase anglicky, která se ptá, kam míříme. I oni jsou ze

Spousta Arménů nyní žije v zahraničí, dva milióny jich prý žijí v Los Angeles, další žijí v Rusku, Německu, Francii i u nás. I Azatův bratr prý žije v Americe, posílají prý domů, co se dá, sto, dvě stě či tři sta dolarů za měsíc. Dřív to hodně pomohlo, ale co začala hodnota dolaru klesat, je to horší. Azat se také ptal, byli-li jsme u Sevanu, prý tam byl s těmi Američany, oni spali ve stanu, zatímco on v autě. Ukazuje nad sebe, kde má spacák. U Sevanu je to prý sice hrozně krásné, současně však drahé. Sám prý jede na dovolenou raději do Gruzie, neboť jej to vyjde laciněji. Povzdechne si i nad kvalitou silnic, kláštery i jiné památky tu mají sice krásné i hojné, co je to však platné, když nim nevedou slušné silnice, a tak jak se jim má podařit třeba k Tatevu nalákat bohaté turisty?

Když půlnoc již je hodinu minulostí, přiblížíme se konečně k Sisianu a Azat se začne ptát, kde bychom chtěli vyhodit. Vysvětluji mu, že bychom si přáli najít místo, kde bychom si mohli postavit stany. Ptá se tedy několik domorodců, poté vyjede zpět z města k plyněnce¹⁶, kterou jsme již v protisměru minuli. Kolem silnice jsou zde již pole či louky. Azat se opět vyptává obsluhy plyněnky, nejprve to vypadá, že bychom si mohli postavit stany hned vedle pumpy, na což reaguji tím, že bychom raději někam do přírody. Následuje další konverzace s pumpaři, již jsem sice venku přítomen, ale jež se odehrává v arménštině. I tak jsem v ní ke své radosti zaslechl časté použití sousloví Zorac Karer, což je název místa, kde jsou řady a kruh z velkých kamenů, takový arménský Stonehenge, jen o něco starší, zítra k tomu napíšu více. Jeden z pumpařů si poté přisedne vedle mne do auta a vede nás právě tam, soudím, že lepší místo bychom nenašli a že to vyvažuje poněkud vyšší vzdálenost od města.

Pumpař se s námi pak loučí slovy, že toto je Zorac Karer a že je to velmi tajemné místo, v noci si máme dát pozor, neboť sem může zabrousit liška i vlk. Nahoře v horách je prý jiné velmi tajemné místo, jež se zove Iškanazar, jde o jezero vysoko v horách u hranic s Karabachem. Zaplatíme tedy Azatovi za odvoz a loučíme se i s ním. Stany si pak stavíme za kamennou řadou, domníváme se, že jsme uvnitř kruhu, ale to je omyl. Je tu celkem rovno, Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem pak jdou hned spát, zatímco my si ještě vaříme polévku a čaj. Pojídáme i ořechového hada, jehož jsem koupil v Jerevanu. Je sice dobrý, současně však byl dosti drahý, to ale jen proto, že jsem jej koupil v té předražené jerevanské tržnici. Sněhová Lilie, Šedý Vlk, Petr i já jdeme spát ven. Sněhová Lilie jde daleko od stanů, což se mi nezamlouvá, protože se mi je přece nechce nechávat bez dozoru, a tak si radši lehám blízko našeho stanu. Petr si lehá blízko svého a Šedý Vlk si lehá poblíž Sněhové Lilie. Ráno však oba leží trochu stranou místa, kam si večer lehli. Bohužel tedy neslyším horor, který Sněhová Lilie po Šedému Vlkovi požadovala.

podobných pokusů upustím a ponechám na vás milé čtenářky a ctění čtenáři, abyste si sami našli, co vás v tomto směru zajímá.

¹⁶Jestli existuje nějaký oficiální název pro plynovou pumpu, bohužel jej neznám.

Mezi řečí, po delší cestě klikatící se ke dnu hlubokého kaňonu, Azat na jeho dně zastavuje a zajímá se, viděli-li jsme již ďáblův most. Protože tomu tak není, nechává nám pět minut na krátkou prohlídku. Jde o úzkou a hlubokou soutěsku ve vnějším oblouku zatáčky. Při jedné ze stěn vede upravená cesta, pohled na vodu dole je pěkný, stejně jako jezírko údajně naplněné léčivou vodou. V krátkosti také stihnu přeložit Azatův projev, který potom v autě dále pokračuje. Dříve prý lidé v Arménii byli pohostinní a starali se o to, má-li i jejich soused z čeho žít. Například, když měl někdo v patře byt vedle někoho, kdo strádal, zatímco on měl dost peněz, nenechal souseda v nouzi a snažil se mu pomoci. Dnes to prý sice stále do jisté míry platí, ale přece jen se to mění a není to zdaleka takové. Jinými slovy, tráva byla zelenější.

Sněhová Lilie by chtěla vědět, jaký postoj tu zaujímají k Rusům, o čemž beztak Azat začal víceméně sám od sebe. Prý ví, že u nás, v Polsku, Litvě, Lotyšsku či Jugoslávii jsme Rusy příliš rádi neměli. Přinejmenším po neblahém šedesátém osmém roce. Tady to však není tak jednoznačné, od té doby, co nastoupil Putin, nikdo však neví, co bude. Za Sovětů byla práce i jídlo, dalo se žít, pak se to rozpadlo a čtyři roky zde nebylo nic, kdo mohl, utekl. Vyložil bych si to tak, že k Rusům nemají ani výrazně kladný ani výrazně záporný vztah. Přinejmenším v Azatově případě, který asi nebude zcela osamocený, převládají ne zrovna slabé nostalgické vzpomínky na Sovětský svaz.

Mě prozvěnu zajímá, jakému jazyku se zde nyní učí děti ve škole. Ruština je prý samozřejmostí, čemuž se není co divit, protože tento jazyk zde hraje podobnou úlohu, jako v jiných částech světa třeba angličtina. Koneckonců, sejde-li se Gruzínek s Arménem, jakým jazykem by se spolu jinak domluvili? Kromě toho záleží na škole, obvyklý je však i jiný jazyk, jak tomu bylo asi vždy. Azat se třeba učil francouzsky, ve vedlejší vesnici se naproti tomu vyučovala němčina. Hodně populární, zejména mezi mládeží, se celkem pochopitelně stává angličtina.

Ptám se také, jak to nyní vypadá v Náhorním Karabachu. Za války prý Arménii zvítězili, ale potom se do toho začali montovat Jelcin a Američani, a tak to dopadlo všelijak. Dva carové se koukali, jak se dvě malá zvířátka poprala. V Karabachu je prý nyní mrtvo, protože tam chybí mládež. Tamní a snad i místní vláda se pochopitelně snaží navrátit tam mladé lidi, neboť bez nich se ten kraj těžko vzpomene. Zřejmě tam však vládnu Arménii, ačkoli oficiálně jde o území Ázerbajdžánu. Ázerbajdžánci však v Karabachu a přilehlém okolí mezi Karabachem a Arménií nežijí. S hranicemi Ázerbajdžánu a Arménie je to vůbec všelijaké, uvažme třeba Nachičevan, který sice patří k Ázerbajdžánu, ale je sevřen mezi Arménií a Tureckem. Kromě toho člověk i na mapě občas najde malé flíčky, které ač obklopeny Arménií, patří Ázerbajdžánu¹⁵.

¹⁵Původně jsem si říkal, že bych tu zkusil pro úplnost udělat nějaký výtah z článků o konfliktu o Náhorní Karabach, ale když jsem namátkově zjistil, že to bylo ještě chaotičtější, než jsem se domníval a různé zdroje se v líčení okolností liší podle úhlu pohledu, usoudil jsem, že bude lepší, když od

Sisianu, v dobré víře říkáme, že odvoz máme zajištěn a auto že na nás čeká nad klášteřem. Trochu se pravda diví, že se do něj vejdem všichni, ale džíp je celkem velký. Když pak slyší o tom, že bychom se rádi podívali na Ughtasar, radí nám, ať se v Sisianu obrátíme ke kostelu. Ten mladý kněz, který je i tu, nám tam prý poradí. Zítra tam prý bude, naknec nám dává i číslo na jakéhosi člověka, který cesty na Ughtasar zařizuje. Jmenuje se prý Ašot a jeho telefonní číslo zní: 091584485. Mluví prý i anglicky.

Aby snad J zatím neznervózněl. Odešli tuším Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem napřed. Později se za nimi vydáme i my. Před odchodem za mnou ještě přiběhne nějaký mladík a ptá se, mám-li telefon. Odpovídám, že ano, ale telefon na toho člověka v Sisianu jsme již dostali. Má domněnka, že mladík mi chtěl ještě něco poradit, se však ukazuje lichou, když se zeptá, nemám-li snad na tom telefonu nějaké mp3-ky. V tom mu opravdu vyhovět nemohu, protože s těmi si ani můj telefon neporadí. Nahoře u džípu si sedáme na batohy. J se znovu ptá, nechceme-li si dát čaj či kafe, odpovídám, že nikoli, že bychom raději jeli. Někjaký mladý kluk popojede s džípem tak, abychom do něj mohli začít nakládat věci. Vzadu se to však holkám zdá trochu mokré, což tlumočím J. On potom za asistence zmíněného chlapce shání hadr na vytření podlahy a deky na zakrytí sedaček. Chlapec potom popojíždí s džípem sem tam, snad aby to uschlo. Říkáme si, jestli nás nakonec nepoveze právě tenhle kluk. Nyní se možná seznamuje s vozem.

Nakonec s tím autem odjede kluk pryč a J se tváří, jako bychom tu vůbec nebyli. Po hodné chvíli se k nám J přece jen ještě přihlásí, ale jen proto, aby nám řekl, že viděl naše batohy a zhodnotiv jejich množství usoudil, že je jeho auto neuveze. Cesta je prý opravdu těžká, občas by nás musel požádat, abychom vystoupili a šli kus pěšky. Jemu prý nejde o peníze za každou cenu. A tak jsme opět na začátku, jen o dvě hodiny později. Ještě nám J radí, že nám by se spíš hodila maršrutka, jako je ta červená, jež právě přijela. Ukazuje i na řidiče, ať se s ním zkusíme dohodnout, že určitě zná někoho, kdo by nás odvezl. Ten řidič nezávisle na nás skutečně někomu zavolal, protože potom za námi přišel a nabízel odvoz do Gorisu za čtyřicet tisíc, což jsme odmítli.

Soudíme, že nám nezbyde nic jiného, než zapůsobit na věřící, jestli by nás nemohli vzít s sebou. Nejprve do kláštera vyrazili Veselý Balónek, Planoucí Růže a Sněhová Lilie, protože tam byla zmíněná anglicky hovořící slečna, generální vikář, který uměl německy, už odjel. Vrátili se asi po čtvrt hodině, slečna tam prý už nebyla, ani nikdo jiný, s kým by byli schopni se dorozumět, a tak mi nezbyde, než abych se na podruhé vydal s nimi, Veselý Balónek, Planoucí Růže a Tichý Půlměsíc jdou sebou. Když už jsme skoro dole, přijíždí k šašlikárně mikrobusek, který před časem postával na silnici před Tatevem, odkud je nejspíš pěkný výhled na klášter a ostroh. Tichý Půlměsíc se jej pokusí zastavit a zeptat, ale nestihne to. Na dvoře kláštera je už méně lidí. Chvilí bezradně postáváme a přemýšlíme, koho by bylo nejlépe oslovit. Prohlásil jsem, že se pokusím dohodnout, co bude

v mých silách, ale byl bych raději, kdyby rozhovor vyprovokovali ostatní, neboť sám mám k oslovování cizích lidí s žádostí o pomoc trochu zábrany. Planoucí Růže navrhuje obrátit se na jakéhosi pána v šedivých kalhotách, Veselý Balónek tedy osloví mladíka, který by snad vyhovoval popisu, ale není to dobrá volba. Říkám mu, že jsme měli odjet taxíkem, ale jeho řidič nám nyní řekl, že se do něj nevejdeme. Nyní tedy nevíme, co dělat. On se na to tváří hrozně bezradně. Planoucí Růže pak říká, že se až bála, že se ten mladík rozbřečí.

Planoucí Růže beztak neměla na mysl tohoto mladíka, ale jiného pána, který vypadal mnohem důležitěji. Veselý Balónek si jej však od jejich předešlého výletu sem na dvůr nezapamatoval, což Planoucí Růže odsoudí s poznámkou, že kluci jsou prostě hrozní. Na druhý pokus se již trefíme do správné osoby a zkusíme zpívat na stejnou notu. Dohodli jsme se totiž, že nejlepší bude pokusit se to navléknout tak, aby nám odvoz mohli nabídnout, pokud by chtěli, ale kdyby to nešlo, aby mohli předstírat, že je to nenapadlo. Nevím, jak by reagovali, kdybychom je vystavili nepřijemné nutnosti odmítnout. Tento člověk hned po prvních slovech prohlásí, že to není žádný problém, že můžeme jet s nimi. Prý pojedou asi za půl hodiny.

Jdeme to tedy ještě zatepla sdělit ostatním. Oni prý mluvili zatím s řidičem toho mikrobusu, s nímž prý přijeli nějakí Španělé. Nejprve prý chtěl od každého asi deset dolarů za cestu do Gorisu. Pak prý prohlašoval, že nás vezme zadarmo, ale praskne-li mu vinou naší nadbytečné hmotnosti náprava, zaplatíme mu dohromady sto dolarů na opravu. Na každý pád pojedou nejdříve za dvě hodiny, protože teď právě Španělé vystoupili a objednali si spoustu jídla. Ponechali jsme si tedy tuto možnost v záloze a odešli dolů k autobusu sisianských křesťanů, stojícímu před branou do kláštera. Skládáme si poblíž ve stínu batohy a čekáme, co se bude dít. Ostatní se ptají, s kým jsme vlastně jednali, Šedý Vlk soudí, že by bývalo bylo mnohem lepší, kdybychom vyjednávali s nějakým knězem, ale při tom dojednávání bylo poblíž i více lidí. Sněhová Lilie naproti tomu poznamenává, že jsme měli do kláštera poslat Šedého Vlka, když tak pěkně působí na místní lidi. Na to trochu našťavaně odseknu, že jsme tam teda měli poslat Šedého Vlka, Planoucí Růži a Veselého Balónka a já si klidně mohl psát deníček, že by mě ale pak zajímalo, co by tam dohodli.

Bohužel je však nutno uznat, že dodatečně začínám o úspěchu jednání pochybovat. Náš člověk kolem projde s velkým kotlem, v němž před nedávnem vařili ovci a který nyní nakládá do autobusu. Podle toho soudíme, že musí jít o důležitou osobu. Stále se k nám však nehlásí, místo toho se dává do vzrušené řeči s řidičem, vrtě hlavou, zamíří pak konečně k nám. Říká, že to bohužel nepůjde, řidič nás prostě do autobusu nepustí, protože je už tak přeplněný, což je tedy fakt. Po chvíli si mne náš člověk vzal stranou a zeptal se, máme-li peníze. Po souhlasné odpovědi navrhuje, že jediné, co by pro nás mohl udělat by bylo, kdyby nám v Sisianu našel maršrutku a poslal nám ji. Vypadá to, že by přijel s ní a že by to přišlo asi na

přibližně padesátiprocentní. Mladší syn Azatův vystudoval stejný obor jako jeho otec, ale místo toho, aby se mu pokoušel věnovat, vystudoval pak ještě na kněze a nyní je jedním z hlavních kněží, jež se starají o rozdělování charitativních peněz chudým. Všude ve světě jej prý díky tomu znají. Díky tomu se zmiňuje o tom, že arménská církev se ještě dělí na tři další směry, což mi připadalo zajímavé. Když už jsme u té církve, tak pod Aragacem je, jak jsem si přečetl na armeniapedii, jaderná elektrárna, k jejíž bezpečnosti přispěl i katholikos, což je místní nejvyšší církevní papaláš, když ji posvětil a požehnal jí.

Těch padesát tisíc dramů, jež jsme včera zaplatili za cestu sem, je prý naprosto směšná částka. On by si naučtoval asi dvě stě padesát dolarů, tedy přibližně jednou tolik. Vysvětluje to tím, že naši včerejší řidiči sem nejspíš jeli poprvé, a tak netušili, jaká vede k Tatevu cesta. V ceně by byl navíc rozdíl i mezi řidičem z Gorisu a z Jerevanu. On si prý sice účtuje sto dramů za kilometr, ale to jen po asfaltu. Kdyby si mohl vybrat, jel by raději dvě stě kilometrů po asfaltu, než čtvrtinu této vzdálenosti po takto hrozných cestě. Když slyší, že na cestě zpět pojedeme do Gyumri a do Achalciche, dá mi své telefonní číslo, kdybychom snad potřebovali odvoz do Gyumri. Od pozítří bude zase v Jerevanu. Pro úplnost, číslo zní: 091918655. Do Achalciche by nás však už v žádném případě neodvezl, neboť už jen při představení toho, jak hrozná tam vede cesta, se odporem oťrese. Ptá se při té příležitosti, kolik u nás stojí taxík, pokud si dobře vzpomínáme, jde o dvacet pět korun za kilometr. Zde je tedy normální cena sto dramů za kilometr, což je hodně levné, jde mimochodem asi o čtvrt dolaru.

Za to, že má právo dát si na své auto cedulku a jezdit s ním v rámci MHD v Jerevanu, platí denně sedm tisíc dramů organizaci, jež přiděluje povolení. Částka se nemění podle toho, jestli skutečně ten den jezdí či nikoli. Platí ji tedy sedm dní v týdnu nezávisle na jakýchkoli okolnostech včetně nemoci. Asi pět tisíc dramů zaplatí denně za leasing a jiné náklady na auto, dalších sedm tisíc odevzdá státu na daních, a zbyde mu tak asi pět až sedm tisíc na den pro celou rodinu. Jde tedy přibližně o deset euro. Za těchto okolností není divu, že jezdí každý den i během víkendů. Lidé v Arménii jsou prý vůbec velmi pracovití, dřou se do úmoru celý život, jen aby si vydělali na živobytí. Na vesnici a v horách lidé doslova třou bídu s nouzí a žije se jim velmi těžko. Naproti tomu v Jerevanu je všechno, nejnovější auta i jiné zboží z celého světa. Ale ti lidé, kteří tam mají peníze, to nejsou poctivé peníze, v zemi prý vládne velmi silné korupční prostředí, mnohem silnější než u nás. Tady je naprosto běžné, že když vás v autě zastaví policista, řekne si bezostyšně o peníze a o nic jiného mu nejde. Vám pak nezbyvá než zaplatit, chcete-li se vyhnout trablům. I jinak je tu velká míra korupce a šedé ekonomiky, to, že naježdíte padesát kilometrů, zatímco daňovému úřadu nahlásíte pouze polovinu, se stává běžné. Kromě těchto nešvarů, trpí prý Arménie i odlivem mozků, zahraniční organizace tu prý konají olympiády, jejichž vítěze pak lákají pryč za lepším živobytím.

Snažíme samozřejmě zjistit, kolik mu vlastně budeme muset zaplatit. On se nejprve ptá mne, kolik bychom si představovali. Navrhnu mu patnáct tisíc, což se mu nelíbí, je to prý hrozně málo, nejméně by to šlo za dvacet, ale spíš za pětadvacet, při čemž to nakonec i skončí. Jenom mu to musíme dát v eurech, protože už nedáme dohromady dost dramů. Mezitím se Azat několikrát hádá arménsky s AM. Myslíme si, že s námi nakonec Azat jet nechce, že chce radši spát, spaní i naznačuje, ale AM pak říkal, že to nebylo ono, tak kdo ví, oč se vlastně přeli. Já si myslím, že se AM ptal Azata, kolik nám chce naučtovat. Cena se mu asi zdála vysoká. Azat mu podle mne ale vysvětloval, že je to daleko a že se moc nevyspí. Dnes už, jak nám říkal dřív, najezdil tři sta kilometrů a zpět bude muset jet potmě, nejspíš sem nedojede a bude muset přespat cestou, třeba v Gorisu. Nakonec se ale AM s Azatem obejmou, poplácají po ramenou a vůbec se rozejdou v dobrém. To jsem rád, mrzelo by mne, kdyby snad se kvůli nám nadobro znesvářili. AM nám potom říká, že je třeba celou záležitost ukončit jemně. On nám může jen říct, že oni platí Azatovi sto dramů za kilometr, což je běžná cena.

Zůstává to ale na těch dvaceti pěti tisících, jenom mu musím hned po rozjezdu částku přepočítat na eura. Azat to sice nejprve zkoušel sám, ale pak mu dělení dvaceti pěti tisíci pětistý dvaceti přece jen trochu vadilo při řízení, a tak mi to předal s tím, že jsem přece matematik, což už jsme si řekli. Vyšlo to na čtyřicet osm eur a sedm eurocentů, a tak nakonec platíme padesát.

Azat je celkem hovorný, a tak je naše rychlost v první polovině cesty velice nízká nejen vinou špatné a klikaté cesty. Osobně jsem rychlost příliš nebral na vědomí, neboť jsem bedlivě poslouchal, ale ostatní, kteří seděli za námi, hovoru nerozuměli, a tak mohli sledovat takovéto podružnosti. Překládat jsem jim to bohužel nestíhal.

Po rozpadu Sovětského svazu tu prý po čtyři roky nebylo vůbec nic, naopak jako by zde pro ně neexistoval vnější svět. Hranice se všemi státy okolo byly zavřené, nebyla práce. I Azat byl ona čtyři léta bez práce, třebaže za Sovětského svazu vystudoval vysokou školou a byl inženýr – mechanik, čímž je asi míněn strojař. Do Jerevanu se přistěhoval až na studia, do té doby žil v rodné vsi u Artašatu. Do rozpadu pak pracoval jako vedoucí pracovník. Po dobu, kdy nebyl zaměstnan, přežívali jen díky šperkům jeho ženy a bývaly chvíle, kdy třeba několik měsíců neochutnali maso. V té době jedli zejména těstoviny, jen jednou týdně kupovali vajíčko, nikoli však pro sebe, ale pro jejich mladšího syna, který studoval a potřeboval tedy bílkoviny. Když se hranice alespoň pootevřely, odešel Azat pracovat na půl roku do Ruska jako pomocný zedník. Tam si vydělal zálohu na tento ГАЗель, tedy maršrutku. Pochopil jsem to aspoň tak, že si ušetřil jen na zálohu leasingu, a to si ještě musel půjčit od kamarádů. Od té doby je to lepší, maso sice nemá každý den, ale tak dvakrát, třikrát do týdne ano. Jeho starší syn je kapitánem milice, tedy policie, a tak se pohybuje v podivném prostředí drog a prostitutek, jinak by však těžko sháněl zaměstnání, protože nezaměstnanost tu je

dvacet pět tisíc. Nakonec tedy souhlasíme. S tím, že bude za dvě hodiny zpátky, se s námi potom loučí.

Prach za koly autobusu se sotva rozplynul, než nám dojde, že je-li to odtud do Sisianu opravdu sedmdesát kilometrů, pod tři hodiny se vejde těžko, čtyři hodiny by byl reálnější odhad. Skládáme se tedy opět na nádvoří do stínu. Opodál přivezli na nám dobře známém džípu další dvě ovce. Veselý Balónek, Sněhová Lilie a Planoucí Růže by se chtěli projít do Tatevu sehnat chleba. My s Tichým Půlměsícem, Divokou Orchidejí a i Petrem bychom chtěli prozkoumat šašlikárnu. Mezitím, co se dohadujeme, přišel za námi S¹³, aby nám řekl, že by nás mohl zadarmo dovézt do Gorisu, protože tam sám stejně pojede. Odpovídám mu, že bychom sice rádi, ale již jsme se dohodli s tím křesťanem. Nyní se ukazují další slabiny našich dohadů, jichž jste si již zajisté, bystrá čtenářko či čtenáři, všimli sami. Na onoho věřícího jsme si totiž nevzali telefonní číslo. Napadají nás pravda krkolomné nápady, jak se s nastalou situací vypořádat. Podle jednoho bychom mohli zavolat Ashotovi, na nějž jsme dostali číslo. Od něj bychom se mohli dozvědět číslo na kněze a od něj pak číslo na zmíněného člověka, ale k realizaci jsme se neodhodlali. S vypadá, jako by šel něco zařizovat, ale ve skutečnosti si nás přestal všimnout. Tohoto charakterového rysu domorodců jsme si již stačili povšimnout. Nejednou se zdá, že odejdou cosi zařizovat, ale ve skutečnosti se tím snaží jen vyhnout tomu, aby vás museli přímo odmítnout nebo vám říci, že něco nedokáží či nemohou. Ve skutečnosti si vás pak již nevšimnou.

Ptám se tedy S alespoň na to, můžeme-li si zde odložit batohy a pohlídá-li nám je, než si dojdeme do Tatevu. Šedý Vlk ale nakonec nikam nejde, jen si všichni u Sněhové Lilie, Veselého Balónka a Planoucí Růže objednáme chleba. Šašlikárna je tvořena stánkem s grilem, budkou kde se objednává a několika stolky, zastíněnými rákosovými chýšemi. Nikdo si nás nevšímá a stolky jsou plné. Ptám se tedy u okýnka, zda bychom mohli dostat něco k jídlu. Šašlik s pěti kusy na jehle nás přijde na dva tisíce dramů, dáváme si jeden dohromady. Chvilí pak sedíme opodál na zemi, než se uvolní jeden stůl. U něj strávíme ještě značnou dobu čekáním, začínám skoro litovat, že jsem si raději nevyndal vařič a neuklohnili jsme si s Šedým Vlkem špagety. Jedinou nevýhodou by bylo, že by se nedostalo na všech osm. Tichý Půlměsíc si nakonec jde pro pohledy, které si tu pak stihnou i s Divokou Orchidejí napsat, a to přesto, že se vrátil až asi po dvaceti minutách. Prý se chvíli bavil s Šedým Vlkem než přišli Veselý Balónek, Sněhová Lilie a Planoucí Růže. Ty ovce, které tam před nedávnem přivezli, prý již zařízli, odkrveli a nyní je porcují. Dobytek se přitom prý zabíjí zejména poránu, kdy má nejkldnější krev. Naše šašliky tedy budou zaručeně čerstvé, protože jeden člověk odtud si tam prý byl i pro maso, nechal si je naložit do tašky. Ovce tu mimochodem obětují i v kostele. Divoká Orchidej je osudem nebohých oveček silně dojata a se slzami

¹³Doufám, že jste, milé čtenářko a vážení čtenáři, nezapomněli, že jsem tímto symbolem označil prodávče ze stánku se svatými obrázky.

v očích váhá, zda bude vůbec schopna maso sníst a zda by vůbec nebylo lepší vrátit se k vegetariánství. Neuklidní ji ani naše přesvědčování, že zde přinejmenším vedou ty ovce celkem šťastný život na pastvě a nikdo je nejspíš netýrá. Když pak Divoká Orchidej dodává, že ty ovce to jistě tuší, že je vedou na porážku, i ta ráno tak smutně bečela, odpoví jí Tichý Půlměsíc, že to určitě ne, že jsou to tvorové hrozně blbí. Mluví ze zkušenosti, protože ovce doma na Valašsku chovají.

Hlad je však nepochybně silnější, neboť nakonec jí Divoká Orchidej s námi. Šašlik nám nakonec přinesou na lavaši. Zvenku je spálený a zevnitř nedopečený, jako je u šašliku obvyklé, musím přiznat, že už mě teda nijak nebere. Sněhová Lilie, Planoucí Růže a Veselý Balónek se dobouchali na obchod, u nějž jsem se prve dohadovali o dopravě a sehnali lavaš, placku za sto dramů. Hrajeme bang!, přičemž se trochu chytíme s Šedým Vlkem kvůli pravidlům, na což zareaguji přehnaně tím, že seknu s kartami a jdu se projít. Když pak ale venku sedím na kameni, dojde mi, že vlastně ani trochu nechci být naštvaný a vrátím se zpátky. Ani za ty sluneční brýle, které jsem si při vstávání rozšlápl, to nestálo. Vezmu si zpět karty od Veselého Balónka, který za mne tu chvíli hrál, jsa již mrtvý, a dohraji to. Zanedlouho stejně zabijí i mne, nakonec zbydou jen Šedý Vlk a Planoucí Růže, kteří hrají ještě asi hodinu, než se jim podaří skončit.

Už je dávno po sedmé, ale maršrutka ani náš věřící nikde. Pomalu se smířujeme s tím, že nepřijede. Po dvou hodinách nejspíš dojel do Sisianu, kde usoudil, že je už pozdě a třeba se začal obávat, že až by sem dojel s nějakým maršrutkářem, třeba bychom tu už nebyli. Při tom dohadování neprojevil moc smyslu pro realitu. Nejprve špatně odhadl místo v autobusu, potom délku cesty do Sisianu, jinými slovy rychle sliboval a pomalu myslel. Tak to už vypadá opravdu dost beznadějně.

Mezitím sem přijel Američan, žijící v Arménii, označme jej AM, a tři Američanky, které jsou tu u něj na návštěvě. Přivezl je v maršrutce řidič, Armén, jménem Azat. Má červené tričko a bydlí v Jerevanu, podle čísla na maršrutce normálně jezdí v rámci Jerevanské MHD. Ptá se nás, jak dlouho tu jsme a jestli budeme potřebovat odvézt. Když mu vysvětlím situaci, navrhuje, že by nás mohl do Sisianu odvézt, pokud pro nás opravdu nikdo nepřijede. Několikrát se vyptával, kdo je naším vůdcem, k čemuž se mi nechtělo moc hlásit, místo toho jsem se mu pokoušel vysvětlit, že naše výprava vlastně žádného vůdce nemá a jsem-li co, považuji se nejvýš za jejího mluvčího, ale asi to nepochopil. Potom sedí u nás a povídá si s námi. Ptá se, jaké náboženství je u nás a je-li tam hodně věřících. Tohle je prý sice krásné místo, ale „Bůh mi odpusť,“ v Karabachu je prý ještě krásnější místo a ještě svatější¹⁴. Při té průpovědce se pokřižoval, při hovoru tak činí s podobnou průpovědí ještě několikrát. Tam prý když Ázerbajdžánci během ne tak dávné

¹⁴Snažil jsem se poctivě zjistit, o jaký klášter by mohlo jít, ale nemohl jsem na to přijít. Mohlo by snad jít o Gandzasar, protože ten je podle všeho nejvýstavnější. Nejmagičtější je sice nejspíš Dadivank, ale tam toho podle fotek moc nezbylo a rozhodně kolem sebe nemá dvoumetrové stěny.

války stříleli raketami ve snaze klášter zničit, zaryla se jedna z hlavic v jeho mohutné, dvoumetrové zdi, přesto však nezanechala v nich výraznější jizvy. Toto je důkaz svatosti místa, přičemž se Azat neopomene pokřižovat.

Přijel sem další batůžkář, Rus z Moskvy, již starší, na batohu měl pláštěnku značky tatonka, což je v tomto jasném počasí divné, ale zase je pěkně zelená. Chvilí obchází kolem a potom si i on přisedává. Umí trochu anglicky, ale raději mluví pochopitelně rusky, a to hlavně s Azatem. Anglicky se snaží mluvit s námi, ale dle vlastních slov mluvil naposledy ve škole, a tak již mnoho zapomněl. S Azatem mluví o tom, jak zde upadá víra. Navštívil prý velký klášter kdesi v Arménii, který obhospodařovali jen tři kněží. Všechno se tu podle něj rozpadá a nikdo se o nic nestará. A není to prý v penězích, ale v lidech. Azata se ptá, je-li tento klášter funkční. Azat odpovídá, že tak nějak víceméně, mniši tu sice nežijí, ale stará se o to někdo z Gorisu. Bohoslužby se tu však občas konají. Rus pak začne Azatovi rusky říkat, že pak by se tu neměly hrát karty, když jde o svaté místo, kde se provozuje náboženství. Naráží tím na to, že hned vedle nás ještě Šedý Vlk s Planoucí Růží dohrávají bang!, při čemž jim sekundují Veselý Balónek s Petrem. Azat se nás pokouší omlouvat, že to vlastně není úplně funkční klášter a kostel, že jsme tu navíc jako turisté, přijeli jsme zdaleka, a tak by snad bylo možné přivřít oči. Své výtky nám pak Rus vyloží i anglicky. Přiznávám se, že jsme si z toho asi moc nedělali, což lze snad omluvit tím, že jsme viděli ta ovčí jatka, která se tu neprovozovala zdaleka pouze z náboženských důvodů. Někaké hraní karet je proti tomu nevinnou zábavou. K tomu ještě Planoucí Růže dodala, že ti věřící zde po sobě jednu chvíli lili vodu, což jí přišlo trochu erotické, ale to jsem neviděl, tak nevím, co při tom prováděli za neslušné kousky.

Rus si jde do kostela zapálit svíčky, jež celou dobu třímal v ruce. Později se ještě vrátí, neboť si opodál nechal položený batoh, a nabízí nám lavaš se sýrem. To už jsou karty dohrané. Bere si jen Petr, protože už nemá skoro nic k jídlu. Mezitím jsme se bavili i s těmi Američany. Některé z těch holek snad učí na vysoké škole, nejméně jedna z nich byla docela hezká. Když slyší AM o tom, že jsme byli u Dilidžanu a Idževanu, říká, že se mu tam také hrozně líbí, krásné lesy, klášter v jejich středu, ale že to tam není úplně bezpečné, protože se tam prý občas objevují střelci, kteří tam proniknou z Ázerbajdžánu, čemuž se docela divím, jelikož k hranicím to tam takových padesát kilometrů bude. Také jim líčíme naši situaci, reaguji s tím, že to není žádný problém, že řeknou Azatovi, aby nás odvezl. Jen si vezmou z auta svoje věci. Zanedlouho si je opravdu nesou sem a jdou si postavit stany na travnatou plochu na střechy klášterních budov. Azat se zatím omývá vodou, která zde prýští z trubky do kamenného koryta. Nijak zvlášť si nás zrovna nevšímá, tak bezradně postáváme nedaleko u brány, protože nevíme, jestli to není zase ten místní způsob, jak nám naznačit, že z odvozu nakonec nic nebude. Nakonec si nás jedna z Američanek všimne a řekne nám, že Azat na nás čeká u auta, a tak jdeme k němu a nakládáme.

k tomu přidáme ještě dvacet euro, je to sice i tak o pár dramů méně, ale ne o mnoho. Armen s Richardem však nyní projevují obavy, zda nám budou stačit peníze na potom. Armen říkal, že doktor bude chtít za ošetření i noc zde asi devět tisíc v hotovosti, aspoň to prý říkal. Spolu s Richardem se pak podivují, jak směšně nízké jsou tu ceny. V Jerevanu by to bylo značně dražší. Armen k tomu dodává, že nám zítra dá lékař účtenku a lékařskou zprávu, jež však bude v arménštině. Dává mi hned telefonní číslo na svou ženu Marianu, která bydlí v Jerevanu, Armen jí zavolá a ona nám pak pomůže sehnat notáře a ověřený překlad do angličtiny. Jen jí nemáme říkat o tom medvědovi, protože on tu ještě nějaký čas bude, a tak by jí nerad vylekal. Kromě toho nám píše i svou e-mailovou adresu, abychom mu mohli poslat zprávu, jak to nakonec dopadlo. Asi v jednu se už opravdu loučí a nechávají nás svému osudu.

Na Petra se jdou ještě podívat sestřičky a asi sanitář²². Ptají se jej, jak se cítí. Po chvíli je napadne, že máme asi hlad, a tak nám po chvíli donesou lavaš se sýrem a čaj, nejprve Petrovi, potom i mně. Chvilku si ještě povídáme, potom jdeme spát. Na pokoji jsme jen my dva a čtyři postele. Dokud nepřijedou ostatní, stejně sotva podřímují. Hlavou se mi honí nekontrolované temné představy a, zděmnu-li náhodou hlouběji, i sny, v nichž G zbytek naší výpravy vyklopil kdesi v temnotách. Brzy je sem začnou nosit na nosítkách, v lepším případě jen zraněné, snad mi tedy uvěříte, že jsem nebyl prost obav.

Úterý 8. srpna

Nakonec přijeli v pořádku asi ve čtyři, už od tří jsem ale při každém zavrčení auta vyskočil a jednou se i toho sanitáře zeptal, jestli sem už ostatní nepřijeli. On však zřejmě nechápe, nač se jej ptám, a prostě mne posílá zpět na lůžko, ráno se prý uvidí. Před čtvrtou opět slyším hluk motoru, zanedlouho potom sem všichni vpadnou a rozsvítí. Ptají se, jak na tom Petr je a uvažujeme, co teď. Původně nám ti policisté říkali, že se můžeme nechat ještě odvézt na Zorac Karer a tam si postavit stany. A to ani nevěděli, že už jsme tam strávili minulou noc. Je to však dost z ruky. Chtěli bychom tedy najít bližší místo, ale ani G, ani sanitář o žádném neví.

Nakonec však sanitář navrhne, že bychom mohli zůstat tady. Přiznávám se, že i mě by to přišlo jako ideální řešení, nicméně mne nenapadlo, že by to bylo možné. Prodiskutuje to chvíli se sestrami, které se k našemu hloučku mezitím přidaly, a s hlavní sestrou, nebo snad další doktorkou, kterou si k tomu účelu přivolali. Nakonec tu zůstat můžeme, za podmínky, že si pro věci a zpět půjdeme po jednom a potichu. Venku vidím, že tentokrát pro ně G nejel gruzovikem, ale větším gazíkem. Prý tam byli docela namačkaní. G si navíc vzal na pomoc parťáka

²²Slůvkem *asi* jsem chtěl naznačit, že vlastně nevím, co tam měl ten člověk za funkci, oblečen byl civilně. Ale protože jsme v nemocnici, zdá se mi dost pravděpodobně, že by mohl být sanitářem.

z vesnice, který mu radil cestu. Ven nic neviděli a cesta nestála za nic. Vezmu Petrův a svůj batoh a jdu zpět, opřu je o zeď před pokojem a uklidněn příjezdem zbytku naší výpravy, mohu se již vážně pokusit usnout. Ostatní si lehají hlavně do haly před pokoj, jen Šedý Vlk si snad lehl do pokoje na podlahu, za chvíli je už opět klid.

Než se vyspíme, je snad chvilka na to, povědět si něco o Ughtasaru a rytinách v kamenech, jež se tam nahoře nacházejí. Ve shonu událostí nebylo na to zatím kdy, kromě toho sem nyní mohu doplnit i to, co se ostatní dozvěděli nahoře od archeologů, zatímco my jsme poznávali sisianskou nemocnici. Petroglyfy jsou podle nich asi deset až dvacet tisíc let staré a pocházejí z doby bronzové. Dříve se snad vědci domnívali, že jsou spojené s egyptskou kulturou, ale zdejší petroglyfy jsou starší, jedna teorie tedy praví, že do Egypta přišli lidé právě odtud. O čemž konečně spekulují i vzhledem k Zorac Kareru, jak jsme si o tom už řekli. Nyní zde zkoumají, jestli u jezera lidé i bydleli, nebo tam jen chodili vyrývat ony petroglyfy. Místní lidé doby bronzové nijak překvapivě věřili, že zde v horách žijí bohové. Zvlášť ve chvílích, kdy se mlha valila jen nízko nad údolím s jezerem. Tehdy se jistě domnívali, že je svolává bůh těchto hor a snad, že se i blíží konec světa. Věřili také, že jezerem se dá vstoupit do podzemního světa. V něco podobného prý věřili i Laponci, což už však dodala Divoká Orchidej, která se to dozvěděla za svého pobytu ve Finsku. V kamenech jsou vyryta snad všechna zvířata, která tehdy na území Arménie žila, lovecké výjevy a podobně. Porytých kamenů je tu přes dva tisíce.

G za nimi prý dorazil asi v půl druhé ráno a oni pochopitelně netušili, co se děje. G se tam bavil s těmi archeology a tvrdil, že nám přesně ukazoval, kde medvěd bydlí. Nemohu to sice vyloučit, ale ani já ani nikdo jiný si nic podobného nepamatujeme. Slova *медведь* a případného gesta při řeči hovoru s G by si jistě všimli i ostatní. Ti archeologové si to vyložili tak, že jsme prostě nazdárci a Petr ten největší z nás. O setkání s medvědem si vlastně koledoval, když se do těch míst vydal, i když o tom medvědovi přece musel vědět. Kromě toho G ostatním říkal, že jeho cesta nahoru je pozorností místní policie. Jediné, co by se dalo považovat za pozornost místní policie bylo snad to, že přesvědčili G, aby jel nahoru i v noci, protože jinak jsme si tu cestu samozřejmě zaplatili, jak si jistě vzpomínáte.

Už dřív se ostatní přestěhovali se stany k archeologům, kde se dozvěděli již popsané teorie o rytinách a vykládali si teorie i o medvědovi. Archeologové teď tvrdili, to už když jsme jeli dolů, že tam, co jsme se koupali, viděli před tím medvědí stopy. Jednak jsme si tam ničeho nevšimli a jednak, jak si jistě dobře pamatujete, při našem příjezdu nás varovali, že k jezeru chodí divá zvěř z hor proti Sisianu, zatímco my jsme se koupali na straně směrem k Sisianu, tedy opačné. Jídlo si měli podle těch archeologů nechat ostatní ve stanech a v žádném případě venku, což je proti všem normálním teoriím. Oni sami je pochopitelně skladují v autech.

Cestou dolů potkali ještě Armena s Richardem, a to hned pod tím nejprudším svahem. Armen prý říkal, že se tím směrem, kterým šel odpoledne Petr, šel projít před dvěma dny asi deset kilometrů daleko, a teď je rád, že jemu se nic nestalo. Vlivem zmatků při balení teď máme věci rozhozené ve všech možných batozích navzájem.

Ráno vstávám asi v devět, mezitím se už přišel na Petra podívat doktor. Cestou do pokoje při tom zanádal, co to tam leží na chodbě. Podle původního plánu měl jít Petr v devět na převaz, ale nic se neděje. Když táhne na desátou, zdá se nám, že už se nic neděje dost dlouho na to, že dnes chceme ještě odjet do Jerevanu. Mihně se tu i policista v bílé košili a ptá se, jsme-li v pořádku a jedeme-li dnes opravdu pryč. Ptám se jej při té příležitosti, kdy a odkud odtud jedou autobusy do Jerevanu. Odjíždí prý v poledne, v jednu a ve dvě z toho místa, kde jsme včera nakupovali. Policie, zdá se, ví o každém našem kroku od příjezdu do Sisianu.

Protože se stále nic neděje, jdu se zeptat na sesternu, co teď s Petrem bude. Sestřička říká, že ještě půjde na převaz a potom mne vede k doktorovi do kanceláře. Ten potvrzuje to, že Petr ještě bude muset na převaz a že cena za jeho pobyt zde závisí na tom, zaplatí-li to za něj nakonec pojišťovna, či nikoli. Pokud to pojišťovna zaplatí, naučtuje si lékař dvacet pět tisíc dramů, v opačném případě by cena mohla být zanedbatelná. Na to se ptám lékaře, odkud by si Petr mohl do té pojišťovny do Čech zavolat. Doktor mne pro Petra pošle a všichni tři pak jdeme do jiné části nemocnice, která vypadá mnohem lépe, nemá tak oprýskané stěny a nebudí tak odřený a opotřebovaný dojem. Projdeme delší chodbou do menší zasedací místnosti. Uprostřed stojí dlouhý stůl, u menšího stolu v čele pak počítač a fax. Doktor zkouší nejprve telefon na faxu, ale neúspěšně. Poté tedy vytáhne číslo Petrovy pojišťovny na svém mobilu. Petr jim na první pokus jen řekne, aby mu zatelefonovali zpět na tento telefon a jdeme zpět.

Petra si rovnou odvedou na ošetřovnu, na mě je, abych zatím ostatní informoval o dalším vývoji událostí. Po chvíli si pro mne však doktor opět přijde, protože Petr zrovna telefonuje, a tak mu mám jít zjistit, o čem s pojišťovnou mluvil. Petr sedí na lehátku a ještě mu ošetřují pravou ruku. V podstatě se nic nedozvěděl, prý si vzali jeho i doktorovo číslo. Petr je upozornil, že jeho telefon je skoro vybitý, a tak at' s ním komunikují jen pomocí SMSek. Nakonec si však najde nabíječku i funkční zásuvku, kromě toho by se mezi námi jistě našlo dost jiných telefonů, ale to jej prostě v tu chvíli nenapadlo. Prý se mu ještě ozvou a pošlou číslo, kam pak může posílat SMSky.

Petr se zanedlouho vrátí za námi, ale hned zase jdeme spolu za doktorem, který se nás ptá, co tedy s námi bude, jestli zaplatíme těch dvacet pět tisíc, nebo co. Odpovídáme, že čekáme, až se ozve pojišťovna. On však prý čekat nemůže, protože za chvíli půjde operovat. Petr tedy opět volá do pojišťovny, kde mu řeknou, at' tedy zaplatí, vezme si lékařskou zprávu, byť i v arménštině, v níž nám ji doktor dal, a odjede do Jerevanu, odkud se má opět ozvat. Je fakt, že by ji asi doktor byl

schopen napsat i rusky, což by bylo pro pojišťovnu průchodnější a v budoucnu by nám to ušetřilo další nejistoty, nicméně nyní již se chystá na jeden a půl hodinovou operaci, tak kdoví, kdy bychom se do toho Jerevanu dostali, kdybychom museli čekat, až se z operace vrátí. Chybou asi bylo, že nás hned nenapadlo jej o to požádat.

Sestřička nás tedy na požádání odvede do zmíněné zasedačky, kde zatím doktor sepsal tu zprávu a odvede nás do účtárny, kde Petr zaplatí. Musel si na to ještě půjčit od Veselého Balónka, to už nám vůbec na hotovosti moc dramů nezbylo. Cestou zpět dostaneme lékařskou zprávu, doktorská arménština je už absolutně nečitelná, na závěr tohoto spisku přiložím kopii, abyste se jí mohli pokochat i vy. Před odchodem se ještě ptám sestřičky, co má být s Petrem dál, prý by měl jít pozítří na převaz, za čtyři až pět dní na sundání stehů. Na době převazu se shodla s lékařem, který o tom se mnou také ještě mluví, podle něj by však měl jít Petr na sundání stehů až za týden.

Bereme si batohy a jdeme pryč. Musíme projít celým městem, míjíme i policejní stanici, ale když už jsme se s tím hlavním policejním komisařem potkali ráno v nemocnici, tak se za ním už snad stavovat nemusíme. Za mostem dojdeme na autobusák, kde se nás hned ujme řidič jedné maršrutky, celé město stejně už určitě ví, kdo jsme, co se stalo, a že nyní míříme do Jerevanu. Tam by nás prý tento řidič odvezl za třicet dva tisíc dramů, s čímž souhlasíme.

Před odjezdem si jdeme nabrat vodu a s Tichým Půlměsícem a Šedým Vlčkem jdeme navštívit poštu, která je docela daleko, ačkoli podle popisu měla být hned vedle. Zde mají známky prozření za tři sta padesát dramů. Tichý Půlměsíc stále nosí meloun, který jsme včera koupili nahoru k jezeru a i ta dvoulitrovka piva, kterou jsme koupili na vypití tamtéž, je stále nenačatá. Řidič nám ještě před odjezdem kupuje sušenky a kolu.

Cestou pak řidič dvakrát zastavuje, nejprve, aby nám nakoupil broskve, a potom, aby nám nabídl meloun. Tichý Půlměsíc má přitom pořádek ten meloun od včerejška. Jedou s námi ještě dva další lidé, další již řidič nepřibírá, neboť by se sem nevešli. Jen jednou přibrzdí a ptá se nás, jestli může-li jednoho člověka přibrat, ale po odpovědi, že nebudeme-li muset platit celých třicet dva tisíc, proč ne, pokračuje v cestě. Hned po nastoupení se pouštíme do jídla, k tomu pijeme pivo od včerejška, vodku s nostalgickou etiketou CCCP, kterou jsme včera s Šedým Vlčkem koupili, ale které jim už tolik od včerejška nezbylo. Kolem páté tak dojdeme v celkem dobré náladě do Jerevanu, kde je i v tuto pozdně odpolední chvíli děsné vedro.

Necháme se dovézt do centra poblíž náměstí Republiky a začneme již konkrétně řešit, jak vybrat z bankomatu peníze na zaplacení. Nejprve obíhá dva bankomaty Veselý Balónek, ale vrací se s nepořízenou. Jeden z bankomatů nebral visu, druhý psal dokola *operation cancelled*. Běžíme také s Tichým Půlměsícem zkusit štěstí, ani nám však nepřeje. Tichý Půlměsíc zkouší i postát přímo v bance,

Arménie

Odkud	Kam	Čím	Cena
okraj Gjumri	centrum Gjumri	Ma	5e
Gjumri	Vanadzor	B	??AMD
Vanadzor	Idževan	2T	asi 8 000AMD/T
Jenokovan	odb. k Hagharcinu	2T	6 000AMD/T
odb. k Hagharcinu	Dilidžan	N	3 000AMD
Dilidžan	jezero Sevan	Ma	15 000AMD
jezero Sevan	Jerevan	Ma	15 000AMD
Jerevan	MHD	Ma	100AMD/os.
Jerevan	Bjurakan	B	3 000AMD
Bjurakan	jez. Lič	T	15 000AMD/2 cesty
Bjurakan	Jerevan	B	2 800AMD
Jerevan	Tatev	B	50 000AMD
Tatev	Sisian	Ma	50e
Sisian	Ughtasar	G	40 000AMD ²⁸
Ughtasar	Sisian	Ga	30 000AMD
Sisian	Jerevan	Ma	32 000AMD
Jerevan, nám. Rep.	guesthouse	T	600AMD
guesthouse	Jerevan, nám. Rep.	T	1000AMD
Jerevan	Gjumri	B	700AMD/os.
okraj Gjumri	Gjumri (aut. nádr.)	Ma	1000AMD
Gjumri	gruz.-tur. hr.	Ma	5 500AMD/os.
Gjumri	Achalciche	Ma	3 500AMD/os.

²⁸Původně bylo dohodnuto 80\$, ale nakonec byla cena vyšší za čekání v Sisianu.

ale fronta je moc dlouhá, a tak se ani nedostane na řadu. Dáváme tedy dohromady co máme v různých měnách, řidič se s tím spokojí.

Potom přecházíme do parkového pásu mezi dvěma silnicemi. Jsou tu kašny, stromy a venkovní hospůdky. Naše první kroky pak s Tichým Půlměsícem a Sněhovou Lilií vedou vedle do další banky, kde jsou ve vestibulu hned tři bankomaty. Tichý Půlměsíc uspěje hned u prvního z nich, pro každého vybere patnáct tisíc dramů. Potom se jdeme se Sněhovou Lilií a Šedým Vlkem zeptat do turistických informací vedle pošty, je-li zde blízko nějaký levný hotel s tím, že Petr může pak do Prahy zavolat z recepce. Slečna v informacích sice umí anglicky, ale není to nic platné, protože jinak nic neví. Ptáme se na levný hotel, a neví. Ne, to je nepřesné, jeden, který by snad mohl vyhovovat, zná, ale neví, kde je ani kolik tam stojí nocleh. Nemají tu ani volný plánek Jerevanu. Slečna svou nevědomost omlouvá tím, že informace otevřeli teprve nedávno, snad kdybychom dovedli taxikáře k ní, tak by mu byla schopna vysvětlit, kudy má k zmíněnému hotelu jet. Ale nevypadá to, že by si tím byla moc jistá.

Vracíme se tedy k ostatním, kde se dohodneme, že zatímco Sněhová Lilie, Planoucí Růže, Šedý Vlk a Veselý Balónek půjdou hledat za pomoci internetu hotel, já zajdu s Petrem vedle na poštu, odkud Petr zatelefonuje do pojišťovny. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem zatím počkají zde u batohů. Ten meloun stále máme, Tichý Půlměsíc se jej pokusil věnovat na rozloučenou řidiči, ale ten jej odmítl, vnutil nám i zbytek sušenek, který jsme mu též chtěli nechat pro další zákazníky. Telefonování je snadné. Zajdeme do budovy vedle pošty, kde je spousta telefonních budek i fax. Cena činí 90 dramů za minutu, tedy asi 4,50Kč, což nám připadá docela laciné. Petr se dozví, že jim má poslat ten účet za doktora, letenku, aby bylo zřejmé, že si nevymýšlí, a lékařskou zprávu. Překlad, který by pro nás jistě nebylo problematické rychle zařídit třeba za pomoci Armenovy ženy Mariany, nevyžadují, prý si jej pořídí sami. Projdeme se tedy zpět k batohům pro vyžádané a vracíme se sem ještě k faxu. Obsluha faxu se jej pak ptá, co se mu přihodilo. Zmínka o medvědovi na ně silně zapůsobila. Až v Praze něco vyřeší, prý mu pošlou zprávu.

Potom tedy trávíme čas s Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem u batohů, čekáme na zprávu a na ostatní, kteří hledají hotel. Petr ale nevypadá příliš dobře, chodí tak divně a má i teplotu 38, 2°C, ráno prý měl jen o stupeň méně, ale sestříčka nad tím mávla rukou. I když je teď třicet šest stupňů ve stínu a teplotu má tedy vyšší asi každý, tohle je přece trochu moc. Lehá si vedle do stínu na trávník, vnučujeme mu paralen a vitamín C. Shodujeme se na tom, že domů by měl Petr letět, protože naše cesta do Istanbulu bude ještě dlouhá, kdoví, co by se pak stalo, kdyby mu cestou praskly stehy nebo něco podobného.

Skupina hledající nocleh se vrátila až po hodné chvíli. Našli prý dvě použitelná místa. Hotel a guesthouse místní univerzity. Obojí prý stojí asi sedm tisíc za noc, ještě je prý půjdou omrknout. My mezitím sníme půlku melounu, převážeme

Petrovi pravou ruku. Využiji aspoň jódovou mastičku, obvaz a gázu z nové lékárničky, kterou jsem si před cestou koupil. Technickou realizaci ale přenechám Divoké Orchideji, neboť má jemnější ruce. S Tichým Půlměsícem ochutnáme i místní pivo. Už ne dlouho před návratem ostatních si k nám stoupne opilec a začne na nás cosi mumlat a hlavně kouřit, což je dost protivné. Po upozornění, že by mohl jít kouřit jinam, se sice na tu chvilku vzdálí, ale pak se zase vrátí a otravuje nás skoro až dokud neodejde.

Prohlídka hotelu a guesthousu trvá ostatním hodinu. Dohodli nakonec nocleh v tom guesthousu, a to za čtyřicet tisíc dramů za všechny. K dispozici bychom měli mít dvoupokoj, pod guesthousem je prý hospoda s plzní. Dohady však prý nebyly nijak triviální, i když vedoucí snad uměl trochu anglicky. Odtud je to prý dvacet minut rychlou chůzí. Ostatní tedy navrhnou, aby tam Petr jel taxíkem, ačkoli tento tvrdí, že stačí, když mu vezmeme batoh. Ale i tak soudíme, že tím taxíkem to bude lepší, protože k němu budeme moci přihodit další batohy a ušetřit si tak námahu. Tichému Půlměsíci se příliš nezamlouvají taxíky, které postávají okolo, protože jde nepochybně o mafiány, když mohou stát hned u nebo na hlavním náměstí, a tak si jdeme zastavit nějaký, který pojede kolem.

Šedý Vlk se nacpe do auta s Petrem, protože ví, kam jet. Jen můj batoh a batoh Veselého Balónka se do auta nevešly. Cestou se Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí zkoušejí zeptat ve dvou letenkových kancelářích na zítřejší letenky do Prahy. Na jedné dveřích se sice skví i logo českých aerolinií, ale jejich letenky tu nemají. V druhé se pak dozví, že do Prahy letí zítra v pět odpoledne a že mají spoustu míst po třech stech dvaceti dolarech. K tomu hotelu je to opravdu celkem daleko. I proto, že ostatní se zdrželi nákupem zmrzliny, mám pár metrů náskok, ale podle nápisů *Pilsner Urquell* je to dobře poznat. Batohy nikde, což mne udivuje, ale to jen proto, že jsou už vevnitř u recepce. Šedý Vlk nám hned hlásí, že pokoje jsou fakt velké, že je u nich i koupelna a vůbec že to vypadá fakt nádherně. Přitom pořád stojí, místo toho, aby nás tam rovnou odvedl.

Jsme až ve čtvrtém patře. Opravdu je tu velký pokoj se stolem, dvěma postelemi a jednou pohovkou, vedle něj menší pokoj s dvěma postelemi a televizí. U vstupu je vedle předsínky i koupelna se sprchou, do které hned zalezu, protože ostatní se chystají losovat o pořadí, s čímž než skončí, jsem venku, to se dozvím, že jdu jako třetí a Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem jako první, což už asi nestihnou. Mezitím však ještě přišla správkyň s kopiemi pasů a jakými papíry k podepsání. Zde v pokoji je stále tři a třicet stupňů, je tu sice větrák, ten však na vytvoření dýchatelné atmosféry zdaleka nestačí. V menší místnosti se nakonec usídlili jen Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, zatímco ostatní skončili instinktivně v té větší. Než se všichni osprchujeme, uplyne spousta času. Nejprve jdu zaplatit dolů do kanceláře, sotva se vrátím nahoru, vzpomenu si, že bych měl zjistit, jak je to s telefonováním z Prahy sem, a tak jdu dolů ještě jednou. Chvilí koukáme na televizi, nejprve na Toma a Jerryho, potom na asi čtvrt hodinovou re-

T = taxi
B = autobus
Ma = maršrutka
Mi = mikrobús
N = nákladák
VL = vlak – lehátka
G = gruzovik
Gz = gazík

hr. = hranice
let. = letiště
nám. = náměstí
jez. = jezero
nádr. = nádraží

Turecko

Odkud	Kam	Čím	Cena (YTL)
Istanbul let.	nádr. Haydarpasa	2 T	(50 + 3)/T
Istanbul	Ankara	V	17,75/os. (-20%)
Ankara	Kars	V	24/os. (-20%)
Kars	Ani (a zpět)	Mi	15/os.
Kars	Ardahan	Mi	9/os.
Ardahan	hr. s Gruzíí	Ma	15/os.
Kars	Ankara	V	24/os. (-20%)
„	„	V lehátka	??/os.
4km od gruz. hr.	Posof	Ma	20
Posof	Kars	Ma	10/os.
Ankara	Istanbul	B	50/os.
Ist. Sultanahmet	Istanbul let.	MHD	(2 × 1,30)/os.

Gruzie

Odkud	Kam	Čím	Cena
turecko-gruzínská hranice	Achalciche	dva žigulky	50\$
Achalciche	před Gjumri	Ma	120\$

Petr musí nejprve zavolat operátorce a nadiktovat jí číslo z kartičky, na hovor má za ty peníze jen asi sedm a půl minuty. Na poprvé je obsazeno, na podruhé však uspěje. Tichý Půlměsíc si od něj hned bere sluchátko a říká, že tu Petra nemůžeme nechat samotného, ale že ani není nejlepší nápad, aby jel s námi autobusy a vlakem ještě další tři dny. Sotva se však dostane trochu do ráže, čas se naplní. Dozvěděl se aspoň, že překládají zprávu z arménštiny, a to chvíli trvá. Jdeme tedy opět nahoru. Nejlepší asi bude, odjedeme-li s Tichým Půlměsícem a Petrem taxíkem napřed na náměstí Republiky, odkud budou moci snáze zavolat do pojišťovny. Táhne už pomalu na dvanáctou, a nezbyvá nám tedy mnoho času. První taxík je malý, a tak jedeme druhým, volhou. Včera nás to přišlo na šest set, dneska tuším na tisíc dramů.

Do telefonní kabinky rovnou leze Tichý Půlměsíc, přes okýnko není nic slyšet, ale gestikulace je velmi živá. Když pak Tichý Půlměsíc vyleze ven, vypadá dost našťavaně, prohlašuje, že ta ženská je kráva, říká, že tu zprávu prý opravdu překládají do češtiny, což trvá a navíc je to prý jejich benevolence, že tak vůbec činí, protože by ji mohli požadovat v nějakém světovém jazyce. On jí sice říkal, že jim to přece bylo jedno a že pro nás by asi v hlavním městě Arménie nebyl problém získat během krátké doby ověřený překlad do ruštiny, to je však zřejmě nenapadlo. Nakonec se tedy rozloučili ve zlém. Tichý Půlměsíc půjde s Petrem koupit letenku, tu mu prý proplatí i dodatečně, uznají-li mu na ni nárok.

Batohy neseme do prostředního parkového pásu mezi silnicemi na hlavní ulici, tentokrát k jedné ze zahradních hospod, kde je pohlídám u šálku horkého čaje, než sem přijdou ostatní. Ještě než mne opustí, jdu vedle na záchod, chtějí po mě pět set dramů, zatímco včera tam Divokou Orchidej pustili bez ničeho. Než mi pak donesou čaj, jsou tu i ostatní s tím, že se cestou potkali s Tichým Půlměsícem a Petrem. Čekáme na ně pak ještě dlouho. Sněhová Lilie mezitím spatřila nedaleký obchod s koňakem, a tak se tam jdeme s Šedým Vlkem a Sněhovou Lilíí podívat. Je docela drahý, ale mají tu velký výběr. Kupuji také něco pro rodinu, protože narozdíl ode mne mají koňak rádi, je asi šestiletý asi za pět tisíc devět set dramů,

Když se vrátíme k batohům, jsou už Tichý Půlměsíc s Petrem zpět. Prý jim včera říkali nějaké bludy. České aerolinky letěly v pět hodin ráno a na dnes i zítra měly již plno. Nakonec však sehnali letenku s aeroflotem přes Moskvu, stojí přes šest set dolarů a letí už ve tři, navíc je letenka zpáteční, jelikož byla levnější než jednosměrná. Protože je půl jedné, měl by si Petr pospíšet. Hned jej posadíme do taxíku, přičemž jejímu řidiči vysvětlím, že je pak potřeba pomoci Petrovi s věcmi, neboť je zraněný. Taxík stojí dva a půl tisíce. Petr pak dává zbylé peníze Tichému Půlměsíci a Divoké Orchideji, což je ale chyba, protože teprve pozdě nám dojde, že jsme já i Divoká Orchidej při zjišťování informací před odjezdem narazili na to, že se v Jerevanu platí odletová taxa deset tisíc dramů. Naštěstí to však prý šlo zaplatit kartou, a tak to nakonec nebyl takový problém. Zdá se, že Petrovi nebylo

To již spěcháme dolů k hostelu, kde máme před ostatními mírný náskok. Šéf se neukázal, a tak si recepční přelívá benzín do nějaké petky. Poslední peníze pak utratím za flétničku, která má sice pěkný zvuk, ale nedá se na ni skoro nic zahrát. Potom už mi zbyde už tak akorát na metro a tramvaj, tedy dvakrát lira třicet. Překvapuje mne, že tu mají opravdu podzemní metro. Na letišti vyjedeme do odletové haly, kde je opravdu hodně lidí. Ke všem okýnkům check-inu je jedna dlouhá fronta, k níž se připojujeme asi v jednu. Tichý Půlměsíc si jde mezitím vyměnit zbylé liry na eura. Pryč je však hrozně dlouho, až si začínáme dělat starosti. K check-inu se tedy dostaneme bez něj. Člověk, který nás odbavuje neumí anglicky a vůbec je dost přitroublý. Snažíme se mu vysvětlit, že jeden z nás je zrovna pryč, ale marně. Potom nechce vrátit Divoké Orchideji pas, když ona prohlásí, že se tedy odbaví až potom s Tichým Půlměsícem. Nakonec přece jen Tichý Půlměsíc přiběhne, prý musel ke směnárně do příletové haly, odkud se však musel vrátit úplně okolo venkem přes rentgen, ale to u sebe neměl pas, prostě to bylo složitě. Divoká Orchidej pak ještě nedostala palubní lístek, a tak ji ten člověk umístí někam úplně mimo nás, prostě je přitroublý.

Další šílená fronta následuje k pasové kontrole a potom další fronta k vlezu k autobusu, který teprve jede k letadlu. Do té poslední fronty si stoupnu později, protože se mi tam nechce stát a tak se stane, že se dostanu až do druhé várky toho autobusu. Než odjedeme, musím počkat, až si tu jeden člověk něco složitě dořeší se slečnou u odbavení. Vlastně dva, jeden z nich nakonec vystoupí a jde pryč. Jsou tu také tři ženy v burkách a v hale sedí svatý muž zahalený do dvou bílých prostěradel. Buď je svatý, nebo jej okradli o všechno kromě letenky. Dort byl hrozně dobrý, schovali jsme si jej až do letadla. A nakonec jsme seděli stejně všichni pohromadě, protože letadlo nebylo plné.

V Praze nám pak ještě Sněhová Lilie ukazuje koberec, který si koupila, prý ji přišel asi na tři sta dolarů. A to už je opravdu všechno.

zkusit štěstí jinam, ale Šedý Vlk zde nakonec dohodne dvě místnosti se čtyřmi postelemi, kde se už nějak složíme všichni. I se snídání pak končí na ceně čtrnácti lir za osobu, což nám přijde velmi slušné, Šedý Vlk je však celý natěšený z toho, že si může zasmlovat, a pokračuje proto ve vyjednávání. My však pro jeho choutky nemáme úplně pochopení, což však musíme vyjadřovat dost hlasitě, než značně zklamaně upustí od dalšího smlouvání.

My s Šedým Vlkem, Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem jsme v přízemí, ostatní tři pak v podzemí, kde je prý méně místa na spacák. Recepčnímu dávám zbytek benzínu, prý jej zítra nalije šéfovi do auta. Sněhová Lilie, Veselý Balónek, Planoucí Růže a Šedý Vlk se jdou ještě projít, ale mě se už nikam nechce. Avšak poté, co strávím delší čas ve sprše, získám pocit, že kratší procházka na čerstvém nočním povětří by nemusela být úplně špatná. I Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem chtějí jít ven, je už po půlnoci a jídlo se nám už sehnat nepodařilo. Projdeme se kolem Haji Sofie a Modré mešity, pak různými uličkami okolo. Divoká Orchidej by se nejrady zastavila u kdejakého stánku s blbostmi. U hippodromu pak narazíme ještě na otevřený stánek s občerstvením, kde už však mají jen sýrové tousty, no aspoň něco. Fotíme si potom ze stativu modrou mešitu a jdeme spát. Šedý Vlk říká, že oni si ještě stihli koupit kebab, ale to už ten stánek zavírali.

Pondělí 14. srpna

Ráno jsme vstali asi před osmou. K snídani je vajíčko, taveňák, marmeláda s nepostradatelným bílým chlebem. Vajíčko však přenechávám Sněhové Lilii, poněvadž na ně nemám chuť. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem už se k nám nevešli. Dáváme si pak sraz v půl jedenácté zde, protože cesta na letiště prý trvá asi hodinu a čtvrt. Nabízí tu sice i shuttle bus, který tam prý jede dvacet minut a stojí tři eura, my však chceme jet tramvají a metrem. Projít se jdu s Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem. Míříme nejprve do velkého bazaru, cestou trochu bloudíme, po třech letech od poslední návštěvy už si to tolik nepamatují.

Procházíme pak tím bludištěm pořád dokola. Divoká Orchidej pokukuje po náušnicích, chce ale malé, které viděla jen jednou a, domnívaje se bláhově, že je uvidí i později, nekoupila si je hned. Na jednom místě potkáme Sněhovou Lilii, jak jinak, než v kobercovém krámku. Divoká Orchidej si pak alespoň kupuje nějakou peněženku s místními vzory, které jí úplně unášejí. Po hlavní ulici jdeme potom zpět, cestou se zastavujeme v cukrárně pro dort, protože Sněhová Lilie má dnes narozeniny. Vyfotíme si potom egyptské sloupy na hippodromu, Divoká Orchidej u nich usoudí, že teď už ani do Egypta nemusí. Ačkoli, ještě tam mají navíc pyramidy. Projdeme se skrz Modrou mešitu, od minula v ní změnili koberce. Tichý Půlměsíc má tak dlouhé kratásky, že ani nedostal hadr kolem nohou, což jej vyloženě zklamalo.

souzeno nejen s námi odjet z Prahy, ale ani navrátit se tam s námi.

Naše kroky nyní vedou k tržnici, cestou se stavujeme v supermarketu, Sněhová Lilie před tím vybrala další peníze, i já jsem potřeboval dalších deset tisíc dramů. Nakupujeme jídlo na pár dní, víno domů i na dnešek, mají totiž sladký kagor, o kterém Divoká Orchidej říká, že si ho kupuje i doma, prý je dobrý na chudokrevnost. Potom chytáme šedesát osmičku na autobusák, kde jsme asi ve tři. Autobus do Gjumri, kam se chceme dnes dostat, jede v půl páté a stojí sedm set dramů. Je to ten velký ikarus, který stojí před vchodem. Už jsem napsal, že venku je úplně na padnutí? Přes čtyřicet ve stínu, prostě hrůza. Sedáme si do haly s pirožky a pivem, jež jsme si koupili od paní před vchodem. Pivo chladila v malé fontánce na vozíku. Potom jdu Sněhové Lilii pomoci vyměnit někam její padesátidolarovou bankovku za menší. Směnárnou nevidíme, ptám se proto nejprve v prodejně lístků do Istanbulu, kde nás odkáží do vedlejších dveří, kde je totiž směnárna, ale popsaná jen arménsky, a vůbec by to člověk do těchhle dveří neřekl. Chvilí trvá, než tu pochopí, že neřkám *lari*, což je název gruzínské měny, ale *dolary*. V menších dolarových bankovkách mají pouze čtyřicet šest dolarů, zbytek tedy dostane Sněhová Lilie v dramech. Při uspořádávání věcí v batohu se mi podařilo rozbít tu láhev s vínem, již jsem koupil pro dnešní večer, což mě teda našťvalo, poněvadž jsme ještě místní víno neochutnali.

Asi ve čtyři se přesouváme ven, kde pak asi hodinu čučíme na to, jak se řidič marně snaží uvést svůj ikarus do chodu. Ach, ano, rozdíl mezi *má jet* a *pojede* je mnohdy značný. Řidič tedy pobíhá okolo provázen několika dalšími pány a za občasného tůrování motoru. Po hodině to vypadá stále stejně. Věci jsme si tedy ze sluníčka u autobusu zase přenesli do stínu u budovy. Teploměr na batohu už ukazoval za roh, ve stínu se trochu umoudřil a ručička se ustálila na čtyřiceti dvou stupních, což už se dalo vydržet. Před půl šestou nás to přestane bavit a chceme se jít s Tichým Půlměsícem podívat po nějaké maršrutce, a protože poblíž žádná nestojí, projdeme podchodem na další stanoviště maršrutek, kde chvíli stojíme na sluncem rozpáleném parkovišti. Jsem úplně mimo a nic se mi nechce, kolem se k nám nikdo nehrne, a tak se zase po chvíli vracíme zpět. V tom vedru je to všechno nějak jedno a lepší je beztak koupit si meloun. Tichý Půlměsíc se stal odborníkem v kupování melounů v Arménii²³, základem úspěchu je prý nejprve se zeptat na cenu za kilogram, protože jinak stojí vždy tisíc dramů.

S naříznutím melounu však ostatní dělají okolky, jelikož podle nich se už u autobusu začíná něco dít. Kouknu tam a vidím, že řidič stále následován několika dalšími pány pobíhá kolem autobusu a občas tůruje motor. Snad jen vypadá ještě špinavěji od oleje a možná i bezmocněji. Už před časem jsem se od něj pochopitelně pokoušel zjistit, kdy asi tak můžeme očekávat odjezd a dojde-li vůbec k této slavné události, odvětil něco v tom smyslu, jako že jak on to může vědět. Tichému

²³To kdyby snad hledalo naše MZV někoho do podobné funkce, až si konečně v Jerevanu bude chtít pořádit velvyslanectví.

Půlměsíci pak na podobnou otázku opáčil stejným způsobem. Po půl šesté jde řidič k čekajícímu hloučku, který se již trochu ztenčil, a cosi mu v arménštině říká. Potom za mnou vyleze paní z lístkové pokladny a oznámí mi, že peníze za lístky se budou vracet a tento autobus dnes nejspíš do Gjumri nepojede. V pokladně k této informaci dodá, že zrovna zavolala maršrutku jako náhradní dopravu, ať prý ještě vyčkáme venku.

V klidu si tedy můžeme sníst meloun, za nějaký čas sem opravdu přijede maršrutka. Její řidič nejprve přistoupí k řidiči autobusu a ptá se jej asi, co a jak. Řidič autobusu totiž své úsilí nevzdal a začíná se naopak tvářit nebezpečně optimisticky. Tvrdí asi, že se přece jen rozjede, a maršrutka tak opět odjíždí pryč. Plní naděje nakonec po šesté hodině odpolední nastupujeme do autobusu. Usazujeme se na sedačky a řidič slavnostně otáčí klíčkem v zapalování. Popojede asi metr, zastaví, vystoupí a vleze pod autobus. V autobusu se začnu rychle potit, a když se pode mnou začne tvořit loužička, jdu radši ven pozorovat cvrkot. Řidiče však vidět není, jen tu a tam se spod podvozku vynoří špinavá ruka a po čemsi šmátrá. Zdá se, že vyměňuje jakousi součástku z brzdícího ústrojí. Jeho asistent si všímá, že si píšu do deníčku, což jej zaujalo. Hlavně by jej zajímalo, jestli si tam píšu o tomto zpoždění. V tu chvíli sice nikoli, ale jinak soudím, že tak podstatnou část našeho výletu nebylo prostě lze vynechat.

Ač tomu už asi nikdo nevěřil, přece se autobus rozjíždí. Cesta do Gjumri je pak velmi nezáživná. Před Sněhovou Lilií sedí celkem pohledná slečna, která prý studuje v Jerevanu a zrovna se vrací ze zkoušky z kreslení. Řidič jednou zastavuje u veřejného vodovodu a stánku, kde si Veselý Balónek kupuje do petky ayran. Do Gjumri dojíždíme v záři zapadajícího slunce a vystupujeme do zšeřelé ulice, nám docela neznámé. Ptám se ještě řidiče, kdy ráno jede autobus do Achalciche, prý v devět, za všechny si bere celou pětitisícovou bankovku, bohužel nemám drobné a podle místního zvyku se řidič neobtěžuje s jejich vrácením.

Naproti přes ulici je stánek, kde mají víno kagor, mohu tedy koupit úplně stejnou láhev, jakou jsem v Jerevanu rozbil. Potom se sem jdu zeptat i na vodu. Přímo zde jim sice neteče, ale paní prodavačka pošle s mými lahvemi nějakou holčičku domů. Poté pošle ještě další holčičku s lahvemi ostatních. Je nám to trochu hloupé, ale když se pokouším nabídnout, že bych tam ty láhve mohl donést sám, dostane se mi odpovědi, že cestou číhá na vetřelce pes a že bude tedy lepší, vyčkáme-li zde.

Potom popojdeme kousek dál na náměstí, kde se domluvíme se dvěma taxikáři, aby nás hodili hned za Gjumri na cestu do Achalciche s tím, že si tam postavíme stany a vospíme se. Město je celkem velké, druhé největší v Arménii, ve značné části města zřejmě zrovna nejde proud. Necháme si zastavit hned za městem, ačkoli řidič říká, že nedávno vzl nějaké Čechy ještě o pět kilometrů dál až kamsi do kopců, ale my chceme zůstat na dohled Gjumri, abychom to zítra neměli daleko. Oba řidiči si řeknou o tisíc dramů, ačkoli deset kilometrů to určitě

k jedné z nich koupit lístky, jede nám to prý asi za půl hodiny a stojí to padesát lir. Po naložení věcí se ještě projdu na záchod, a než se vrátím, zbyde na mne místo vzadu vpravo u okýnka. Ostatní sedí po dvojicích, ale na mne už zbyl jen ošklivý Turek s roztaženými nohama. Cestou si čte islámské náboženské texty v arabštině a ke konci mne ještě upozornili Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, kteří sedí na druhém konci pětisedačky u druhého okýnka, abych se kouknul tomu Turkovi na zadek, kde má za kalhotami zastrčenou pistoli. A když už si myslím, že horší to být nemůže, vytáhne si nakonec brambůrky, které tak smrdí glutamanem, že se mi z toho začne zvedat žaludek. Vůbec to byl ten nejhorší kus cesty, protože čím jsem starší, tím víc ty autobusy nesnáším. Ale je fakt, že kdybychom jeli i do Istanbulu vlakem, byli bychom tam v deset večer.

Cesta do Istanbulu nám zabere asi šest hodin. Na asijské části Bosporu zastavuje autobus na chvíli u stanoviště trajektů, a tak se pokouším prosadit, abychom to už dojeli trajektem, protože ty určitě míří mimo jiné do Zlatého rohu, odkud je Sultanahmet se všemi hostely, coby kamenem dohodil. Šedý Vlk ale prohlásí, že když už sedíme v autobusu, tak by tu chtěl radši zůstat a na Sněhovou Lilií, Planoucí Růži a Veselého Balónka to taky nijak nezapůsobí. Před autobusákem se autobus dostane do zácpy, protože na autobusáku samém došlo k naprostému zastavení jakéhokoli pohybu a vzniku totálního chaosu. Stojíme tu za občasného několikametrového popojetí asi hodinu. Ani tak se nám však nepodařilo s Tichým Půlměsícem přesvědčit ostatní, že třet vprostřed Istanbulu v zaseklém autobusu nemá valného smyslu, pár lidí už tu totiž vystoupilo. No, když už sedíme v autobusu, je tu přece nejlepší zůstat. Přímo na autobusáku pak již chaos naprosto převládá a není tu naprosto k hnutí. Což mi připomíná, že už dřív, když jsme jeli po dálnici, docházelo občas k postávání ve frontách, jež se tvořily u mýtných bran.

Venku si jdu odskočit a než se vrátím, ženou se ostatní do nějaké maršrutky, která nás údajně zaveze do Sultanahmetu, začínám si připadat poněkud bezmocně. Poradila jim to prý místní slečna, ještě kvůli nám z té maršrutky vyhodí řidič asi šest lidí. Kupodivu nás opravdu a navíc bez dalšího placení doveze do vysněné čtvrti Sultanahmet. Nakonec sedím vedle té slečny, která to ostatním poradila. Docela lituji, že mám po celém dni tak špatnou náladu, protože slečna je docela hezká²⁷ a sympatická. Píše mi názvy jí doporučených hostelů a číslo na nějaký v Taksimu. Tež mi píše e-mail, kdybychom nevěděli, co dál.

Nakonec vystupuje s námi a vede nás k jednomu hostelu, kde je však plno. Vedle je snad ale ten, kde bydleli ti Poláci. Slečna volá do Taksimu, kde je však rovněž plno. Rozhodneme se tedy zeptat se vedle. Zde zjistíme, že tu mají pět volných míst. S tím, že dvě další pro dva z nás už nějak seženeme, se se slečnou loučíme. Před rozloučením nám ještě říkala, že by nás ještě tak mohla pozvat k sobě, protože rodinu má zrovna kdesi u moře, jinak že nám už opravdu pomoci nemůže. Ze začátku to tedy vypadá, že Veselý Balónek s Planoucí Růží půjdou

²⁷Na turecké poměry, tak si to zase neidealizujte.

nehne, až je nakonec musí v půl jedenácté Šedý Vlk požádat, jestli by nemohli jít pryč, že bychom chtěli jít spát. Po tom jídle v hospodě se mi poněkud vzbouřila střeva, po několika návštěvách záchoda a několika tabletkách živočišného uhlí už mne však v noci nic nehoní.

Sobota 12. srpna

V noci děsně kousali komáři, mé svědění tedy nebyla žádná nemoc. Ráno jsme chtěli odejít v osm, ale Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem se trochu zdrželi s balením. Nádraží je však nedaleko a tak si v pohodě stihneme nabrat i vodu. V devět už sedíme v klimatizovaném vlaku a míříme zpět na západ k Ankaře. Cestou střídavě jíme, hrajeme bang! a chodíme do jídelního vozu na čaj. Na podruhé si dávám i pivo a ostatní nějaké hranolky, což se mi nechce, jelikož mám plný batoh jídla. Číšník nám pořád ohmatává bicepsy, zejména Šedému Vlkovi, Veselému Balónkovi pak vráží hlavou do břicha a vůbec se projevuje dost divně. Na rozdíl od našich vlaků jsou ceny ve vlaku jen o málo vyšší než normálně. To pivo třeba v obchodě stálo tři liry, zatímco tady tři a půl, malý čaj přijde na půl liry a velký na liru. Pořád se nám jen nechce věřit, že ten velký čaj je opravdu dvakrát větší než ten malý, ale když jsme si to pak zkusili změřit, museli jsme uznat, že ano.

Večer pak vedeme s Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem v našem kupé, kde je díky chybějícímu nám Petrovi jedno místo volné, řeči o ženských prsou, vedle, kam potom nakouknu, zase o svatbě a o tom, komu se líbí nebo nelíbí zvyk s vyměňováním prstýnků. Spát jdeme asi v jedenáct.

Neděle 13. srpna

Dokud v jednu nevystoupíme v Ankaře, je to pořád stejné. Kvůli poslední bang!ové hře se ani nestihnou najíst. Venku je potom třicet šest nad nulou, tedy dost nesnesitelně. Veselý Balónek má nějakou mapu, podle které soudí, že autobusák musí být nedaleko, ale není tomu tak. Jdeme pořád dál a dál, občas se ptáme na cestu, a pořád dál a dál, až nakonec nevím, kam to vlastně jdeme a proč. Nejradši bych si někde lehnul do stínu, popíjel zelený čaj a nechal se ovívat černými otrokyněmi. Klobouček jsem si sice tentokrát vyndal, ale není v tom moc rozdíl. Asi po pěti kilometrech (nebo mi to tak aspoň připadlo) usoudili konečně ostatní, že bychom se poslední půl kilometr mohli svěřit MHD. Jdeme po mostě na druhou stranu silnice a dole zrovna něco zastavuje, ale to už mne křik ostatních k běhu popohnat nemůže, ba ne, možná až zase v zimě. Ono to stejně neujede.

Autobusák je děsně velký, zastavujeme se u spousty pokladen různých cestovních agentur a Veselý Balónek, Šedý Vlk, Sněhová Lilie a Planoucí Růže jdou

nebylo a měli si účtovat sto dramů za kilometr, ale Šedý Vlk to začne dělit hned mezi ně čtyři, což mi připadá trochu nefér, když jsme se nemohli rozdělit na stejné půlky.

Sněhová Lilie tvrdí, že jejich řidič byl asi úchyl, protože poslouchal vážnou hudbu a úchylové prý mívají vytříbený vkus²⁴. Výběr hudby mu prý chtěli pochválit, což mne přesvědčilo o tom, že jim bych svoje děti, budu-li mít jaké, na hlídání nikdy nesvěřil. On to však pochopil opačně a přeladil na něco jiného. Nejdeme moc daleko a táboříme uprostřed jakéhosi sklizeného pole. Už je zase asi jedenáct, Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem jdou hned spát, Divoká Orchidej je totiž vůbec hodně ospalá. Ještě před tím se však snaží udat lilek, který již nestihnou uvařit, my s Šedým Vlkem si pak děláme smažené nudle, ale s vlastním lílkem. Sněhová Lilie, Planoucí Růže, Veselý Balónek dnes výjimečně nejí glutaman, místo toho mají těstoviny s omáčkou, z větší části z konzervy.

Závěr večera patří kagoru koupenému, rozbitému a opět koupenému, který je fakt dobrý, přesně tak sladoučký, jak to mám rád. Po něm a šálku dobrého čaje jdeme spát. Ráno chceme odejít v půl osmé tak, abychom byli po osmé na autobusáku.

Čtvrtek 10. srpna

Celou noc mne cosi tlačilo v žaludku a ve stanu bylo hrozné dusno, venku to pak už bylo lepší. Šedý Vlk taky ráno říkal, že ho bolelo břicho, že si dokonce vzal endiaron, po němž se trochu uklidnilo. Usoudil, že to bylo možná z té klobásy, kterou jsme nosili už dost dlouho v batohu, vystavenému žáru místního slunce, a o tom, jak děsivé teploty tu byly, jste si již mohli přecíst. Dnes se tedy rozhodl vyhnout se zcela masu, což mne by ani nenapadlo, živočišné uhlí si ale preventivně vezmu.

Po půl osmé odcházíme na kraj města, kde chytáme po konzultaci s místními maršrutku na autobusák, kde jsme asi před osmou. Cena za osobu je sice sto dramů a nás je pouze sedm, nicméně i tak si řidič podle místních zvyklostí přístupu k cizincům cenu zaokrouhlí na celý tisíc, což zdůvodňuje velikostí našich batohů. Hned se jdu zeptat na autobus do Achalciche, cestou k pokladně se mne pokoušejí odchytnout taxikáři povoláním, že autobus nejede a podobně. Jenže to už jsem si stihl všimnout, že taxikáři vám tu řeknou cokoli, jen aby měli zákazníka, a tak je už ani nevnímám. Podle jednoho pána v kanceláři jede autobus v deset, neví ale ani jak bude velký, ani kolik stojí lístek, který se podle něj kupuje v autobusu. Zanedlouho sem skutečně přijíždí maršrutka s nápisem Achalciche. Hned jdeme k ní a dohadujeme se s řidičem. Cena činí tři a půl tisíce dramů za osobu. Ptám se řidiče, nedovezl-li by nás rovnou na hranice s Tureckem, za to si nechá připlatit

²⁴Pokud se vám to zdá jako nesmysl, pak bych si dovolil souhlasit.

třicet dolarů za všechny, což je asi čtrnáct tisíc dramů, a tak nakonec každý zaplatí ještě dva tisíce dramů navíc. Platíme mu předem.

Před odjezdem utratíme ještě zbylé dramy za chleba, vodku a pirožky. Maršrutka je dost přečpaná a ještě se zdá, že zde pár lidí zůstalo neuspokojených, což je něco, co se Tichému Půlměsíci moc nelíbilo a proto zpočátku navrhoval, abychom si raději sehnali vlastní maršrutku a neubírali místo místním lidem. Podle mne je to spíš jejich místní problém, který si musí vyřešit sami. Navíc si myslím, že v této zemi plné taxikářů a řidičů maršrutek ti lidé nezůstanou neuspokojeni dlouho a ani je to nevyjde draž. Cestou po Gjumri se sem přesto ještě vejde slečna se starší příbuznou. Sedím vzadu na čtyřsedačce mezi Tichým Půlměsícem a Divokou Orchidejí po levici a Sněhovou Lilií po pravici. Před námi vpravo sedí Šedý Vlk, nalevo od něj přes uličku pak Planoucí Růže s Veselým Balónkem. Ta slečna s příbuznou si sedly před Šedého Vlka. Chceme-li my zezadu vylézt, musí skoro všichni vystoupit a vyndat několik tašek, tak je tu plno. To konečně poznáme hned na arménské straně arménsko – gruzínské hranice, kde s námi, tedy se mnou, chtějí pohraničníci mluvit. Zrušení víz jim chvíli trvá. Na gruzínské straně se tato akce opakuje, neboť zde chtějí pohraničníci vědět, kam jedeme a kde jsme byli. Tak máme opět deset hodin, přesto, že v deset jsme opustili Gjumri.

Slečna před Šedým Vlkem se ukazuje jako velice hovorná. Na Arménku je skoro až moc pěkná, jinak mi přišly pěkné jen od krku dolů, obličej většinou za mnoho nestál. Studuje prý v Jerevanu turkologii, což je už samo o sobě pro Arménku divné. Ale slyší ji jen Šedý Vlk, protože to řidič docela drtí a silnice je mizerná, ještě na arménské straně jsme si mohli dovolit hrát bang!, ale tady už je lepší v tom prachu mít spíš i zavřenou pusou. Slečna umí mizerně anglicky a dobře rusky. Prý jede do Achalciche za sestrou, která se právě vdala. Její matka je Gruzínka, což by možná vysvětlilo vzhled, otec Armén. Dědeček sem prý kdysi přišel ze západní Arménie, tedy z dnešního Turecka, vyhnán odtud Turky během genocidy. I tak se mi podaří zeptat se jí na to, kam patří arménština, gruzínštině prý není vůbec podobná, ale je indoevropská, což bylo to, o čem jsme se již dříve mezi sebou dohadovali. Podle slovníku tvoří samostatnou větev.

V Achalkalaki, kde je delší zastávka, hledáme s Tichým Půlměsícem záchody. Nakonec uspějeme a stálo to věru za to. Tohle je bezkonkurenčně ten nejhorší záchod, který jsem viděl, a to včetně hýbajícího se obsahu na vlakové zastávce v Lazeščině. Samotný záchod jsme vlastně ani neviděli, protože už vstupní místnost je plná hoven a děsně smrdí. Tuším, že jsem si odtud všiml vycházet jednoho člověka, ale ten měl holínky, osobně bych se tam neodvážil ani s nimi.

Slečna s příbuznou se s námi pak svezou ještě kus za Achalciche do své vesnice. Na hranicích jsme asi ve tři hodiny gruzínského času, tedy docela brzy. Hned první pohled z okna auta ve mně vzbudí pocit, že by snad bylo lepší zalézt pod sedačku a vrátit se do Arménie. Venku totiž pochopitelně pobíhá náš známý taxikář ve žlutém tričku, ano i jeho tričko je stále stejné. Je zrovna zcela zaměstnán na-

utečou. Dole u řeky jsou vidět zajímavé stavby s kupolovitými střechami.

Scházíme opět na hlavní silnici, kde míváme zavřený obchod s nádobím, protože si chceme koupit turecké čajové skleničky, musíme si najít jiný obchod stranou. K prodávajícímu obchodníkovi se přidá i člověk, který umí pár slov anglicky. Cena činí čtyři liry za šest skleniček a čtyři liry za šest podšálků, obojí vypadá tak, jak jsme chtěli, tedy tak, jak nám v tom tady víckrát nabízeli čaj. Dáme si tu rovnou i čaj a vrátíme se zpět na hlavní do obchodu s kobercí, kde už jsou i ostatní. Sněhová Lilie si chce koupit koberec do pokoje, a tak pořád vybírá, vybírá, ale pořád to není ono. Divoká Orchidej se pro změnu přehrabuje v taškách, které prý dělají ze starých koberců. Nakonec si jednu vybere, má sice díрку, ale jinak prý byla nejhezčí a obchodník jí na to nechal slevu.

Ale to už jsem byl pryč, protože tak silné nervy nemám a šel jsem si radši kupovat jídlo. Mimo jiné si kupuji i půlkilový balík místního čaje z Rize, stojí tři liry. Ale rovnou přiznávám, že ačkoli jsem to podle návodu nejprve opražil a pak nechal dlouho louhovat, zkoušel to i vařit a všechno možné, stejně to pořád nebylo ono. Když jsem ho pak zkusil udělat jako normální černý čaj, připadalo mi to jako méně kvalitní normální čaj, čímž v mých očích hluboko klesl. V obchodě se opět potkávám s Divokou Orchidejí a Tichým Půlměsícem, kupujeme si piva. Ještě se stavíme venku pro ovoce, u jablek už při předešlém průjezdu Karsem Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí zjistili, že vyberou-li si každý jen jedno, dostanou se obvykle pod rozlišovací schopnost obchodníka a ten jim za to nic naučtuje.

V hotelu nikdo není, tedy ani klíč od mého pokoje. Sedím proto u Divoké Orchideje a Tichého Půlměsíce a pijeme pivo. Potom se jdeme ještě podívat na internet. Tentokrát jdu s nimi někam do dvora, kde však nejde SSH, polovina stránek, včetně centra, je zakázaná a anglickou klávesnicí mi instalují několik minut. Po chvíli tedy odejdu zase tam, kde jsem byl po obědě, tentokrát je to tu i rychlejší. Informačně ukojen už zbytek dne trávím na pokoji. Válim se a jíme. Jen se sprchou jsou trochu potíže, nejprve neteče voda, potom teče jen studená.

Večer se sejdeme u nás a hrajeme bang! Rozehranou hru však musíme odložit, protože nás přijdou navštívit tři Poláci, kteří tu rovněž bydlí. Oni prý platí jen osm lir, už dřív jsme jim radili naši cenu, protože níž začali, níž se i dostali. Už při procházce městem jsme dnes potkali toho člověka, který nás vezl do Ani, asi nás ale nepoznal, protože nám opět odvoz nabízel. Nyní tu vyjednává s těmi Poláky. U nich však začíná na dvacet pět lirách, končí na sedmnácti a půl lirách, což zdůvodňuje tím, že my jsme platili také tolik. Poláci jsou děsně ukecaní a družní, cestují po Turecku po podobných hotelích a hostelech, takže ani nemají spacáky. V Istanbulu je prý hostel přišel na sedm nebo osm euro za noc, jmenoval se snad Mavi. Jsou to fyzici z Wroclavi a pokoušejí se nám říct nějaké fyzikální vtipy, ale je to něco na úrovni H_2SO_5 , takže jim nerozumíme. Postupně jdou spát Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, potom i Planoucí Růže s Veselým Balónkem, Poláci však projevují značnou společenskou nodovtipnost, protože to s nimi ani

kilometrů po hlavní sice, leč nikoli dálnici, však jel taky ten řidič jako ďas.

Naše kroky vedou z autobusáku hned k hotelu, v němž jsme nocovali cestou do Arménie, nechce se nám experimentovat s jinými, když tento se celkem osvědčil. Tentokrát jeden člověk v recepci umí německy, a tak s ním vyjednávají Veselý Balónek s Šedým Vlkem. Cena tentokrát začíná na třinácti lirách bez přístupu ke sprše, nakonec se však vrátí na deset i se sprchou jako minule. Nemají ještě uklizené pokoje, a budeme se tedy moci nastěhovat až v jednu hodinu. Necháme si zatím batohy v recepci a čas do té doby strávíme obědem v restauraci, v níž jsme také byli už posledně. Kolem poledne tu ale mají lepší výběr a vyšší ceny, ačkoli i tak mne to přijde jen asi na šest až osm lir. Všechno je to ale divně smažené nebo připálené. Dávám si jakýsi smažený baklažán s rýží, dá se to celkem jíst. Sněhová Lilie oceňuje, že tu teď dávají ayran v zavřených kelímcích, protože ten minulý, který jí nalili z velké nádoby, považuje za jednu z možných příčin pozdějších střevních potíží. Veselý Balónek si dal i zákusek z vlasových těstovin, úplně průhledných. Šedý Vlk si myslí, že jsou rýžové, podle mne jsou prostě tak nasáklé olejem, na každý pád mne už jen pohled odradil od touhy ochutnat.

Odcházím dřív, abych se ještě stihnul kouknout na internet, ale spojení je děsně pomalé, a tak si sotva přečtu mejly. V jednu se zase všichni sejdem v hotelu. Po chvíli nám jde kdosi ukázat pokoje, ale cestou se ztratí, a tak jdeme zase dolů. Na druhý pokus se to již podaří, pokoje máme rovněž stejné jako posledně. I postele si rozdělíme stejně a hned se na ně natáhneme. Je asi půl druhé, zatímco my s Šedým Vlkem bychom si ještě půl hodinky poleželi, Sněhovou Lilii to táhne mezi lidi, přesněji s Planoucí Růží a Veselým Balónkem k pevnosti nad Karsem. Šedý Vlk se jí sice ptá, nechce-li jen chvilku počkat, leč Sněhová Lilie nemá stání a se slovy, že přece nemusíme pořád chodit spolu, jde pryč.

My s Šedým Vlkem vytrváme v naší pasivní zábavě do dvou, kdy se s námahou zvedneme, zaklepeme na Divokou Orchidej s Tichým Půlměsícem a společně pak všichni čtyři rovněž vyrazíme k pevnosti. Cestou rejdí oči Divoké Orchideje po výkladních skříních, nejsilněji ji to táhne k obchodu s koberci a kobercovými taškami, ale nakonec se přemůže s tím, že se zde zastaví cestou zpět. Cesta k pevnosti je snadná, projdeme dlouhou ulicí k mešitě a arménskému kostelíku, obojí si s Tichým Půlměsícem fotíme. Šedého Vlka však naše tempo záhy omrzí a jde napřed. Divoká Orchidej též vypadá jako by se při Tichému Půlměsíci, který stále nemá focení dost, držela s jistou netrpělivostí.

Nahoře na pevnosti je zdaleka nejlepší pohled na město pod námi a krajinu kolem. Je příšerné vedro umocněné tím, že jsem si v pokoji zapomněl klobouček. Potkáváme zde Sněhovou Lilii, Planoucí Růží, Veselého Balónka i Šedého Vlka, kteří na nás potom počkají. Ptáme se Planoucí Růže, jestli by nám jako bakalářka anglistiky byla schopna přeložit anglický nápis na ceduli s informacemi o pevnosti, ale to nedokáže ani ona. Kdo ví, co se na ní píše. Když pak Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem chtějí na několika místech vyfotit, zase nám všichni

háněním dvou nebohých Poláků. Šedý Vlk s ostatními je hned jdou varovat před místními mafiánskými poměry. Ti Poláci se zkusí dohodnout s naším řidičem, ten se chvilku dohaduje se Žlutým a poté je odmítne. Asi je mu to v podstatě jedno a nechce si s místními dělat problémy. Nabídka Žlutého těm Polákům obnáší třicet dolarů, což je ještě víc, než chtěl po nás, uvážíme-li, že by je vezl jen jedním autem. Protože klesnout s cenou samozřejmě nechce, rozhodnou se na něj Poláci vykašlat a jdou radši pěšky. Žlutý je v autě sleduje, ten druhý taxikář jede za ním, ale ještě před tím zastaví u nás a z okýnka se nás ptá, co jsme těm Polákům řekli, na což řekneme, že nic, a on na nás udělá prstem *tytyty*. Nejradši bych mu na to ukázal zvednutý prostředníček. O tom, že si mne pamatovali, nemůže být pochyb. Hned, jak jsem vylezl z auta, Žlutý na mne vycenil své zlaté zuby a chce po mně, abych těm Polákům přeložil do angličtiny jeho dotaz, kam jedou, což rezolutně odmítám.

Když se zvedáme na cestu k hranici, rázuje si to Žlutý sem a kdo ví, co měl v úmyslu udělat, kdyby nás tu ještě zastihl. Zas až tak zvědaví nejsme a jdeme se raději schovat za vrata hraničního přechodu. Průchod tímto směrem je naposto bezproblémový, celníci nás asi nemusí zdržovat, než se za vraty připraví Žlutý. Projdeme až ke druhé bráně, kde si necháme dát razítka, díky čemuž jsem ztratil jeden ze čtyřlístků, které jsem dostal od Divoké Orchideje, což je mi líto²⁵. Jeden voják s námi mezitím prohodí několik zdvořilostních frází. První je anglické, ač ne zcela vhodné pro tuto příležitost: „Wellcome to Georgia.” Je to asi jediné, co anglicky umí, nadále mluví samozřejmě rusky. Diví se, že jsme byli v Arménii, když Gruzie je mnohem hezčí a ještě jsme, jak zjistil dotazem, nebyli ve Vardzii ve skalním městě. Vzpomíná na Nedvěda²⁶, říká o něm, že býval dobrý, teď už ale zestárl a nehraje už tak dobře. Vůbec my Češi a Gruzínci jsme prý bratři, protože my do Gruzie nepotřebujeme víza, zatímco do Arménie ano.

I turecká strana je pouze záležitostí udělení razítka do pasu. Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem pak u výstupní budky dostanou malé kelímky s vodou, Veselý Balónek s Planoucí Růží dostali tuším celou láhev. Venku pak nestojí žádné taxíky, projede kolem nás sice maršrutka, ale zastavit se jí nechce, nezbývá nám tedy, než vyrazit pěšky. Je tu sice kohoutek, ale neteče z něj žádná voda. Jak ze mne padla tíha dohadování a překládání, cítím se dost volně. Ušetřené dvě hodiny se nám zase vrátily, máme asi půl třetí tureckého času. Stihli bychom asi dojet i do Karsu, ale nakonec zůstaneme u Posofu, i když s tím Sněhová Lilie nesmiřuje lehkou a příznámým se, že i já bych se byl rád dostal k internetu už dnes a odpověděl na některé mejly, o kterých vím jen z telefonu. Plahočíme se tedy rozpálenou silnicí. Po chvíli u nás zastaví policejní auto, jejíž osádka nám mezi řečí nabízí, že dva z nás by mohla do Posofu hodit, je vůbec velmi veselá, až vysmátá.

²⁵Ale pořád mi další zbyly zastrčené v ručně psaném originálu tohoto deníčku a ty jsem postupně nacházel při přepisování, což mě těšilo i proto, že už jsem na ně jinak zapomněl.

²⁶Tuším, že je to snad nějaký český fotbalista.

Po chvíli se zastavíme nedaleko nějaké hospody a uvažujeme, co dál. Řeka, k níž by chtěl jít přenocovat Tichý Půlměsíc, je asi tři kilometry vzdálena od silnice. Jít do Posofu pěšky je asi hloupost, je to nejméně dvanáct kilometrů, je vedro a bylo by to po silnici. Jak známo, neřešitelné problémy mají tendenci řešit se samy, na důkaz čehož u nás zastavil malý vojenský nákladák se čtyřmi vojáky. Ptají se, kam jdeme a poté nám navrhnou, že nás k Posofu vezmou. Anglicky nemluví, a tak je domluva všelijaká, i proto jsme je nesprávně pochopili, protože když se vmáčkne na lavice a rozjedeme se, po třech kilometrech nás opět vysadí s tím, že zde z hlavní silnice odbočují k základně. Chvíli se s námi baví, přičemž nejspíš i říkali, že se do toho Posofu ještě pěkně projdeme, podle nich je to tam pořád asi patnáct kilometrů. Podle mojí mapy je to celkem od hranice dvanáct, tak čemu má člověk věřit.

Po chvíli jede v protisměru maršrutka. Vojáci ji zastavují, mají v tomto směru znatelně větší úspěchy než my, uniforma holt dělá divy. Dohadují s řidičem, aby nám cestou zpět zastavil a odvezl nás do Posofu. Poté už na nás vojáci zamávají a jedou pryč. Krajina kolem je celá zelená, lesnatá a vůbec přívětivá, obloha je jasná. Zanedlouho nastoupíme do maršrutky, která nás za dvacet lir za všechny vezme do Posofu. Maršrutka je docela extrovní, dokonce i s televizí, a v Posofu jsme za chvíli. Hned se nás tam ujímá nějaký člověk, který umí německy, a tak se s ním pak hodnou chvíli Veselý Balónek s Šedým Vlkem o něčem baví. Ze začátku nabízel odvoz do Karsu za sto euro. Ptají se jej asi na místo na nocleh a na bankomat. Potom nás chce ten člověk kamsi odvést, teprve v odpověď na dotaz se dozvím, že ten člověk prý popisoval jakési místo na stany asi tři sta metrů vedle, řeka je asi dva kilometry daleko pod námi. Nyní nás prý vede k bankomatu.

Posof je proti Karsu velice čisté a úhledné horské městečko, není tu zdaleka tolik prašno. Po použití bankomatu se s námi ten člověk loučí. Jdeme si ještě na hlavní ulici dobrat vodu a nakoupit pár broskví a jiných potřebných pochutin. Vodu nabíráme v hospodě vedle a broskve jsou fakt skvělé. Potom už zamíříme dolů na louku u řeky. Ačkoli z dálky vypadala lákavě, zblízka ji kazí odpadky, ach jo. Šedý Vlk se proto ještě jde podívat k řece, nebude-li to tam lepší. Vrací se s tím, že je tam sice lepší a hlavně čistší místo, ale ne o tolik a navíc je to u cesty, po které, jak slyšíme, jezdí auta. Jdou se tam podívat i Veselý Balónek, Planoucí Růže a Tichý Půlměsíc. Podle nich je voda v řece špinavá, jak podle ní jezdí nákladáky. Tichý Půlměsíc by raději zůstal jen tady opodál u plotu. Je to tam schovanější a blíž k naději na čistší vodu proti proudu. Končíme tedy tam.

Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem vaří hned, zatímco my se jdeme umýt a vyprat. Sněhová Lilie s Planoucí Růží si dělají starosti, nebudou-li někoho pohoršovat, vykoupu-li se v plavkách. Nikdo sice není na dohled, ale na protější straně je nějaké fotbalové hřiště a u něj auta a stany. Ten pán nahoře říkal Veselému Balónkovi, že se koupat můžeme, ale jen v plavkách, o holkách se ale nezmiňoval, i když podle mne je viděl, a tak kdyby na nich bylo něco zvláštního,

snad by něco řekl. Sněhová Lilie tam nakonec vleze, ale Planoucí Růže si myje jen nohy, což ale bude i tím, že voda je opravdu dost kalná, tak to vlastně nestojí až tak za to, a to jsme vyšli kus proti proudu. Smůla je, že když jsme už odcházeli, byla voda mnohem čistší.

Tichý Půlměsíc s Divokou Orchidejí udělali tolik těstovin, že je ani nemůžou sami sníst, a tak jim musím pomoci. K jídlu si s Šedým Vlkem děláme jen negligutanovou bramboračku, Šedý Vlk si do ní dává lavaš, ale mě ten rozmočený lavaš nechutná, a tak mu jej rád přenechám. Potom už jsme líní vařit, a tak se od-býváme rybičkami. Vaříme si mezitím několik čajů, šálek dračí studny nabízíme i Turkovi, který za plotem na zahradě kosí trávu. Když zajde slunce, vyjde rychle měsíc a krásně svítí, protože je zrovna v úplňku a díky optickému klamu vypadá neobvykle velký. Ráno chceme nahoru vyrazit už v půl osmé, abychom v devět ráno stihli autobus do Karsu. Spát jdeme asi v deset, protože je pěkná jasná noc, lehám si pod širák. Sněhová Lilie si sice také lehla ven, ale před silně otravnými komáry pak zbaběle prchne zpět do stanu. Já jsem si prostě přetáhl větrovku přes hlavu a zůstal venku.

Pátek 11. srpna

Ráno se sám od sebe budím asi v šest, což přestane vypadat zvláštně, uvědomí-me-li si, že v Arménii je touto dobou již osm. Navzdory včerejšímu rozhodnutí si tedy stihnu uvařit nejen kaši, ale i čaj. Brzy se budí i ostatní, a tak si kaši dělají i Divoká Orchidej s Tichým Půlměsícem, kteří jsou potom k odchodu vypravení nejdřív, a vyrazili tedy napřed. Divoká Orchidej má však dnes línou náladu, a tak je zase za chvíli předejdu. Na autobusák je to asi půl hodiny do kopce, jsem tam před půl devátou. Hned zamířím do kanceláře koupit lístky, jeden stojí deset lir, nyní už je tedy jisté, že ardashanská epizoda nebyla příliš efektivní. Ten člověk ale nedokáže dlouho pochopit, že je chci zaplatit i za šest lidí, kteří tu zatím nejsou. Zatímco se s ním dohaduji, sejdeme se tu všichni.

Při nakládání pak asistuje jeden němý, který dokáže vyluzovat jen divné skřeky, znějící neuvyklému uchu poněkud děsivě. Maršrutka není ani tolik přeplněná. Nejprve sedím na samostatné sedačce. Sněhová Lilie si sedne dozadu na zem na stupínek v uličce, není jí však dovoleno na něm setrvat, nejprve je jí podána stolička, po chvíli si jeden člověk přesedne dopředu. Místo něj jsem usazen já a Sněhová Lilie pak na samostatnou sedačku místo mne. Takto složité to bylo přirozeně proto, že vedle mne nyní sedí pán a nebylo by asi vhodné, aby vedle něj seděla slečna.

Kousek za Posofem ještě zastavujeme a čekáme na dva opozdilce, kteří nás stíhají taxíkem poté, co se na tom před tím telefonicky dohodli s řidičem. Vzadu tedy ještě přeuspořádáme batohy, abych si mohl na takto uvolněné místo sednout. V Karsu jsme asi v půl dvanácté, což je docela brzy na to, že to bylo sto čtyřicet